

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

ความร่วมมือ

งานมหกรรมแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง สู่ความอยู่เย็นเป็นสุข ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งที่ 2
วันที่ 8 - 9 ธันวาคม 2552

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

ผู้เขียน

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

กองบรรณาธิการ

งานวิชาการ เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

คณะประสานงาน เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

HM711

HT 700 ค751ศ 2553

* B K 0 0 0 0 0 0 2 2 0 4 *

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิต...

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

จัดพิมพ์โดย

- เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 02-3788300 ต่อ 8376 , 8390 โทรสาร 02-3788386

เว็บไซต์ www.plan4thai.com

E - mail : jetsada@plan4thai.com , tomtota@Gmail.com ,

sukhodee@hotmail.com

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน ๐๐๐๐๐๙๙๐

วันที่

คำนำ

วันนี้ กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะสร้างการพัฒนาโดยมีจุดเริ่มต้นจากฐานราก ที่จะส่งผลให้โครงสร้างด้านบндำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน เพราะกระบวนการเรียนรู้ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่งผลให้เกิดพลังในรูปแบบที่เป็นทวีคูณ เป็นจุดคานงัดที่ดี ที่เหมาะสมที่สุด ในการเสริมพลังให้กับประชาชนในชุมชนท้องถิ่นก้าวไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ของบ้านเมืองในปัจจุบัน กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนจึงนับได้ว่าเป็นการสร้างสรรค่นวัตกรรมใหม่ให้กับชุมชนท้องถิ่นที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาทุกระื่องของสังคมไทยของเรา

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค เป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เป็นผู้นำ แกนนำของชุมชนท้องถิ่นที่มีจิตอาสา มารวมพลังเป็นเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนอย่างต่อเนื่อง นับจากปี พ.ศ.2546 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเริ่มต้นที่ฐานการทำงานที่หมู่บ้าน/ชุมชน ของตนเอง และรวมตัวเป็นเครือข่ายในระดับชาติเพื่อขับเคลื่อนงานภายใต้แนวทางพระราชดำริ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงชี้แนะแนวทางให้เราก้าวเดินตามทางที่ถูกต้องตั้งมซึ่งถือเป็นธงชัยนำทางการดำเนินงานของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค มาจวบจนถึงปัจจุบัน ผลของการใช้กระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนในหลายปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ครั้งยิ่งใหญ่ของภาคประชาชนที่สามารถค้นพบศักยภาพและขีดความสามารถของการรวมพลัง ร่วมใจที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยหลักการพึ่งตนเอง จัดการตนเอง ซึ่งก็สามารถทำได้ดีเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด จากประสบการณ์ตรงเหล่านี้ส่งผลให้เครือข่ายองค์กรชุมชนเริ่มเข้มแข็งเติบโตอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน ซึ่งขบวนของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายฯ ไปในแนวทางของการรู้จัก สามัคคีมาโดยตลอด

ด้วยหลักคิดดังกล่าวนี้ เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค จึงได้จัดทำหนังสือ “สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน” ขึ้นมาเพื่อประกอบในการจัดงานมหกรรมฯ ครั้งที่ 2 เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 82 พรรษา ระหว่างวันที่ 8-9 ธันวาคม 2552 ณ อาคารวิทยทัศน์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และด้วยพลังคุณงามความดี ความตั้งใจอันดีของพี่น้องประชาชนที่เข้าร่วมแรงร่วมใจทำมาอย่างต่อเนื่องขอเป็นแรงที่ช่วยหนุนให้ประเทศชาติของเราพ้นจากห้วงภัยพาลไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป ขอส่งกำลังใจให้แกทุกท่านที่ได้มีส่วนร่วมในการทำงานในครั้งนี้เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาชาติร่วมกัน ต่อไป

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

สารบัญ (ต่อ)

ส่วนที่ 6

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคเหนือ

- บ้านหนองห้า ตำบลบัวใหญ่ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน
- บ้านศรีบุญเรือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
- บ้านวังควาย ตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง
- บ้านห้วยน้ำดิบ ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- บ้านดงช้างแก้ว ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
- บ้านทุ่งพล้อ ตำบลป่าจ๋ว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคใต้

- ตำบลสมอทอง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- บ้านจำปา ตำบลถ้ำใหญ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- บ้านออกศาลา ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคอีสาน

- บ้านโคกกลาง ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
- บ้านชำ ตำบลรังแร้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคกลาง

- บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- บ้านปากลัด ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- บ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
- บ้านรัชดาป่าจิก ตำบลหนองกี่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
- ตำบลหนองยาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดเชิงเตรา
- บ้านบางนายไกร ตำบลบางขุนกรอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- บ้านคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
- ชุมชนจิตรา เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

บทความพิเศษ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

ส่วนที่ 1 แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

- แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองคืออะไร
- หัวใจของแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง
- หลักการสำคัญของการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง
- ความเป็นมาแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

ส่วนที่ 2 การจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ

- วัตถุประสงค์
- ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการดำเนินงานที่สำคัญ
- ตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของโครงการ
- โครงสร้างการบริหารจัดการ

ส่วนที่ 3 ผลการดำเนินงานจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เชิงกลยุทธ์สู่การขยายผลเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 700 แห่ง
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถของผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาข้อมูล การจัดการความรู้และการสื่อสาร
- ยุทธศาสตร์ที่ 4 ประสานงานการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วน
- ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริหารจัดการที่ดี

ส่วนที่ 4 การประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน

- การบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและตัวชี้วัด

ส่วนที่ 5 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

- ปัจจัยแห่งความสำเร็จ
- ปัญหา – อุปสรรค
- ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

บทความพิเศษ

“การสร้างเป้าหมายตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น กับ กระบวนการแผนชีวิตชุมชน”

บทความโดยท่านอาจารย์ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม*

มูลนิธิหัวใจอาสา

หลักการสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยหลักสำคัญ มี 7 หลัก ได้แก่

1. **คิดเอง ทำเอง** คือ การสร้างตัวชี้วัดที่ควรเป็นเรื่องของแต่ละชุมชนและแต่ละท้องถิ่น ที่ต้องคิดเองทำเอง ตัวชี้วัดที่ราชการคิดขึ้นมาเช่น จปฐ. เป็นตัวชี้วัดที่ดี แต่ชาวบ้านไม่ได้คิดเอง การใช้ประโยชน์จึงน้อย กลายเป็นว่ากำหนด ผู้ใหญ่บ้านเก็บข้อมูลให้ราชการ ตัวชี้วัดแต่ละตำบลต้องคิดเองทำเอง และสามารถจะเรียนรู้เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆได้ สุดท้ายชุมชนต้องตัดสินใจเอง ในที่สุดอะไรที่ชุมชนคิดเอง ทำเองจะถูกนำมาใช้ประโยชน์และมีความยั่งยืนนั่นเอง

2. **ร่วมมือ ร่วมพลัง** ในชุมชนท้องถิ่นประกอบไปด้วยกลุ่ม/องค์กร ซึ่งการสร้างพลังจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการสร้างร่วมมือร่วมพลังกันภายในก่อน แล้วจึงไปประสานกับ อบต. ราชการภูมิภาค สถาบันการศึกษา NGO เอกชน พ่อค้า นักธุรกิจ หรือแม้กระทั่งนักการเมืองหากมีบทบาทที่เหมาะสม ก็จะมีผลสำคัญมากเช่นกัน ดังนั้นการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันได้จึงเป็นการดีที่สุดในที่สุด คือ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันอย่างเป็นมิตรอย่างสร้างสรรค์ มีเป้าหมายร่วมกัน คือ ชุมชนเป็นสุข

3. **อะไรก็ได้** เมื่อมาร่วมคิด ร่วมทำตัวชี้วัด ไม่ได้มีสูตรสำเร็จที่ตายตัว อาจจะศึกษาจากพื้นที่อื่นได้ แต่ไม่ใช่การเลียนแบบ ให้พิจารณาร่วมกันว่าอะไรดี อะไรเหมาะสมและใช้ฉันทมติเป็นตัวตัดสินใจร่วมกัน เช่น เมืองซีแอตเทิล สหรัฐอเมริกา มีการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาที่ประชาชนมาร่วมกันกำหนดแล้วขอให้เทศบาลนำไปดำเนินการพัฒนา ประชาชนจะคอยติดตามผล ตัวอย่างตัวชี้วัด เช่น จำนวนปลาแซลมอนที่อยู่ในแม่น้ำ แสดงถึงคุณภาพของสภาพแวดล้อม หรือในบางพื้นที่ของบ้านเราเช่นที่บ้านจำรุง จังหวัดระยอง ในการดูคุณภาพดินให้ดูจากจำนวนไส้เดือนในดิน และมีการเปรียบเทียบปีต่อปี ดังนั้นเรื่อง เป้าหมายและตัวชี้วัดจึงเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องเลือก จะเป็นอะไรก็ได้ที่คนในชุมชนพอใจร่วมกัน โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่ความสุข หรือ “อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” อยู่กันสบาย สงบ สันติ ร่มเย็น ตรงข้ามกับอยู่ร้อน นอนทุกข์ และไม่ใช้ต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่ทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรของชุมชน ดิน น้ำ ป่า เป็นความสุขที่ไม่ไปสร้างความทุกข์ให้คนอื่น มีความสุขจากการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันอย่างพอเพียง มีการปฏิบัติธรรม ทำให้จิตใจดี “ความสุขร่วมกัน” จึงสามารถเป็นเป้าหมายร่วมของคนในตำบลได้

* เอกสารประกอบการอภิปราย หัวข้อ “Reshaping Economic Development with Gross National Progress Index” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ An International Conference “Asia : Road to New Economy” จัดโดย The Nation และ Asia News Network ที่โรงแรม Plaza Athenee เมื่อ 21 สิงหาคม 2552

สารบัญ (ต่อ)

ส่วนที่ 7 ชุดความรู้

- บทเรียนการทำงานจังหวัดนครพนม
- ชุดความรู้ กลุ่มปฎิบัติอินทรีย์อัดเม็ด ตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท
- เรียนรู้บ้านห้วยลิงตก ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- บทเรียนเกษตรอินทรีย์ ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
- เรียนรู้บ้านควนกุฎ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- ชุดความรู้สวัสดิการแรงงานนอกระบบ ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน
- บ้านฟากท่าแห่งการเรียนรู้ ตำบลฟากท่า อำเภอฟากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์

ภาคผนวก

ซึ่งการที่ผู้คน ครอบครัว ชุมชน องค์กร จังหวัด ประเทศตลอดจนสังคมโลก จะอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ค้ำจุน เป็นยุทธศาสตร์ของการสร้างความเจริญ มั่นคง แข็งแรง และ“อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ให้กับผู้คน ครอบครัว ชุมชน องค์กร จังหวัด ประเทศ ตลอดจนสังคมโลก โดยยุทธศาสตร์นั้นประกอบด้วย 3 ยุทธศาสตร์คือ **ความดี ความสุข และความสามารถ** ดังภาพ

ความดีกับความสามารถทำให้มีความสุขและมีความสามารถจึงทำอะไรให้งานสำเร็จได้ ผลการพัฒนาต้องนำไปสู่ความสุข ความสุขจะอยู่ได้ไม่นานถ้าขาดความดีและความสามารถ ดังนั้นทั้ง 3 ยุทธศาสตร์จึงพึ่งพา เกื้อกูลซึ่งกันและกัน และควรต้องมีทั้ง 3 ยุทธศาสตร์ให้มากพอและอย่างได้ความสมดุล

เหตุการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้นในโลก สิ่งที่ทำให้เกิดคือ ความโลภ การแก่งแย่งแข่งขัน ออยากรวย ออยากใหญ่โต ออยากมีกำไร เกินขอบเขต การสร้างเครื่องมือที่ทำให้คนวางใจว่าจะช่วย แต่ก็ เป็นเครื่องมือที่มีความเสี่ยง ธุรกิจใอเมริกาจึงได้ล้มละลายและขยายไปทั่วโลกด้วยสาเหตุว่าความดี บกพร่อง ความดีจึงเป็นเรื่องสำคัญทั้งต่อสังคมและต่อเศรษฐกิจ

4. คิดจริง ทำจริง ต้องตั้งใจและจริงจังกับความคิด คิดได้แล้วให้ลงมือทำไปเลย ไม่ต้องห่วงกังวลว่าจะผิดพลาด หรือไม่สมบูรณ์ เพราะในโลกนี้ไม่มีความสมบูรณ์แบบ และความผิดพลาดจะเป็น บทเรียนให้เข้าใจและพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

5. เรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ลงมือทำ อาจเทียบเคียงกับตำบลองอื่น ๆ ด้วย ทบทวนเหตุการณ์เพื่อเรียนรู้และพัฒนาต่อไป แบบที่อาจเรียกว่า “วงจรการพัฒนา” ซึ่งได้แก่ 1) คิดหรือวางแผน 2) ลงมือปฏิบัติ 3) วัดผลหรือประเมินผล และ 4) ปรับปรุงพัฒนา ทั้ง 4 ข้อนี้ทำให้เป็นวงจรต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

การเรียนรู้และพัฒนาเป็นวงจรที่ต่อเนื่อง เหมือนกับพระต้องพิจารณาตนเอง เพื่อการปรับปรุงตนเอง การสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดก็เช่นกัน คิดไป ทำไป วัดผลประเมินผลไป และปรับปรุงพัฒนาไป ก็เกิดการปรับปรุงพัฒนาตัวชี้วัดให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ แม้เมื่อตอนเริ่มต้นอาจไม่ดีนัก

6. **ร่วมสร้างขบวนการ** เป็นการขยายผลให้ครอบคลุมระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศ จึงต้องใช้พลังและความพยายาม บทบาทนักวิชาการจะมีเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ระดับตำบล เพราะมีหน่วยงานหลายหน่วยงาน ในระดับตำบล เช่น อนามัย สาธารณสุข เกษตร การศึกษา บทบาทของหน่วยงานที่มีข้อมูลในระดับตำบลจึงเป็นเรื่องสำคัญ และมีการใช้ระบบสารสนเทศ (IT) เข้ามาช่วยสนับสนุนตัวชี้วัดของชาวบ้านได้ การสร้างขบวนการเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างกว้างขวาง และให้ได้ผล มีหลักสำคัญเพื่อใช้ในการสร้างขบวนการ คือ N K C P M

N = Network	เครือข่าย การเชื่อมโยง
K = Knowledge	ความรู้ ข้อมูล การศึกษาวิจัย การจัดการความรู้
C = Communication	การสื่อสาร สื่อต่าง ๆ สื่อท้องถิ่น วิทยุ โทรทัศน์
P = Policy	นโยบายระดับท้องถิ่น /จังหวัด /ประเทศ กฎหมาย /ข้อบังคับ /การจัดสรรงบประมาณ ที่เอื้ออำนวยหรือไม่เป็นอุปสรรค
M = Management	การบริหารจัดการที่ดี มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

7. **แข็งขัน บันทึกลง** ต้องคิดและทำอย่างเอาใจใส่ มีความจริงจัง พร้อมกับมีความสุข ไม่ร้อนรนและเร่งรีบ ต้องทำไปแล้วมีความสุขด้วย เช่น รูปธรรมของคุณแหลม ชวนาที่ยโสธร ทำงานพัฒนาต้องมีความสุขเพราะทำเรื่องดี ๆ

กระบวนการ ขั้นตอนการสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ในการสร้างเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงาน เปรียบเหมือนการเดินขึ้นบันได 5 ขั้น คือ

1. **มีเป้าหมายที่ดีและชัดเจน** เป้าหมายร่วมกันของขบวนการองค์กรชุมชนในแต่ละพื้นที่ คือประชาชนในพื้นที่นั้นมีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน และเราต้องร่วมกันสร้างเป้าหมายที่ดีและชัดเจน ที่สำคัญคือเราต้องรวมพลังกันให้ได้ ถ้าเราเห็นไม่ตรงกันหรือเห็นขัดแย้งกันก็จะเป็นปัญหาตั้งแต่ต้น

2. **มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ดีและชัด** หมายถึง เราต้องย้อนกลับไปดูเป้าหมาย กุญแจสำคัญคืออะไร มีกุญแจอยู่ 3 ดอก เพื่อไขไปสู่ความสำเร็จหรือเสาหลัก 3 ต้น ที่จะค้ำยันให้องค์กรชุมชนมั่นคง หรือกงล้อ 3 กงล้อ ที่จะหมุนไปเรื่อย ๆ ได้แก่

1) **ความดี** ถ้าเราปราศจากความดี จะไม่เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ความดี คือการทำสิ่งที่เป็นคุณ ไม่ทำสิ่งที่เป็นโทษและสร้างศักยภาพในตนเองและชุมชน

- 2) ความสามารถ เราอาจจะดี แต่ถ้าไม่สามารถก็ไม่ดี เราต้องคิดเป็น คิดเก่ง มีความสามารถในการทำ ทำได้ ทำเป็น
- 3) ความสุข ความสุขในที่นี้ คือ สุขภาวะ หรือภาวะที่เป็นสุข ทั้งทางกาย จิตใจ จิตวิญญาณหรือปัญญา และความสุขทางสังคมหรือการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ที่เริ่มจากในครอบครัว ในหมู่บ้าน ในชุมชน ในตำบล ในองค์กร ไปจนถึงในสังคม

ดังนั้น ถ้าเราจะสร้างตัวชีวิต เราต้องสร้างตามหลัก 3 ข้อนี้ ซึ่งเพื่อให้รู้ว่า ถ้าจะให้มีความดีนั้นดูได้จากอะไร มีความสามารถด้านใดบ้าง เช่น ถ้าเรามีกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีการจัดการที่ดี เราก็นำมาเป็นตัวชีวิตความสามารถได้ ส่วนความสุข ถ้าเราจะดูความสุขทางกายเราก็อาจจะดูจากการเจ็บป่วย ถ้าจะดูความสุขทางใจอาจจะดูจากคนที่มีความสุขจิตใจดี ดูความสุขทางสังคมก็อาจดูจากความสุขของครอบครัว ซึ่งเราต้องเลือกเพียงบางตัวที่เป็นประโยชน์ เพื่อตอบเป้าหมายใหญ่ให้ได้ รวมแล้วประมาณ 10-20 ตัวก็พอ เพราะถ้าทำเรื่องหนึ่งได้ดีจะหมายถึงเรื่องอื่นๆอีกหลายเรื่องก็จะดีด้วย มันจะสะท้อนกันและกัน เราจึงไม่ต้องวัดทุกเรื่อง แต่เลือกเพียงบางเรื่องที่เราเห็นว่าสำคัญและสามารถวัดได้ ถ้าสำคัญแต่วัดไม่ได้หรือวัดได้ยาก ก็ไม่ควรเลือก เช่น เรื่องที่เป็นนามธรรมหลายเรื่องมีความสำคัญแต่วัดได้ยากมาก

การสร้างเป้าหมายและตัวชีวิตนี้ แต่ละพื้นที่ แต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน บางพื้นที่อาจจะมีคล้ายๆ กัน แต่ไม่ต้องเหมือนกันทีเดียว

3. มีวิธีการที่จะได้ตัวชีวิตที่ชัดเจนและเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถระบุได้ว่ามาจากแหล่งใด โดยวิธีการใด

4. มีวิธีการที่ดีและเหมาะสมที่จะบรรลุเป้าหมายให้ได้ผลตามตัวชีวิต ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่นวิธีการประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อสำรวจดูสิ่งที่ดีๆที่เรามีอยู่แล้ว หรือทำได้ดีอยู่แล้ว ว่ามีอะไรบ้าง หรือจะศึกษาเพิ่มเติมเรียนรู้จากที่อื่นก็ได้ ที่เขาทำแล้วได้ผลดี เราสามารถที่จะศึกษาเรียนรู้ได้จากทั้งทางงานวิจัย การศึกษาดูงาน การเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือจากการค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตก็ได้ และนำมาพิจารณาว่าจะใช้ประโยชน์ได้อย่างไรหรือมีวิธีการอะไรที่เราจะนำมาปรับปรุงพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นได้

5. มีการติดตามผลที่ดีและเหมาะสม คือ ต้องวัดผล เช่น สภาองค์กรชุมชนฯ ทำงานมา 3 เดือน หรือ 6 เดือน ผลการทำงานเป็นอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ ระดมความคิด หาทางงานให้ดีขึ้น อะไรที่ดีหรือสำเร็จก็ขยายผลต่อ อะไรไม่ดีก็หาวิธีการแก้ไขปรับปรุงหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การติดตามผลจึงเป็นการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

ส่วนที่ 1

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองคืออะไร

แผน หมายถึง สิ่งที่ตกลงหรือกำหนดไว้อย่างมีระบบว่าจะทำอะไรบ้าง ทำไปเพื่ออะไร เมื่อไหร่ อย่างไร ใครทำอะไร จะใช้ทรัพยากรและงบประมาณเท่าไร

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง จึงหมายถึง สิ่งที่คนในชุมชนกำหนดร่วมกันในการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปตามที่คนในชุมชนต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้

หัวใจของแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

แผนชุมชนจะต้องเป็นของชุมชน จัดทำขึ้นโดยคนในชุมชน ดังนั้นคนในชุมชนต้องมีใจร่วมกัน คิดเห็นร่วมกัน กระบวนการจัดทำแผนจึงต้องเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนกลุ่มต่าง ๆ เป็นการรวมคน ร่วมแรง ร่วมใจ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผล และร่วมตรวจสอบที่ผ่านมาการพัฒนาของชุมชนถูกกำหนดมาจากภายนอก โดยรับมาจากแผนการพัฒนาของรัฐที่กำหนดมาจากส่วนกลาง แล้วเข้ามาดำเนินงานร่วมกับผู้นำบางส่วน ทำให้ชุมชนไม่รู้สึกร่วมเป็นส่วนเป็นเจ้าของและไม่สามารถสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น “แผนชีวิตชุมชน” คือ กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ร่วมคิด ร่วมกันค้นหา เรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง กำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง ที่มีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง มีความสัมพันธ์กับภาคีพัฒนาแบบ เป็นหุ้นส่วนการพัฒนา และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน สู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน

วิสัยทัศน์

แผนชีวิตชุมชน อนาคตของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน

ยุทธศาสตร์

สร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้อง โดยกระบวนการแผนชีวิตชุมชน

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

หลักการสำคัญของการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ได้แก่

- 1) การให้ชุมชนเป็นเจ้าของการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ให้ชุมชนเป็นหลักในกระบวนการจัดทำแผน
- 2) การบูรณาการ การรวมพลังทุกภาคส่วนในชุมชน ในท้องถิ่น และภายนอก ในการสนับสนุนแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง โดยการบูรณาการกระบวนการ บุคลากร แผนงานและงบประมาณสนับสนุนในลักษณะองค์รวม ไม่ยึดงานเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งหรือแยกส่วนในการสนับสนุน ความมุ่งไปสู่การสนับสนุนแผนชุมชนพึ่งตนเองอย่างเป็นองค์รวมร่วมกัน
- 3) พึ่งตนเอง พึ่งกันเอง และพึ่งทุนทางสังคมที่มีอยู่ การเน้นไปสู่การคิดค้นกิจกรรมและแนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่มาจากฐานทุนทางสังคมเดิมของชุมชนเป็นหลัก ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น
- 4) ความยั่งยืน แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกกลุ่มในชุมชน จะทำให้ชุมชนมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแผน จะเกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการคิดค้นกิจกรรมการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของชุมชนเอง เป็นการรวมพลังชุมชนที่จะมีความยั่งยืน ต่อเนื่อง มากกว่าแผนที่มาจากภายนอก

ความเป็นมา

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค เกิดจากการรวมตัวกันของแกนนำท้องถิ่นที่มีจิตสำนึกสาธารณะ มารวมพลังสร้างการเรียนรู้ของภาคประชาชนฐานราก ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นที่คนในชุมชนมาร่วมกันค้นหาตัวตนที่ให้การสำรวจเป็นเครื่องมือที่ทำให้ค้นพบปัญหา ความต้องการและศักยภาพของตนเอง เพื่อนำไปสู่การร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นที่เน้นการพึ่งตนเองและการประสานองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนชุมชนอย่างบูรณาการ นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการสร้างรูปธรรมของการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานภายในแบบของหุ้นส่วนของการพัฒนา เน้นการเกิดความสัมพันธ์แนวเชิงราบที่ทุกฝ่ายในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยแบ่งตามช่วงพัฒนาการเป็นช่วง ดังนี้

ยุคที่ 1 จุดเริ่มต้น ต้นกล้าทางความคิดก่อเกิดกระบวนการเรียนรู้แผนชีวิตชุมชน (2542 – 2545)

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง เกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ประมาณปี พ.ศ. 2542 มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การกระตุ้นให้เกษตรกรมีการจัดทำแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง ในช่วงนั้นได้รับความร่วมมือจากมูลนิธิหมู่บ้านและเครือข่ายภูมิปัญญาไทจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิตและพัฒนา ชุมชนไม่เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งที่มีกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนและมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทั้งทางด้านวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาการเรียนรู้ ภายหลังมีสำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF.) เข้ามาจัดกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อขยาย ให้เกิดการเรียนรู้จากชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ

ยุคที่ 2 เติบโต....ก่อเกิดเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค (2546)

ในช่วงปี พ.ศ. 2546 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้มีแนวทางในการหนุนเสริมและขยายผลแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองสู่ชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการหารือและร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้แผนชีวิตชุมชนเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้กับแกนนำที่มีประสบการณ์ การทำแผนแม่บทชุมชนในตำบลต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีเวทีสังเคราะห์บทเรียนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนโดยภาคประชาชน ที่ได้รับการสนับสนุนจาก UNDP, SIF, สภาพัฒนาฯ, ธกส. ได้มีการสรุปบทเรียน และการค้นหาพื้นที่ต้นแบบ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดทิศทาง ยุทธศาสตร์การสนับสนุนพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

ยุคที่ 3 ประกาศจุดยืนการพัฒนาชุมชนแนวใหม่โดยใช้กระบวนการแผนชุมชนเป็นเครื่องมือ (2547)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้สนับสนุนงบประมาณจำนวน 20.45 ล้านบาท เพื่อดำเนินการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองระดับตำบลที่มีการปฏิบัติตามแผนงาน ในปี 2547 เพื่อให้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือนำไปสู่การลดปัญหาความยากจนของชาวบ้านได้จริงในพื้นที่ 222 ตำบล แบ่งเป็น ตำบลต้นแบบ 49 ตำบล ตำบลนาร่อง 173 ตำบล โดยมีวิธีการที่สำคัญ ได้แก่

- การเชื่อมโยงเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองระดับจังหวัด ระดับภาค ระดับชาติ
- การค้นหาและการฝึกอบรมวิทยากรกระบวนการเพื่อการเผยแพร่ และสร้างความเข้าใจการทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง
- การถอดองค์ความรู้ สนับสนุนให้เกิดศูนย์เรียนรู้ด้านแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

ระหว่างวันที่ 7 – 8 ธันวาคม 2547 ได้จัดงานมหกรรมแผนชีวิตชุมชนแก้ไขปัญหาความยากจน ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป้าหมายคือการสรุปบทเรียนของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค และนำเสนอรูปธรรมของแผนชีวิตชุมชน ตัวอย่างของการบริหารจัดการงบประมาณโดยภาคประชาชน ที่เน้นชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา และการเชื่อมโยงแผนชีวิตชุมชนในระดับนโยบาย

ยุคที่ 4 การขยายผลแผนชุมชนเชิงคุณภาพและการจัดการความรู้ (2548-2549)

จากแนวคิด “กระบวนการแผนชุมชนพึ่งตนเอง เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศ ที่ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา กำหนดอนาคตแนวทางการพัฒนาตนเอง และชุมชนได้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงการประสานความร่วมมือหน่วยงานภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการร่วมกัน” ในปี 2548 -2549 เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการขยายผลแผนชุมชนเอาชนะปัญหาความยากจน จากศูนย์ประสานงานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนภาคประชาชน (ศตจ.ปชช.) จำนวนงบประมาณ 123 ล้านบาท เพื่อดำเนินงานในพื้นที่เป้าหมายขยายผลแผนชุมชนจำนวน 2,000 ตำบล

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

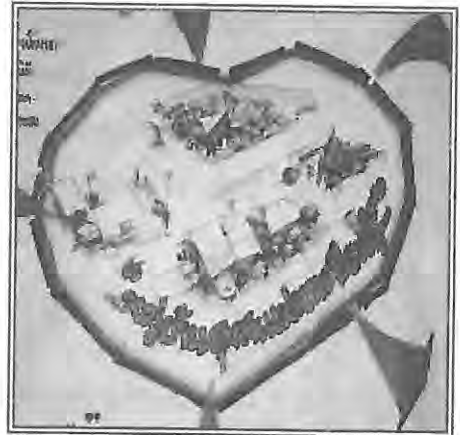
ให้ความสำคัญของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้แผนชุมชน สร้างความเข้าใจระดับภาค ระดับจังหวัด และการกำหนดยุทธศาสตร์การขยายผลแผนชุมชนเชิงคุณภาพในพื้นที่ตำบลขยายผล อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงระดับนโยบายเพื่อให้เกิดการสนับสนุนแผนชุมชนจากภาคีพัฒนา 8 หน่วยงาน มีการจัดเวทีเปิดกว้างเพื่อระดมความคิดเห็นจากภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกันของภาคีพัฒนา

ยุคที่ 5 การขยายผลสู่สาธารณะและหน่วยงานระดับนโยบาย (2550)

การดำเนินงานของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค เป็นที่สนใจของหน่วยงานภาคีพัฒนาต่างๆ เพิ่มเติมจากเดิม 8 หน่วยงาน ได้แก่ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ศูนย์อำนวยการบริหารยุทธศาสตร์เมืองไทยแข็งแรง (ศอม.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้สูงอายุ (สท.) สำนักพัฒนาชุมชน (กทม.) ที่เห็นว่าแผนชุมชนเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นค้นพบตัวเอง สร้างจิตสำนึกใหม่ เปลี่ยนวิธีคิดเกิดความสมานฉันท์ ร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมและลดปัญหาความยากจนของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้เชื่อมโยงแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยใช้พื้นที่ทำแผนชุมชนและแกนนำที่ผ่านกระบวนการทำแผนชุมชน เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ ทั้งนี้ในส่วนโครงการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (คพพ.) โครงการอยู่ดีมีสุข ของรัฐบาล ยังได้ให้คัดเลือกชุมชนที่ผ่านการทำแผนชุมชนเป็นฐานการรับรองประมาณเพื่อดำเนินการตามโครงการ

ยุคที่ 6 มุ่งเน้นการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2551-2552)

เป็นการขับเคลื่อนภายใต้โครงการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ เพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีจุดมุ่งหมายที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ การปรับตัวและการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สร้างพื้นที่รูปธรรมของการจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้านและระดับตำบลเชิงคุณภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนและการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาศักยภาพของชุมชนจากพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาแกนนำแผนชุมชนทุกระดับ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อขยายผลจากชุมชนสู่ชุมชน มีการจัดการความรู้และการสื่อสารสาธารณะเพื่อขยายผลในวงกว้าง สร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาที่ยืดชุมชนเป็นหลัก กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาพื้นที่ระดับอำเภอ จังหวัด และยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของภาคประชาชน เพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ส่วนที่ 2

การจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ เพื่อเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การขับเคลื่อนแผนชีวิตชุมชน ในช่วงปี 2551 – 2552 เป็นการขับเคลื่อนภายใต้โครงการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ เพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีจุดมุ่งหมายที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ การปรับตัวและการดำเนินงานเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สร้างพื้นที่รูปธรรมของการจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้านและระดับตำบลเชิงคุณภาพที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชนและการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาศักยภาพของชุมชนจากพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาแกนนำแผนชุมชนทุกระดับ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้เพื่อขยายผลจากชุมชนสู่ชุมชน มีการจัดการความรู้และการสื่อสารสาธารณะเพื่อขยายผลในวงกว้าง สร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาที่ยืดชุมชนเป็นหลัก กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาพื้นที่ระดับอำเภอ จังหวัด และยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนของภาคประชาชน เพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ ที่สำคัญคือ

1. เพื่อขยายพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่เป็นนวัตกรรมชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างในการขยายผล ที่หลากหลายมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่และมีการหนุนเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อพัฒนาแกนนำเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ที่มีความพร้อมและสมัครใจทุกระดับ ให้ก้าวไปสู่การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถที่สูงขึ้นเหมาะสมกับการขับเคลื่อนงานของภาคประชาชน ภาคประชาสังคมและขบวนการองค์กรชุมชน
3. เพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้ การจัดทำฐานข้อมูลเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะในลักษณะของการให้ เพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่ชุมชนอื่น โดยใช้ช่องทางผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย
4. เพื่อพัฒนาการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ ยกกระดับเป็นแผนยุทธศาสตร์ภาคประชาชนที่พอเหมาะ พอดี สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงประสานแผนกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน และผลักดันเชิงนโยบายให้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาในทุกด้านของชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
5. เพื่อพัฒนาระบบการบริหารของภาคประชาชนให้ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี มีความพร้อม มีความเข้าใจ มีความรู้คู่คุณธรรม และยอมรับการเปลี่ยนผ่านการทำงานในรูปแบบเดิมไปสู่วัฒนธรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพสูง มุ่งผลสัมฤทธิ์ และเอื้อต่อการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและเชิงระบบ

ยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการดำเนินงานที่สำคัญ เพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติตามหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เชิงกลยุทธ์สู่การขยายผล
2. การเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถหลักของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในระดับ
จังหวัดและหมู่บ้าน/ชุมชน
3. การพัฒนาข้อมูล การจัดการความรู้และการสื่อสารสาธารณะ
4. การประสานการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วน
5. การบริหารการจัดการที่ดี

โดยมีตัวชี้วัดถึงความสำเร็จของโครงการ จำนวน 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีศูนย์ประสานงาน มีจุดเรียนรู้ สื่อประกอบการเรียนรู้ มีวิทยากร
และวิทยากรกระบวนการที่ชัดเจน ระดับหมู่บ้าน และตำบล
2. คณะทำงานแผนชุมชนในระดับหมู่บ้าน มีทักษะเรียนรู้การทำงานแบบบูรณาการ สามารถ
เชื่อมโยงการทำงานกับขบวนการประเด็นงานอื่นๆ และภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ใน
ลักษณะที่ร่วมเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา มีศักยภาพในการขับเคลื่อนงาน มีวิสัยทัศน์ และ
สามารถกำหนดแผนพัฒนาหมู่บ้านนำสู่การยกระดับโครงสร้างของหมู่บ้านให้เป็นสภา
หมู่บ้าน สภาองค์กรชุมชน ที่สามารถจัดการตนเองได้ ฟังตนเองได้อย่างพอเพียง
3. เกิดแผนชุมชนเชิงคุณภาพระดับหมู่บ้าน/ตำบล ที่มีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ บูรณาการสู่
แผนพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบล จำนวน 700 หมู่บ้าน และมีรูปเล่มแผนชุมชนทุกหมู่บ้าน
4. เกิดแผนชุมชนเชิงคุณภาพระดับหมู่บ้าน/ตำบล ตามยุทธศาสตร์ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ที่ยึด
หลักความสมดุล ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถ
นำเอาผลจากการทำแผนชุมชนไปจัดการตนเองได้ ทั้งการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนที่
เกี่ยวกับความเป็นอยู่ทุกด้าน ได้อย่างบูรณาการและยั่งยืน
5. มีรูปธรรมเนื้องานที่บ่งบอกตัวตนของพื้นที่ชัดเจน เป็นที่ยอมรับต่อสาธารณะ/ มีกิจกรรม
องค์ความรู้ ภายใต้แผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง ยึดหลักพอเพียง
และมีปฏิสัมพันธ์กับขบวนการพัฒนาและภาคีพัฒนาอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น
6. เกิดสภาองค์กรชุมชนหมู่บ้านที่มีการยกระดับสู่สภาองค์กรชุมชนระดับตำบลและจังหวัด

ในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนที่มุ่งเน้นไปสู่การขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจ
พอเพียง นั้น มีความคาดหวังและผลลัพธ์ของโครงการไว้ดังนี้

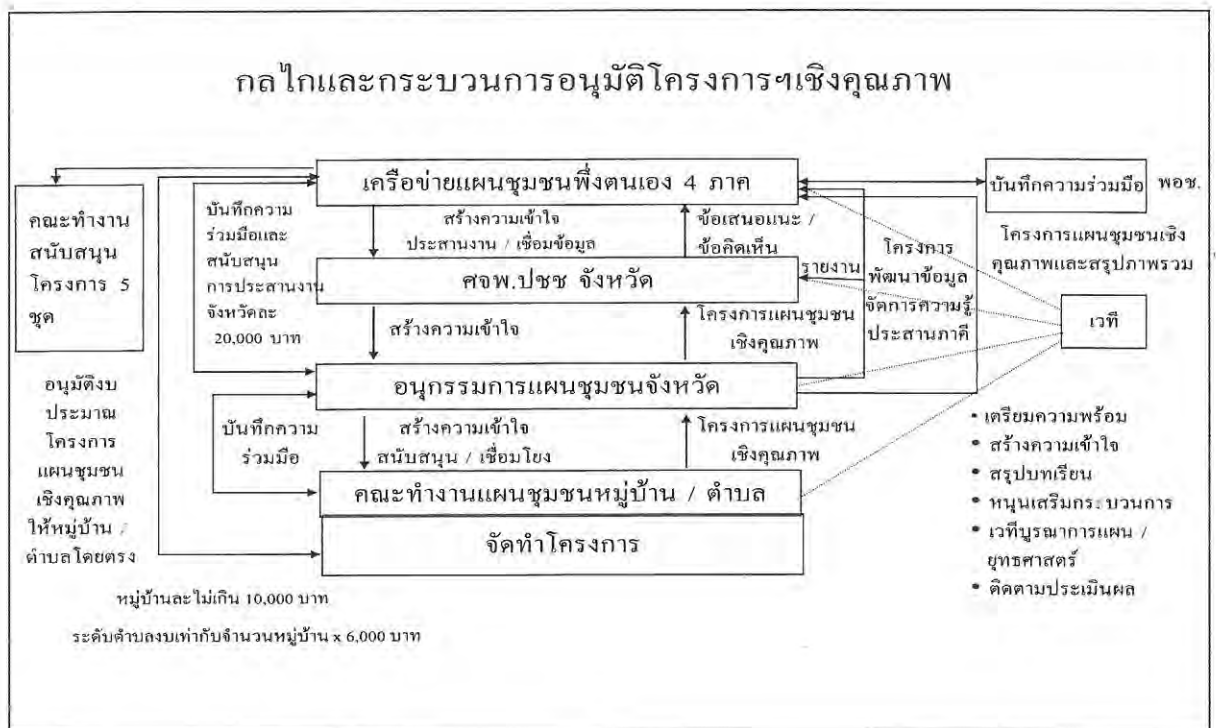
1. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการแผนชุมชนในพื้นที่เดิมมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นอย่างมี
คุณภาพ ในพื้นที่ใหม่มีการขยายผลเป็นศูนย์การเรียนรู้เพิ่มขึ้น เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่มีชีวิต
มีคุณค่า มีอัตลักษณ์เป็นของตนเองที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตของตน สร้างชุมชนเรียนรู้
และพัฒนารูปแบบสู่สมาชิกขององค์กรชุมชน และมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยชุมชน

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

2. มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ ศักยภาพขีดความสามารถที่สูงขึ้น และเพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของระบบโครงสร้างทั้งของขบวนการองค์กรชุมชนและภาครัฐ
3. มีองค์ความรู้รูปแบบใหม่ ๆ เผยแพร่สู่สาธารณะผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลายอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง มีเอกลักษณ์มีสิทธิบัตรคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กรชุมชน
4. แผนชุมชนมีคุณภาพสูงขึ้นเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน และนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาและการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งนำกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง
5. การดำเนินงานของภาคประชาชนมีการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพสูง เอื้ออำนวยต่อการทำงานเชิงรุก เอื้อต่อการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ ใช้การมีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรใหม่

โครงสร้างการบริหารจัดการ

“เห็นไปยังการดำเนินการของคณะกรรมการแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน/ตำบล เป็นหลัก”

ส่วนที่ 3

ผลการดำเนินงานจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ เพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 1

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เชิงกลยุทธ์สู่การขยายผล เป็นหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 700 แห่ง

เป้าหมายของยุทธศาสตร์นี้ คือมุ่งเน้นให้เกิดแผนชุมชนเชิงคุณภาพระดับหมู่บ้านที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ระดับหมู่บ้าน บูรณาการสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบล และสามารถเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาในท้องถิ่นได้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน เพื่อรู้จักตัวเอง รู้จักครอบครัว รู้จักชุมชน/หมู่บ้าน และรู้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลต่อชุมชน

การจัดเวทีสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในภูมิภาค ก่อให้เกิดการร่วมกันสร้างค่านิยมว่า ชุมชน/หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ ต้องเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เทียบได้กับ “ระเบิดจากข้างใน” ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากการคิด ทำ ทบทวนและค้นหา รูปแบบใหม่ ใน 4 ด้าน คือ

- 1) คิดในสิ่งที่จะรู้ รู้ตัวเอง / ครอบครัว / ชุมชนหมู่บ้าน
- 2) รู้ในสิ่งที่จะทำ รักที่จะทำ รักที่จะเปลี่ยนแปลง
- 3) ทบทวนสิ่งที่ทำตลอด ได้เห็นอะไรที่เป็นขึ้นเป็นอัน สามารถตอบโจทย์ ที่เราคิด ที่เราทำ
- 4) ค้นหารูปแบบใหม่ สังคมไม่หยุดนิ่ง ขับเคลื่อนแบบใหม่ เราต้องค้นหาสิ่งใหม่ เสริมการพัฒนา ชุมชนต้องคิดรูปแบบใหม่

การพัฒนาเป็นชุมชน หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้มีประเด็นสำคัญของการเรียนรู้ ดังนี้

1. เรียนรู้ตัวเอง เราต้องตั้งคำถามกับตัวเอง เช่น รู้ว่าเรามีความสามารถอะไร มีความดี ความงามของตัวเอง ปัญหาของตัวเอง รายได้/รายจ่ายของเรา การวางแผนพัฒนาตัวเอง การดูแลสุขภาพตัวเรา และอื่นๆ
2. เรียนรู้ในครอบครัว ครอบครัวเรามีรายได้จากไหน รายจ่ายอะไรบ้าง ปัญหาของครอบครัวเราเอง การวางแผนครอบครัว เรากำหนดอนาคตครอบครัวเรา เราจะบริหารจัดการ เราทำอย่างไรให้ครอบครัวเรามีความสุข มีความสุขอยู่บนพื้นฐานของเรา
3. เรียนรู้ชุมชน/หมู่บ้าน รายได้ของคนในชุมชน/หมู่บ้านมาจากไหน รายจ่ายของคนในชุมชน/หมู่บ้าน มีเรื่องอะไร ทรัพยากรในชุมชน/หมู่บ้าน ภูมิปัญญาของคนในชุมชน/หมู่บ้าน ความดีความงาม จุดเด่นของชุมชน/หมู่บ้าน ความหลากหลายของคนในชุมชน/หมู่บ้าน ปัญหาของชุมชน/หมู่บ้าน ฯลฯ การวางแผนพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านร่วมกัน มี

การประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และการประชุมพูดคุยจะใช้ข้อมูลในการประชุมเป็นหลัก ไม่ใช้ความรู้สึก

4. เรียนรู้โลกภายนอก ชุมชนแห่งการเรียนรู้จะต้องไม่หยุดนิ่ง เรียนรู้ผลที่กระทบจากภายนอก ไม่ชื่นชมกับสิ่งที่เกิดขึ้นปัจจุบัน เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงของต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงรายได้ของประเทศ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแรงงานที่ถูกเลิกจ้าง การเปลี่ยนแปลงของสินค้าประจำวัน การเปลี่ยนแปลงสินค้าส่งออก การเปลี่ยนแปลงเรื่องราคาน้ำมัน ฯลฯ พร้อมทั้งจะตั้งรับอย่างมีเหตุและผล ถ้าชุมชนหยุดนิ่งก็เป็นชุมชนที่ตายแล้ว การพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น ความสำคัญอยู่ที่ตัวท่าน / ครอบครัว /ชุมชน

ที่สำคัญคือชุมชน/หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ต้องนำไปสู่การเรียนรู้เป็นขบวน และมีกระบวนการเชื่อมโยงคน/ข้อมูลความรู้ที่อยู่ในชุมชนมาสู่เวทีพูดคุยอย่างต่อเนื่อง และเกิดการยกระดับชุมชน/หมู่บ้านเป็นแหล่งเรียนรู้สู่การแก้ปัญหาได้เป็นรูปธรรม

ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้

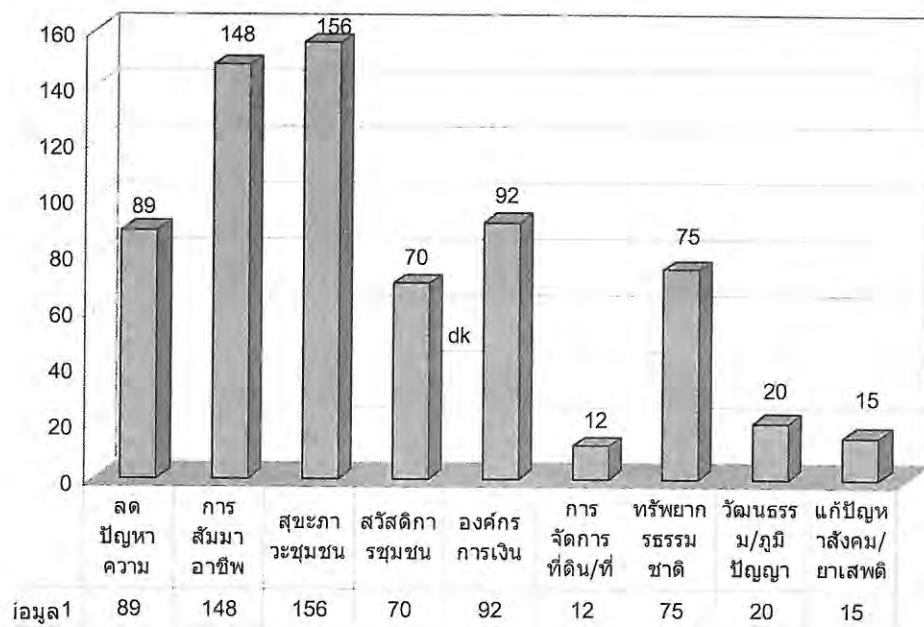
1. ระดับหมู่บ้าน/ตำบล มีวิสัยทัศน์ (มีความฝันหรือสิ่งที่อยากเห็น) และเป้าหมายการพัฒนา ระดับหมู่บ้าน/ตำบล และเกิดแผนชุมชนเชิงคุณภาพ ที่ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และบูรณาการพัฒนาร่วมกับภาคี จำนวน 694 หมู่บ้าน/ชุมชน
2. เกิดสภาหมู่บ้าน ที่มีการพูดคุยกันเป็นประจำ ลดความขัดแย้งและแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน และนำไปสู่การจัดแจ้งสภาองค์กรชุมชนระดับตำบล จำนวน 233 ตำบล
3. การเรียนรู้ระดับปัจเจกบุคคล เกิดการเปลี่ยนระดับตัวบุคคลหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สามารถลด ละ เลิก อบายมุข ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ฯลฯ เช่น การเลิกสูบบุหรี่ เลิกดื่มเหล้า เลิกเล่นหวย ลดการซื้อของที่ไม่จำเป็น จำนวน 3,387 คน
4. การเรียนรู้ระดับครัวเรือน เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับครัวเรือน มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เกิดการวางแผนครัวเรือน คุณภาพชีวิตคนในครอบครัวดีขึ้น มีครอบครัวตัวอย่างการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีครอบครัวตัวอย่างที่สามารถลดหนี้สินได้ จำนวน 4,690 ครัวเรือน
5. การเรียนรู้ของคนในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงระดับชุมชน/หมู่บ้าน เช่น สามารถจัดการปัญหาในชุมชนเองได้ ลดความขัดแย้ง คนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมหรือการประชุม ดังนี้
 - 5.1 การมีส่วนร่วมมากกว่า 80% จำนวน 153 หมู่บ้าน
 - 5.2 การมีส่วนร่วม 79 – 60 % จำนวน 167 หมู่บ้าน
 - 5.3 การมีส่วนร่วม 59 – 40 % จำนวน 142 หมู่บ้าน
 - 5.4 การมีส่วนร่วมน้อยกว่า 40% จำนวน 12 หมู่บ้าน

6. เกิดหลักสูตรแผนชุมชน/แผนพัฒนาหมู่บ้าน และหลักสูตรกิจกรรมแก้ปัญหาสังคมและลดความยากจน จำนวน 95 หมู่บ้าน
7. เกิดกิจกรรมกลุ่มที่สามารถแก้ไขปัญหาด้านสังคมและลดความยากจน ในแต่ละหมู่บ้าน จะมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่

กิจกรรมการเรียนรู้ ที่เกิดภายใต้แผนชุมชน (ตามประเด็นงาน)

- 1) ลดปัญหาความยากจน จำนวน 89 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 2) การสัมมาอาชีพ จำนวน 148 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 3) สุขภาวะชุมชน จำนวน 156 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 4) สวัสดิการชุมชน จำนวน 70 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 5) องค์กรการเงิน จำนวน 92 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 6) การจัดการที่ดิน/ที่อยู่อาศัย จำนวน 12 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 7) ทรัพยากรธรรมชาติ ดิน/น้ำ/ป่า จำนวน 75 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 8) วัฒนธรรม/ภูมิปัญญา จำนวน 20 หมู่บ้าน/ชุมชน
- 9) แก้ปัญหาสังคม/ยาเสพติด/เด็กเยาวชน/ผู้ด้อยโอกาส/คนพิการ/ผู้สูงอายุ 15 หมู่บ้าน/ชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 2

การเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแกนนำระดับหมู่บ้านและจังหวัด ให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ริเริ่มสร้างสรรค้งานพัฒนาได้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาความรู้การจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ /บริหาร ให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชน การสร้างแรงจูงใจ ฯลฯ โดยคัดเลือกแกนนำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบลที่เป็นนักยุทธศาสตร์เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาแกนนำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน ๑ละ 2 คนจำนวน 700 หมู่บ้าน และอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาแกนนำแผนชุมชนระดับจังหวัด ๑ ละ 3 คน เกิดการบูรณาการเครือข่ายการพัฒนาภาคประชาชนเชิงรุก ให้มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับจังหวัดที่มีเนื้องานพัฒนาในพื้นที่ตนเองอย่างเป็นรูปธรรม และเพิ่มสัดส่วนผู้นำชุมชนที่มีพื้นที่ปฏิบัติการของตนเองเป็นรูปธรรมเข้าไปร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมระดับจังหวัด แบ่งการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง ใน 2 ระดับคือ

ระดับที่ 1 การพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับหมู่บ้าน

พัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ริเริ่มสร้างสรรค้งานพัฒนาได้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาความรู้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่มีคุณภาพ ที่สามารถยกระดับเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยคัดเลือกแกนนำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบลที่เป็นนักยุทธศาสตร์เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาแกนนำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน ๑ละ 2 คนจำนวน 700 หมู่บ้าน และคณะอนุกรรมการแผนชุมชนระดับจังหวัด ๑ ละ 3 คน 68 จังหวัด รวมผู้เข้าร่วมจริง 1,513 คน จำนวน 11 ครั้ง เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพคณะอนุกรรมการแผนชุมชนระดับจังหวัดและแกนนำระดับหมู่บ้าน โดยมีการเตรียมการในการอบรม เช่น การเตรียมกระบวนการ การเตรียมเนื้อหา และการจัดการ

ระดับที่ 2 การอบรมพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับจังหวัด

อบรมพัฒนาภาคประชาชนเชิงรุก ให้มีผู้นำการเปลี่ยนแปลงระดับจังหวัดที่มีเนื้องานพัฒนาในพื้นที่ตนเองอย่างเป็นรูปธรรม เชื่อมประสานหน่วยงานภาคีพัฒนา และสามารถหนุนเสริมพื้นที่ในจังหวัดให้สามารถยกระดับเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ จังหวัด 5 คน 69 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 328 คน หลักสูตร “การพัฒนาศักยภาพอนุกรรมการแผนชุมชนระดับจังหวัด”

ผลการเปลี่ยนแปลงของการการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถของผู้นำการเปลี่ยนแปลง แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่

- 1) แกนนำระดับหมู่บ้านที่ผ่านการอบรมจำนวนหมู่บ้านละ 2 ท่าน สามารถเข้าไปร่วมกำหนดทิศทาง/วิสัยทัศน์การพัฒนา หรือการวางแผนพัฒนาของหมู่บ้านตนเอง
 - เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน / กรรมการพัฒนาในหมู่บ้าน จำนวน 815 คน
 - เป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับตำบล เป็นที่ปรึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล หรืองานพัฒนาในตำบล จำนวน 115 คน
- 2) คณะอนุกรรมการแผนชุมชนระดับจังหวัดที่ผ่านการอบรมจำนวน 5 ท่าน สามารถเข้าไปร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ภาคประชาชน
 - เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน / กรรมการพัฒนาในหมู่บ้าน จำนวน 152 คน
 - เป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับตำบล เป็นที่ปรึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล หรืองานพัฒนาในตำบล จำนวน 124 คน
 - เป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ระดับอำเภอ (กบอ.) เป็นที่ปรึกษาหรือทำงานในระดับอำเภอ จำนวน 82 คน
 - เป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด (กบจ.) เป็นที่ปรึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทำงานร่วมกับ พมจ. จังหวัด และอื่นๆ ในจังหวัด จำนวน 64 คน

ยุทธศาสตร์ที่ 3

การพัฒนาข้อมูล การจัดการความรู้และการสื่อสารภาวะ

เป้าหมายของยุทธศาสตร์ เพื่อสื่อประชาสัมพันธ์ผลงานของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เผยแพร่ให้ภาคีพัฒนา/สาธารณะชนได้รับรู้ เป็นการขยายผลกระบวนการจัดทำแผนเชิงคุณภาพ ฝึกอบรมกรรมการแผนชุมชนจังหวัดให้มีความรู้ความสามารถในการถอดบทเรียนชุดองค์ความรู้ และขยายผลสู่พื้นที่ข้างเคียง/พื้นที่สนใจ เป็นที่ยอมรับ มีกิจกรรม องค์ความรู้ ภายใต้แผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและลดความยากจน

แผนงานที่ 1 การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต/เว็บไซต์)

การจัดทำเว็บไซต์เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค เพื่อเป็นการพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ ที่นำไปสู่กระบวนการจัดทำข้อมูลของชุมชนและข้อมูลงานพัฒนาโดยชุมชน ที่ให้คนชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำ เป็นผู้ใช้ประโยชน์ และเป็นเจ้าของมากขึ้น มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน เชื่อมโยงประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เกิดศูนย์ข้อมูลสารสนเทศระดับท้องถิ่นในพื้นที่ ที่มีความพร้อมเชื่อมต่อกับพื้นที่และหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีความสนใจสามารถเชื่อมโยงประสานข้อมูลจากพื้นที่มาจัดระบบการให้บริการที่สามารถสนับสนุนการทำงานพัฒนาของขบวนการองค์กรชุมชนและประชาสังคมได้อย่างกว้างขวางขึ้น รวมทั้งสามารถประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี ให้สามารถร่วมกันสนับสนุนการพัฒนาระบบข้อมูลชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงได้จัดทำเป็น เว็บไซต์เพื่อใช้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผลการดำเนินงาน รูปธรรมความสำเร็จ กรณีตัวอย่างของชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

- เผยแพร่ผลการดำเนินงานของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ให้ทันต่อสถานการณ์จริงที่เป็นปัจจุบัน
- เผยแพร่รูปธรรมความสำเร็จ กรณีตัวอย่างของชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่เกิดจากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง
- พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ ที่นำไปสู่กระบวนการจัดทำข้อมูลของชุมชนและข้อมูลงานพัฒนาโดยชุมชน มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาร่วมกัน
- เชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินงานระหว่างชุมชนที่ดำเนินงานพัฒนาชุมชนผ่านการสื่อสารทางด้านเว็บไซต์
- สาธารณะชนและหน่วยงานภาคี รวมทั้งคนในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์และประสานการดำเนินงานอย่างรวดเร็ว
- เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

แผนงานที่ 2 สื่อสาร ประชาสัมพันธ์

แกนนำเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค สัมภาษณ์ผ่านสื่อทีวีดาวเทียมและเคเบิลทีวี TCC ทีวีพุดได้ ทีวีของชุมชนเพื่อชุมชนทั่วโลก เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ได้ใช้กระบวนการทำงานเชิงรุกมากขึ้น โดยได้จับมือกับทีวีช่องดาวเทียมและเคเบิลทีวี TCC ทีวี ทีวีพุดได้ ทีวีของชุมชนเพื่อชุมชนทั่วโลก ซึ่งออกอากาศผ่านดาวเทียมและเคเบิลทีวี สามารถรับชมได้ประมาณ 10 ประเทศ

เครือข่ายแผนฯ ได้ทำงานมาจำนวนมากมายแต่ที่ผ่านมาไม่ได้นำเสนอสิ่งดี ๆ ที่ทางเครือข่ายได้ทำมา เครือข่ายแผนฯ จึงทำงานเชิงรุกมากขึ้น เพื่อเป็นการเผยแพร่กระบวนการทำงานและรูปธรรมความสำเร็จ จากกิจกรรมแก้ไขปัญหาสังคมและลดความยากจนให้สาธารณะชนได้รับรู้และเรียนรู้ เป็นการนำเสนอสิ่งที่มีคุณค่าจากกระบวนการชาวบ้านให้สาธารณะชนได้รู้และเรียนรู้

แผนงานที่ 3 การจัดการความรู้

อบรมผู้จัดการความรู้และการถอดบทเรียนระดับจังหวัด เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับส่วนกลาง ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยจัดอบรมและให้ความรู้ด้านการจัดการความรู้และหลักการถอดบทเรียนระดับจังหวัด ๓ คน 69 จังหวัด ผู้เข้าร่วมจริงรวม 221 คน โดยใช้หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพ คณะอนุกรรมการแผนชุมชนระดับจังหวัดเรื่องการจัดการความรู้

การถอดบทเรียนถ้าจะเปรียบเทียบให้ง่ายก็จะคล้ายกับการถอดเสื้อผ้าว่าจะทำอย่างไรก่อนหลัง อย่างไรก็ตามแล้วแต่ ใครจะรู้ว่าจะทำอะไรก่อนหลังเท่าคนที่ถอด (เสื้อผ้า) ดังนั้นการถอดบทเรียนแต่ละพื้นที่จะไม่เหมือนกันอุปมาอุปมัยดังเช่นการถอดเสื้อผ้า จะต้องทำด้วยตัวเอง จึงจะรู้กระบวนการบางท่านที่เป็นมืออาชีพในการถอดบทเรียน กลุ่มเป้าหมายจะไม่ว่าถูกถอดบทเรียนอยู่ จะต้องทำให้กลมกลืนกับชุมชนที่สุด การถอดบทเรียนนอกจากเราจะได้อะไรถึงองค์ความรู้แล้ว เรายังได้รู้ถึงกระบวนการเริ่มต้นกว่าจะมาถึงได้ชุดความรู้ที่เกิดขึ้น เหมือนกับการถอดเสื้อ เราจะรู้ว่าเราใส่เสื้อผ้าชิ้นไหนก่อนหลัง

วิธีการถอดบทเรียนตัวแบบ (Model) ในการถอดบทเรียน “จับ - จด - ตั้ง - เชื่อม - สรุปรูป”

จับ เนื้อหา ประเด็น สารที่สำคัญ สมมุติฐาน

จด บันทึก ข้อมูล เนื้อหา คำสำคัญ ๆ

ตั้ง คำถาม จะต้องตั้งคำถามเชิงบวก และอยู่ในประเด็น

เชื่อม โยงความรู้ ความสัมพันธ์ของเนื้อหาต่างๆ เข้าด้วยกัน

สรุป สามารถสรุป เขียนรายงานได้

แผนงานที่ 4 สื่อวิถีทัศน์

เป้าหมายของการทำสื่อสารประชาสัมพันธ์ เพื่อเสนอพื้นที่รูปธรรม เราไม่ได้สอนการทำแผนฯ แต่ให้เห็นวิถี กระบวนการ กลไก ข้อมูล กิจกรรม ทุกภาคทำเหมือนกัน แต่นำหนักแต่ละภาคไม่เหมือนกัน การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ดำเนินการได้จัดทำเป็นวิถีทัศน์และแผนพับ

1) การจัดทำวิถีทัศน์ได้จัดทำเป็นสองรูปแบบ รูปแบบที่หนึ่งจะรวมเนื้อหาทั้ง 4 ภาค และคำสัมภาษณ์ผู้บริหารของกรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) และแกนนำเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ความยาวของวิถีทัศน์จะใช้เวลาประมาณ 10-12 นาที

2) การจัดทำแผนพับจำนวน 5,000 แผ่น เนื้อหาในแผนพับจะดึงเนื้อหาจากการจัดทำสื่อวิถีทัศน์

ยุทธศาสตร์ที่ 4

ประสานงานการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วน

เป้าหมายของยุทธศาสตร์เพื่อประสานความร่วมมือให้องค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามาเป็นภาคีพัฒนาหนุนเสริมการจัดทำแผนชุมชน ประสานเชื่อมโยงแผนชุมชนกับยุทธศาสตร์การพัฒนาทุกระดับ ทั้งของเครือข่ายองค์กรชุมชน ภาคีพัฒนาภาครัฐและเอกชน และเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคีพัฒนาที่ให้การหนุนเสริมกับเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ที่เป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

โดยมีแผนงานการบูรณาการทำงานร่วมกับภาคีภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กับเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ในการขับเคลื่อนแผนชุมชน 700 หมู่บ้าน โดยได้มีการพัฒนาแกนนำหมู่บ้านๆ ละ 2 คน

ผลการเชื่อมประสานงาน/บูรณาการร่วมกับภาคี

1. ภารกิจที่ได้ร่วมมือกับกรมการปกครอง

- ร่วมกับสำนักบริหารงานปกครองท้องที่ ทดลองนำร่องจัดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนชุมชน (แผนพัฒนาหมู่บ้าน 700 หมู่บ้าน)
- ร่วมจัดกระบวนการจัดทำหลักสูตรโรงเรียนนักปกครองท้องที่ โดยแกนนำเครือข่ายแผนฯ จำนวน 40 คน จาก 40 จังหวัด ได้เข้าร่วมเป็นวิทยากรระดับจังหวัด ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านที่จัดฝึกอบรม
- เป็นคณะกรรมการประเมินนายอำเภอของประชาชน
- เป็นที่ปรึกษาผู้ตรวจราชการ (ภาคประชาชน)

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

2. ภารกิจที่ได้ร่วมมือกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

- ดำเนินการทดลองนำร่องจัดกระบวนการเรียนรู้การทำแผนชุมชน(แผนพัฒนาท้องถิ่น)
- เป็นวิทยากรกระบวนการแผนชุมชนให้เจ้าหน้าที่ ขององค์กรปกครองท้องถิ่น และขยายกระบวนการจัดทำแผนชุมชนให้กับเทศบาลทั่วประเทศ
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นกำหนดตัวชี้วัดการทำแผนพัฒนาของ อปท. จะต้องมาจากแผนชุมชน
- ร่วมเป็นคณะกรรมการกำหนดยุทธศาสตร์ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และเป็นคณะกรรมการพัฒนา สนับสนุนประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นของ อปท. ทุกระดับ

3. ภารกิจที่ได้ร่วมมือกับสำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)

- พื้นที่ตำบลของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนได้รับการต่อยอดการพัฒนาด้านสังคม จำนวน 13 ตำบล
- เป็นวิทยากรกระบวนการร่วมเจ้าหน้าที่ของ สท. การจัดการความรู้การแก้ไขปัญหาด้านสังคม
- ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนและประชาสังคม
- ร่วมมือในการพัฒนาแกนนำ และบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่และจังหวัด

ยุทธศาสตร์ที่ 5

การบริหารจัดการที่ดี

เป้าหมายเพื่อให้พัฒนาแกนนำเครือข่ายแผนชีวิตชุมชน ให้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการ เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ วัฒนธรรม กระบวนการบริหารจัดการใหม่ ที่มีประสิทธิภาพสูง ใช้ระเบียบกฎเกณฑ์อย่างมีดุลยภาพที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนงานเชิงยุทธศาสตร์ ให้เป็นองค์กรการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการที่ดี ใช้การมีส่วนร่วมที่หลากหลายของทุกภาคส่วน และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อผลสัมฤทธิ์ของยุทธศาสตร์อย่างเป็นประชาธิปไตย ส่งเสริมระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ และการสร้างมาตรฐานการพัฒนาของชุมชน มีระบบการทำงานที่เปิดเผย โปร่งใส มีประสิทธิภาพและประหยัด มีการบริหารจัดการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก มีประสิทธิภาพสูง เอื้อต่อการทำงานเชิงยุทธศาสตร์และการเปลี่ยนแปลง

กลไกการติดตามหนุนเสริมพื้นที่ร่วมกับภาคีพัฒนา

1. ผู้แทนเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนฝั่งตนเอง 4 ภาค
2. ผู้แทนกรมการปกครอง
3. ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น
4. ผู้แทนสำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)
5. ผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กิจกรรมติดตามเพื่อการพัฒนา เราต้องตรวจสอบตัวเราเอง เพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไข ผลผลิตที่เราพบ ผลลัพธ์ที่เกิด เช่น คนเรียนรู้ตัวเอง ครอบครัวต้องเรียนรู้และวางแผนชีวิตในครัวเรือน ปัญหาต่างจะต้องให้คนที่มีความรู้เป็นแกน แก่ ผลลัพธ์ที่อยากเห็น หมู่บ้าน/ชุมชน เป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ เรียนรู้ ตัวเอง/ครอบครัว/ชุมชน แก่ทุกข์ของตัวเอง เรียนรู้โลกภายนอก และสุดท้ายเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทุกชุมชนฝั่งตนเอง แก่ปัญหาต่างๆ ของครอบครัว ครอบครัวอบอุ่น แก่ปัญหาของตนเอง แก่ปัญหาร่วมกัน กลไกการทำงานร่วมกัน

การจะแก้ไขปัญหาคนในประเทศ ต้องให้คนที่มีความรู้ แก่ปัญหาตัวเอง การแก้ไขปัญหาที่ดีต้องลงไปถึงครัวเรือน ต้องให้ความรู้ สติปัญญา ต้องทำให้ครอบครัวสามารถกำหนดทิศทางวางแผนครัวเรือนได้ ถ้าทุกครัวเรือนสามารถลิขิตชีวิตตัวเองได้ จะทำให้ประเทศเปลี่ยน ทั้งหมดจะต้องมีแผนชีวิตที่ชัดเจน ทุกครัวเรือนจะต้องลิขิตชีวิต แผนชุมชนจะมาต่อยอดมุ่งสู่ความพอเพียง และอยู่รอด ต้องทำงานให้ถึงทุกครอบครัว ทำคุณภาพชีวิตคนในครัวเรือนให้ดีขึ้น

ผลที่เกิดขึ้นจากมาติดตามประเมินผล

1. ความเห็นของผู้แทนกรมการปกครอง

ต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ ถ้าคนรู้หน้าที่ตัวเอง จะทำให้กรรมการหมู่บ้านสามารถทำงานได้ดี กรมการปกครองพินกรมการหมู่บ้านนำคนทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมเป็นกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ กม.เข้มแข็ง/ยั่งยืน กม.มีหน้าที่หลักคือจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านตามกฎหมายใหม่ สร้างหมู่บ้านให้เข้มแข็ง ที่ผ่านมากการบูรณาการไม่ได้ผลเท่าที่ควร กม.เป็นเสมือนสนามบินที่ให้ทุกหน่วยงานสามารถนำไปใช้ได้ ถ้า กม. ทำแผนพัฒนาหมู่บ้านแล้ว และชาวบ้านยอมรับแผนหน่วยงานควรจะยอมรับด้วย ถ้าชาวบ้านเข้มแข็ง/แผนชาวบ้านดีมีคุณภาพ องค์กรในชุมชนเข้มแข็ง คนจนจะหมดไปในประเทศไทย และฝากความหวังให้ท้องถิ่นได้นำแผนชุมชนของชาวบ้านไปใช้ด้วย หมู่บ้านทำแผนส่งให้ท้องถิ่น แล้วท้องถิ่นนำไปบรรจุในแผน อีกทางหนึ่งส่งมาเป็นแผนพัฒนาระดับอำเภอ เห็นว่าฝ่าแรงก็ส่งต่อไปที่จังหวัด

2. ความเห็นของผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

แผนชุมชนพัฒนาก้าวไปอีกก้าว วันนี้ทำในเรื่องของคุณภาพ เชิงปริมาณมีการทำอยู่หลายภาคส่วน กรมส่งเสริมฯ เข้ามาจับเรื่องแผนชุมชนเมื่อปี 46 แผนชุมชนของชาวบ้าน เห็นได้ชัดว่ามีส่วนร่วมของชุมชน ที่ผ่านมาชาวบ้านไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะชาวบ้านคิดว่าเป็นแผนของท้องถิ่น เป้าหมายสุดท้ายแผนท้องถิ่นคือแผนชุมชน กระบวนการ พัฒนาที่ไปสู่ความเข้มแข็งมาได้ อย่างไรก็ตาม กระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่สร้างความเข้มแข็ง การที่จะสร้างความเข้มแข็งได้จะต้องใช้แผนชุมชน ทำเรื่องนี้ต้องให้เป็นเอกภาพ เช่น พช. , พอช. , ท้องถิ่น ท้องที่ ฯลฯ ทุกหน่วยงานต้องร่วมกัน ที่สำคัญตัวชาวบ้านเองต้องลุกขึ้นมาเป็นแกนหลักให้ได้ และในอนาคตเรื่องของแผนชุมชนที่อยากเห็น คือ

- 1) ต้องนำความรู้เรื่องแผนชุมชนมาเป็นชุดเดียวกัน
- 2) กลไกขับเคลื่อน ระดับอำเภอ มีนายอำเภอเป็นเจ้าภาพ ระดับตำบล ท้องถิ่นเป็นเจ้าภาพ สนับสนุนให้เกิด เป็นเหมือนผู้อำนวยการสร้าง ถ้าพื้นที่ไหนหน่วยงานไหนเข้มแข็ง ก็จะใช้หน่วยงานนั้นๆรับผิดชอบ แต่ไม่ใช่เป็นคนทำให้ ส่วนในระดับหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นเจ้าภาพและกลไกการทำงาน สิ่งที่เขาอยู่จะทำอย่างไรให้ กม. เรียนรู้และได้ใช้เรื่องนี้ในการพัฒนาหมู่บ้าน เราจะพัฒนา กม. ได้อย่างไร โรงเรียนนักปกครองท้องถิ่นที่น่าจะเป็นคำตอบได้

ส่วนที่ 4

การประเมินความสำเร็จของการดำเนินงาน

เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ได้ประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ โดยประเมินการบรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและตัวชี้วัด ดังนี้

1. การขับเคลื่อนโครงการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพเพื่อเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ที่มีการกำหนดไว้ 5 ด้าน เนื่องจาก มีการคัดกรองและคัดเลือกพื้นที่ที่มีทุนเดิมของการจัดทำแผนชุมชน การออกแบบโครงการเกิดจากการทบทวนประสบการณ์และวิเคราะห์การขับเคลื่อนที่ผ่านมา มีกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานจริง และมีผลผลิตผลลัพธ์ ที่เกิดในพื้นที่ในเรื่องกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ ชูองค์ความรู้ ที่สะท้อนให้เห็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และสร้างพื้นที่ทางสังคมให้แก่คณะทำงานแผนชีวิตชุมชนในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ดังนี้

1.1 การขับเคลื่อนโครงการฯที่ใช้พื้นที่หมู่บ้าน/ตำบล เป็นพื้นที่ปฏิบัติการ เป็นยุทธศาสตร์ของการสร้างฐานให้มั่นคง มีรูปธรรมในระดับหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลให้เกิดรูปธรรมของการร่วมคิด ร่วมทำ การคิดวิเคราะห์ที่มีการนำข้อมูลมาสังเคราะห์ และมีการรายงานผลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งมีความหลากหลายของชุดองค์ความรู้และกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่

1.2 การพัฒนาคุณภาพแกนนำทั้งเรื่องกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการถอดองค์ความรู้ ส่งผลให้แกนนำชุมชนมีความสามารถในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เพิ่มขึ้น สามารถจัดการกับปัญหาในชุมชน มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และมีการถอดองค์ความรู้จากพื้นที่รูปธรรมที่สะท้อนให้เห็นบริบทของพื้นที่ การพัฒนาอาชีพ และการแก้ไขปัญหาสังคมในชุมชน

1.3 ชุมชนมีการจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่งเมื่อพิจารณาจากกิจกรรมในหมู่บ้าน/ตำบลที่เป็นเรื่องของอาชีพ สุขภาวะ องค์กรการเงิน สวัสดิการชุมชน การจัดการที่ดินและที่อยู่อาศัย และปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

1.4 ชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการ ในการสร้างกระบวนการจัดทำแผนชุมชนภายใต้งบประมาณที่จำกัด สะท้อนให้เห็นความสามารถของชุมชนในการประสานภาคีสนับสนุนในพื้นที่ด้วย

1.5 การขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ ก่อให้เกิดแผนชุมชนเชิงคุณภาพ ที่เป็นผลมาจากการจัดเวทีหารือสร้างวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล ในพื้นที่ 694 หมู่บ้าน ที่สะท้อนให้เห็นการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยวิสัยทัศน์ชุมชน/หมู่บ้านที่ต้องการเห็น และวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน แบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

- ด้านเศรษฐกิจ การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีกองทุนเงินในหมู่บ้าน เป็นชุมชนที่ปลอดภัยมีสิน มีอาชีพที่มีความมั่นคง มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย

- **ด้านสังคม** เป็นชุมชนที่ ปลอดภัย ปลอดภัย มีความสามัคคี มีความเอื้ออาทร ไม่มียาเสพติด ไม่มีโจรผู้ร้าย มีการจัดการขยะมูลฝอยที่ดี การนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาพัฒนาหมู่บ้าน / ชุมชนของตนเอง สร้างการเรียนรู้ให้เท่าทัน

- **ด้านคน / ผู้นำดี** เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม มีธรรมมาภิบาล มีความเท่าเทียมเสมอภาคกันในชุมชน มีจิตอาสา มีผู้นำตามธรรมชาติ มีการส่งเสริมการทำความดี เผยแพร่การทำความดี

- **ด้านทรัพยากร / สิ่งแวดล้อม** มีแหล่งน้ำที่สะอาด เหมาะแก่การอุปโภค / บริโภค มีการดูแลรักษาดินไม่ใช้สารเคมี มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งพืชพันธุ์ธัญญาหาร เป็นแหล่งเรียนรู้สมุนไพร และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

- **ด้านสุขภาวะ** มีการลด, ละ, เลิกอบายมุข มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง มีระบบป้องกันโรคติดต่อ ดูแลสุขภาวะ มีการผลิตและบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยปราศจากสารพิษตกค้าง

- **ด้านวัฒนธรรมประเพณี / ภูมิปัญญา** มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น วิถีงาน วิถีเยี่ยมเกียน ลงแขกเกี่ยวข้าว การรักษาประเพณีฮีต 12 คอง 14 การรักษาฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม เช่น การรำภูไท การรักษาโรคด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน การเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ(หมอเหยา)

- **ด้านการเมือง** มีการเมืองที่โปร่งใส ไม่มีการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง ไม่ขัดแย้งกัน การเมืองคือเรื่องของผลประโยชน์ของทุกคน นักการเมืองมีคุณธรรม

2. การขับเคลื่อนโครงการฯโดยชุมชน เพื่อชุมชน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ชุมชน มีการพัฒนาเรื่องราวที่จำเป็น เช่น ระบบข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง การแก้ไขปัญหาของชุมชน และมีการประสานความร่วมมือภาคีการพัฒนาเพื่อสร้างความร่วมมือร่วมกันโดยมีชุมชนเป็นแกนหลัก และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างพลังและการเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนท้องถิ่นชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตรงกับความต้องการของประชาชน และสามารถช่วยเหลือประชาชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ และติดตามผลการทำงานด้วย

3. ในการถอดบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ได้มีการนำเสนอคุณค่าที่ค้นพบซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

3.1 สำหรับตนเอง แผนชุมชนมีประโยชน์ต่อบุคคลคือ ส่งเสริมให้บุคคลมีความเสียสละ รู้จักวิธีการแยกแยะปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยอมรับคนอื่นมากขึ้น

3.2 สำหรับครอบครัว แผนชุมชนส่งผลทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุขเกิดจากการวางแผนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีการวางแผนการใช้จ่าย มีส่วนร่วมกับการดำเนินกลุ่มในชุมชน เสียสละเพิ่มมากขึ้น ประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

3.3 สำหรับชุมชน แผนชุมชนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการเกิดรายได้ การเลี้ยงสัตว์ การแก้ไขปัญหาน้ำกินน้ำใช้ การทำบุญอินทรีย์ทางด้านการเกษตร การร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนในทุกด้าน

3.4 สำหรับด้านสังคม เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเสียสละและมีจิตอาสาเพิ่มขึ้น

ส่วนที่ 5

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

6.1 ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการดำเนินงาน

- 1) ความเชื่อมั่นต่อการพัฒนาที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ชุมชนเป็นแกนหลัก เป็นปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จ
- 2) ประสบการณ์ ความรู้และทักษะการทำงานของเครือข่ายแผนฯ คณะทำงาน คณะอนุกรรมการ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขับเคลื่อนโครงการไปสู่ความสำเร็จ
- 3) มีการกำหนดโครงสร้าง ภารกิจ และความรับผิดชอบอย่างชัดเจนทั้งในการขับเคลื่อนโครงการและการบริหารจัดการ
- 4) มีการประชุมอย่างต่อเนื่องและมีการหารือแนวทางการดำเนินการ และผลการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงการขับเคลื่อนงานร่วมกัน
- 5) การจัดเวทีสร้างความเข้าใจและพัฒนาแกนนำ ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ ออกแบบการทำงานร่วมกันทั้งเครือข่ายแผนฯส่วนกลาง/ภาค/จังหวัดและพื้นที่
- 6) ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และเว็บไซต์ในการติดต่อสื่อสาร และเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ
- 7) มีการจัดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเครือข่ายแผนฯและภาคีการพัฒนาในระดับนโยบายและในระดับพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานมีการสนับสนุนและหนุนเสริมซึ่งกันและกัน
- 8) เครือข่ายแผนฯเป็นองค์กรชาวบ้านที่มีความผูกพัน มีจิตสาธารณะ เชื่อมั่นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจากฐานราก

6.2 ปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านหลักคิดการทำงาน และการเคลื่อนไหวในชุมชน

1) การจัดการความสัมพันธ์ที่เสมอภาค เท่าเทียมกัน

การจัดการความสัมพันธ์ด้านบทบาทระหว่างผู้เป็นวิทยากรและชุมชนที่เท่าเทียมกัน เป็นเรื่องสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายควรมีความตระหนักถึงหลักการสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยต้องเปิดโอกาสให้คิดเอง ทำเอง กำหนดเอง ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นส่วนสำคัญ ทำให้เกิดบทบาทการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

2) การเป็นอิสระ ไม่ครอบงำ

ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ควรอยู่บนรากฐานของการไม่ครอบงำ การให้อิสระภาพในการคิดและการแสดงออก โดยไม่อคติ และไม่นำความคิด ความเชื่อของคนมาวัดหรือตีคุณค่า หรือชักจูงครอบงำให้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในศักยภาพ ฐานความรู้ ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคม ของชุมชนที่จะเป็นฐานพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป

3) การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มสังคม

ในชุมชนหนึ่ง ๆ ย่อมประกอบด้วย ความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านฐานะ เพศวัย สถานะทางสังคม ฯลฯ การสร้างโอกาสเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างเท่าเทียมในการให้ทุกส่วน ร่วมในการแสดงออกทางคิด ศักยภาพ ความรู้และร่วมมือบทบาทดำเนินการต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ งานที่ดำเนินการต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินไปนั้นไม่ไปกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่ม หนึ่ง และส่งผลกระทบกระจายไปสู่คนทุกส่วนในชุมชนในสังคมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

4) การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทุกขั้นตอน

การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนขาดความ ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งที่เราพบโครงการในชุมชนขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกัน การ ดำเนินการขาดการต่อเนื่องและการทำงานจะไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง

6.3 การเคลื่อนงานในชุมชน

- 1) ต้องสร้างและพัฒนา นักพัฒนาชุมชนภาคประชาชน ที่ต้องมีองค์ประกอบอยู่ในตัวเองครบทั้ง 3 ด้าน คือ แม่นทฤษฎี มีจิตวิญญาณของนักพัฒนา และประสานเขียน
- 2) รู้เขารู้เรา หมายถึง นอกจากเราจะรู้จักตัวเราเองแล้ว เรายังต้องรู้เหตุการณ์ต่างๆ ภายนอก ชุมชน เราด้วย
- 3) รู้ฟ้าดิน หมายถึง ต้องรู้สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ทั้งหมด เพื่อจะได้เตรียมตัวในการรองรับ เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ได้อย่างทันท่วงที
- 4) การบริหารงานชุมชน ผู้นำชุมชนต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ คิดปฏิบัติการทำงานเพื่อ ส่วนรวม จะมองเห็นตนเองคนเดียวไม่ได้ต้องมองเห็นประชาชนในชุมชนด้วย เพราะการ พัฒนาชุมชนต้องพัฒนาพร้อมๆ กัน ทั้งผู้นำชุมชนและประชาชน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ได้ และต้องมีวิธีการปฏิบัติตนในสังคมร่วมกับผู้อื่นในด้านการทำงาน
- 5) การบริหารจัดการชุมชนที่ดี ต้องบริหารอย่างมีระบบ เป็นขั้น-เป็นตอน และดำเนินงานอย่าง โปร่งใส และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนกับหน่วยงานและองค์กร อื่นๆอย่างสม่ำเสมอ. และควรมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- 6) การแก้ไขปัญหาชุมชน อย่างรอบครอบต้องอิงประชาชน หมายถึง ต้องมีการประชุมคนใน หมู่บ้านในการรับทราบปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและแก้ไขปัญหาพร้อมกัน
- 7) คณะกรรมการและประชาชนร่วมกันเรียนรู้ จัดกิจกรรมในชุมชนของตนเอง มีความ เอื้อเพื่อเอื้อแก่ซึ่งกันและกัน และมีจิตสำนึกรู้สึกรักและห่วงใยในกิจกรรมของกลุ่มและของ ส่วนรวมในชุมชน
- 8) ต้องมีการพัฒนาข้อมูลต่างๆ ในชุมชนให้มีความรอบด้าน สามารถใช้วางแผนการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง และศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นให้เพิ่มมากขึ้น
- 9) ต้องมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์การดำเนินงานและประสานงานแบบรอบทิศทาง
- 10) แกนนำและประชาชนต้องเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติตนเพื่อการพัฒนาตำบลที่เข้มแข็ง

5.3 ปัญหา - อุปสรรค

- 1) สำหรับบางพื้นที่ที่ยังจัดความสัมพันธ์กับภาคีท้องถิ่นและภาครัฐได้ไม่เข้มแข็ง งบประมาณที่ได้รับค่อนข้างจำกัดในการบริหารจัดการตามโครงการ
- 2) ประชาชนบางส่วนยังไม่เข้าใจหลักการ ไม่ตระหนักในการจัดทำแผนชุมชน และองค์กรหรือหน่วยงานบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ และไม่เห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมของชุมชน ส่งผลให้แผนชุมชนที่เป็นผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนบางพื้นที่ยังไม่สามารถเชื่อมแผนงานกับองค์กรอื่นและการสนับสนุนเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาตามความต้องการของชุมชน
- 3) แกนนำยังไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจสู่ชุมชนได้ดีเท่าที่ควร และประชาชนบางส่วนยังขาดจิตสาธารณะ ในการทำงานเพื่อชุมชน

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

- 1) สร้างโอกาสการเรียนรู้กระบวนการแผนชีวิตชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเชื่อมโยงบทบาทสถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ให้รู้ปัญหา/เข้าถึงครัวเรือน เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะกำลังคน สามารถรู้ปัญหาที่ฝังตัวอยู่ในครัวเรือน และเป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิต จะได้ถอดรหัสที่ชุมชนยังมองไม่เห็น สนับสนุนช่องทางที่ดีมีประโยชน์ตามที่ชุมชนต้องการ
- 2) เสริมสร้างระบบชุมชนที่เป็นข้อมูลภายในออกสู่ภายนอก อย่างครบวงจร ตั้งแต่การส่งเสริมการป้องกันรักษา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ สามารถลดปัญหาให้กับบุคลากรภายนอกได้
- 3) สร้างเวทีระบบครัวเรือนเสริมการเรียนรู้ต้นปัญหาที่เป็นจุดเล็กๆ กำลังจะเคลื่อนตัวสู่สังคมใหญ่ทั้งความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้ชาวบ้านใช้เวทีเป็นช่องทางสะท้อนปัญหาได้อย่างทั่วถึงและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและยั่งยืน
- 4) ควรมีการขับเคลื่อนงานตำบลยุทธศาสตร์ ร่วมกับภาคีหุ้นส่วนพัฒนาในพื้นที่ตำบล และขยายพื้นที่แผนชีวิตชุมชนเชิงคุณภาพให้เต็มพื้นที่ตำบล
- 5) ควรมีการผลักดันแผนชีวิตชุมชนสู่การปฏิบัติ และผลักดันสู่นโยบายทุกระดับ
- 6) ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น ประชาสังคม สถาบันวิชาการทุกระดับ เพื่อกำหนดทิศทางพัฒนาาร่วมกันเป็นองค์รวม
- 7) ควรมีการจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเสนอแนะเชิงนโยบาย ในระดับเครือข่าย ว่าด้วย ประเด็น / ระดับจังหวัด / ระดับโซนจังหวัด / ระดับภาค และระดับชาติ ปีละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย

ส่วนที่ 6

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคเหนือ

1. บ้านหนองห้า ตำบลบัวใหญ่ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน
2. บ้านศรีบุญเรือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน
3. บ้านวังควาย ตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง
4. บ้านห้วยน้ำดิบ ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
5. บ้านดงช้างแก้ว ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
6. บ้านทุ่งพล้อ ตำบลป่าจิว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

บ้านหนองห้า ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาหวาย จังหวัดน่าน

เมื่อก่อนตำบลบัวใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของตำบลสันทะ การปกครองลำบากเพราะแต่ละหมู่บ้านอยู่ห่างไกลกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 จึงขอแยกการปกครอง ได้ตั้งชื่อตำบล “ บัวใหญ่ ” เพราะที่บ้านอ้อย หมู่ที่ 1 มีหนองน้ำธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองมาหลายร้อยปี หนองน้ำนี้จะมีสิ่งแปลกอยู่คือ จะมี “ ดอกบัวหลวง ” ขึ้นอยู่เต็มทั้งหนอง ซึ่งเป็นดอกบัวที่สวยงามมาก จึงได้ลงความเห็นให้ชื่อตำบลเป็นตำบลบัวใหญ่

กระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองบ้านหนองห้า ตำบลบัวใหญ่

ปี 2546 เกิดเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ทำให้ตำบลบัวใหญ่ อำเภอนาหวาย จังหวัดน่าน ได้อยู่ร่วมขบวนของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค และพัฒนากระบวนการเรียนรู้เรื่องการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองมาเรื่อย ๆ โดยใช้ หลักสูตรการทำแผน 10 ขั้นตอน ทำให้เห็นข้อมูล ได้ปัญหา รู้สาเหตุของปัญหา และนำสู่การวางแผน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน เกิดแผน

- แผนงานการพัฒนาคน สังคม/การศึกษา วัฒนธรรม/การเมืองการปกครอง 35 โครงการ
- แผนงานด้านเศรษฐกิจ จำนวน 21 โครงการ
- แผนงานด้านสาธารณสุข จำนวน 13 โครงการ
- แผนงานด้านโครงสร้างพื้นฐาน จำนวน 25 โครงการ
- แผนงานด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จำนวน 16 โครงการ

ผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ ภายใต้แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

1) การบูรณาคน บ้านหนองห้า ส่วนมากชาวบ้านมีอายุที่ไล่เลี่ยกัน ชอบแบ่งพรรคพวกและไม่ค่อยยอมกัน จากการเรียนรู้แกนนำในหมู่บ้าน จึงเกิดแนวคิดที่ให้เกิดการรวมคน เพื่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อให้เกิดการง่ายต่อการพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการให้กำหนดปรึกษาผู้รู้ที่ปรึกษาของหมู่บ้าน 3 คน วางแผนการทำงาน ประชุมแกนนำทุกกลุ่ม โดยเชิญประธานกลุ่ม แกนนำทุกคนที่อยู่แต่ละก จัดตั้งตำแหน่งการทำงานทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยยึด 3 ร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทำให้เกิดการยอมรับความคิดเห็น และหลักการที่จะทำงาน แบบ 3 ร่วม เกิดคณะกรรมการหมู่บ้าน 9 ฝ่าย และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านทุกเดือน มีการปฏิบัติตาม กฎ กติกาของชุมชนและมติที่ประชุม ปัจจุบันไม่มีการแบ่งพรรค แบ่งฝ่าย

2) การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ

ความเป็นมาจากการจัดเก็บข้อมูลชุมชนในกระบวนการทำแผนชุมชน ตำบลบัวใหญ่ มีปัญหาที่เป็นอันดับต้น ๆ คือ ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ หนี้สิน และการไปขึ้นทะเบียนคนจนไว้ตาม สย. ของนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกินไม่มีเอกสารสิทธิ์ และหนี้สิน เป็นปัญหาต้น ๆ จึงเป็นที่มาของการแก้ไขปัญหาจากฐานข้อมูล

การแก้ไขปัญหาชาวบ้านที่ไม่มีที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคง เอกสารสิทธิ์ สิทธิทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การป้องกันการขยายพื้นที่ทำกินเข้าในเขตป่าสงวนแห่งชาติ การป้องกันการทะเลาะวิวาทระหว่างชาวบ้าน กับชาวบ้าน ชาวบ้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การป้องกันการถูกจับกุมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เกิดการสร้างบ้านให้คนจนที่ไม่มีที่อยู่จำนวน 60 หลัง ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยที่ไม่มั่นคงจำนวน 66 หลัง และขยายผลจากงบประมาณบริจาคที่ดินจากผู้สร้างก่อนครอบครัวละ 500 บาท/ปี จำนวน 60 หลัง , ครอบครัวละ 300 บาท / ปี จำนวน 66 หลัง ปีละ 8 หลังคาจะขยายผลไปอีก 5 ปี (ปี 2550 – 2554) สร้างอาชีพเสริม สร้างรายได้ให้กับคนจน จำนวน 13 ครอบครัว กองทุนส่งเสริมอาชีพ จำนวน 300,000 บาท และศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้การเพาะพันธุ์ลูกกบ – ลูกปลา จำนวน 2 แห่ง จนเป็นอาชีพรองของสมาชิก

3) การจัดสวัสดิการชุมชน จากปัญหาคนจนที่ขาดโอกาสในเรื่องการช่วยเหลือด้านสวัสดิการ เพราะไม่สามารถเข้าสู่แหล่งทุนการจัดสวัสดิการของเอกชน คือบริษัทประกันชีวิตต่าง ๆ แต่จะได้รับการดูแลตามสิทธิ์ตามนโยบายของรัฐ เช่นการรักษาพยาบาล หรือ การประกันความเสี่ยงของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มลูกค้า ธกส. แต่การดูแลและเอาใจใส่จากชุมชนแบบอาหารไม่มีซึ่งคนจนเหล่านี้ยังขาดโอกาส จึงเกิดการช่วยเหลือคนจนที่ขาดโอกาส และขาดการดูแลแบบเอื้ออาทร ทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคีและความรักคนในชุมชน

เป็นพื้นที่ต้นแบบการจัดสวัสดิการแบบสหทบการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาควิพัฒนา (พอช.) ของเครือข่ายสวัสดิการจังหวัดน่าน ได้การรับรองจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นองค์กรสวัสดิการสังคม ตาม พรบ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 โดยเครือข่ายคนจนตำบลบัวใหญ่ แผนงานการจัดสวัสดิการชุมชน ถูกบรรจุไว้ในแผนและข้อบัญญัติของ อบต. งบประมาณ 20,000 บาท

4) การสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมนำสู่การพัฒนา จากข้อมูลแผนชุมชนทำให้เห็นปัญหาด้านสังคม ความเสื่อมด้านคุณธรรมจริยธรรม ปัญหาเด็กเยาวชนมีนิสัยก้าวร้าว และลี้มวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ที่ตั้งงามเสื่อมสลายไปเรื่อย จึงได้เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรมศีลธรรม และพัฒนาคนทุกวัย ให้มีศีลธรรม จริยธรรมการดำเนินชีวิต โดยสร้างจิตสำนึกให้รู้จักคุณธรรม 6 ประการ ขยัน สะอาด ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู เป็นการสร้างคุณธรรมให้เป็นฐานการพัฒนาตนเอง ชุมชนและยังได้ยกย่องคนทำความดี ขยายการทำความดี เกิดกิจกรรมจิตอาสา เด็กเยาวชน โรงเรียนชุมชนบ้านอ้อย ทำความดีโดยกวาดถนน เก็บขยะทุกวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมศีลธรรมวันอาทิตย์ เมื่อเด็กกวาดถนน เก็บขยะ เสร็จแล้วเจ้าอาวาสวัดนาแหนชวนเด็กเข้าฝึกนิกัสมาริ สอนศาสนาพิธี และการกล่าวสวดมนต์ อีกทั้งยังเกิดกลุ่มเยาวชนสืบสานวัฒนธรรมประเพณี บ้านนาแหน (มีกิจกรรม ตีกลองปู้จา ตีกลองสะบัดชัย ซอ ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ดัตตุง เรียนภาษาล้านนา “ตัวเมือง”)

5) **สถาบันการเงินชุมชน** จากการออมทรัพย์ทุกเดือนของชาวบ้าน และความห่างไกลจากสถาบันการเงินอื่น ๆ จึงทำให้เกิดกระบวนการร่วมกันทำงาน โดยชุมชน พัฒนาชุมชน ธกส. บูรณาการร่วมกันจัดตั้งสถาบันการเงิน ได้พัฒนาการชุมชนหนุนเสริมกระบวนการ ธกส. หนุนเสริมงบประมาณอุปกรณ์ ชุมชนดำเนินการ โดยการประชาคมทำความเข้าใจและหาแนวร่วมการสร้างสถาบันการเงินชุมชน รวบรวมกองทุนหมู่บ้าน บ้านละ 2,000 บาท เพื่อเป็นทุนการสร้างอาคารสถานที่ และจัดตั้งผ้าป่า รับเงินบริจาคจากชุมชน ทุกอย่าง เช่น เงิน ไม้ อีฐ สังกะสี ปูน หลังจากนั้นได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ บริหารงานสถาบัน มีสมาชิกเข้าหุ้นสถาบันการเงิน จำนวน 600 ราย 8 หมู่บ้าน สมาชิกเงินฝาก 238 ราย จำนวน 3 ล้านบาท

6) **สภาองค์กรชุมชน** จากแนวคิดที่ตำบลบัวใหญ่อยากให้เกิดเวทีประชาคมทุกเดือน โดยใช้คืนวันเพ็ญเป็นคืนวันพบปะของคนผู้รู้และผู้อยากคุยทุกเรื่อง แต่ทำได้ 3 ครั้งก็ หายไป ต่อมาเมื่อเกิดสถาบันการเงิน จึงเกิดเวทีประชาคมคืนวันเพ็ญอีก แต่ก็ทำได้แค่ 2 เดือน ไม่มีคนมา แทนหน้าจึงได้หากิจกรรมร่วมของคนในชุมชน คือการบวชป่ามาเป็นประเด็นคุย มีผู้ที่เข้าร่วมประชุมผู้สูงอายุที่เป็นผู้รู้และเป็นทีเคารพนับถือของคนในชุมชน ผอ. โรงเรียน 3 โรง พระสงฆ์ 2 วัด ผู้ใหญ่บ้าน ปลัด อบต. ประชุมอย่างนี้ต่อเนื่องจนงานวันบวชป่าและประกาศยกย่องคนทำความดีสำเร็จ หลังจากนั้นจึงได้มีการประชุมทุกเดือน โดยนำประเด็นร่วมของคนในชุมชนสนใจ เข้ามา

ประชุมและพบปะ โดยตั้งชื่อว่าสภาผู้รู้ คุยเอาทุกเรื่องที่เป็นทั้งปัญหาและเรื่องดี ๆ มาคุยกันเพื่อ เป็นแผนการพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วมจึงทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เช่น การปรับปรุงกฎกติกาชุมชนของตำบลงดเหล้าวันกีฬา การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ(พื้นที่ป่าต้นน้ำ) ซ่อมแซมถนนสาย นน. 4006 ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอพาน้อย – ตำบลสันตะ แบบมีส่วนร่วม และได้รับ

การสนับสนุนงบประมาณ ในการประชุมสภาองค์กรชุมชน จำนวน 20,000 บาท จาก อบต.บัวใหญ่ ในปีงบประมาณ 2552

บ้านศรีบุญเรือง ตำบลศรีชะเกษ อำเภอน้อย จังหวัดน่าน

ตำบลศรีชะเกษ เป็นตำบลเก่าแก่ที่ตั้งชุมชนมาช้านานมากกว่า 600 ปี เดิมเป็นแขวง แขวงหนึ่ง จากการเล่าต่อกันมาว่ามีเจ้าเมืองน่าน ได้เสด็จประพาสมายังแขวงนี้ ได้สังเกตเห็นว่าแม่น้ำไหลกลับทิศ คือ ไหลจากทิศใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือ จึงเป็นที่น่าสังเกตและแปลกจากแขวงอื่นๆ จึงได้ตั้งชื่อว่า “ศรีชะเกษ” ตั้งแต่นั้นมา ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า “สังเกต” และเป็นชื่อของตำบลศรีชะเกษมาจนถึงปัจจุบัน ในการจัดตั้งขึ้นเป็นตำบลครั้งแรก มีหมู่บ้านอยู่เพียง 4 หมู่บ้าน ในปัจจุบันมีหมู่บ้านอยู่จำนวน 14 หมู่บ้าน มีปูชนียสถาน อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของตำบล คือ “พระธาตุศรีชะเกษ” ประดิษฐานอยู่ที่บ้านศรีชะเกษ หมู่ที่ 11 ตำบล

แผนชีวิตชุมชน

ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและวัฒนธรรมทางตะวันตกในปัจจุบัน ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน ทำให้การดำเนินชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนไป ขาดความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เข้ามาทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติชาวบ้านเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม และผลกระทบที่ตามมาโดยยึดติดกับเงินทอง “เงินคือ

พระเจ้า” จากเหตุการณ์เหล่านี้ ทำให้ชุมชนได้หวนคิดถึง ชีวิตแบบดั้งเดิม โดยมีการจุดประกายความคิด ซึ่งนำโดย กำนัน เกษตร ยุศบุญเรือง ได้ให้แนวคิดที่ว่าถ้าหากชาวบ้านดำเนินชีวิตแบบนี้ไปเรื่อยๆ จะทำให้ขาดการวางแผนในการดำเนินชีวิต จากแนวคิดนี้ ทำให้คิดถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยกระตุ้นให้ชาวบ้านคิดถึงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ผลที่ได้จากกระบวนการทำแผนชุมชน

จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองของชาวบ้านในตำบลศรีชะเกษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน เห็นผลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ดังนี้ คือ

- 1) ชาวบ้านเกิดความรักท้องถิ่นมีความสามัคคี ร่วมไม้ร่วมมือในการพัฒนาหมู่บ้าน อย่างเป็นระบบและเข้มข้น
- 2) ชาวบ้านเห็นและเข้าใจสภาพสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านในภาพรวมอย่างเป็นระบบ และเกิดความรู้จากการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
- 3) มีการสื่อสารพูดคุยกันถึงวิถีชีวิตการทำมาหากินการอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นห่วงเป็นใยในบรรยากาศของความเป็นญาติพี่น้องที่นำมาสู่การช่วยเหลือแบ่งปัน การพึ่งพากันในหมู่บ้าน
- 4) การจะทำกิจกรรมโครงการใดๆ ในหมู่บ้านทุกครั้งต้องมีการจัดเวทีประชาคมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิดและตัดสินใจทุกครั้ง การจะดำเนินงานกิจกรรมใดถ้าไม่ผ่านเวทีประชาคม ชาวบ้านจะไม่ให้ความร่วมมือ

5) ผู้นำหมู่บ้านไม่ได้ทำงานหนักและถูกกดดันจากชาวบ้านเหมือนเช่นอดีตซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้เฒ่าได้มาก

6) เกิดการกระจายงาน กระจายอำนาจ จากผู้นำหมู่บ้านให้แก่คนอื่น ๆ ได้เข้ามามีบทบาทเพื่อหมู่บ้าน ทำให้มีผู้นำเพิ่มมากขึ้นในทุกหมู่บ้าน

7) ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ชีวิตแบบดั้งเดิมของหมู่บ้าน ทำให้เกิดความรู้สึกรักถิ่นเกิด

8) เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งทางด้านการประกอบอาชีพ การจัดสวัสดิการร้านค้าศูนย์สาธิตการตลาด และเงินกองทุนชุมชน ที่มีหมู่บ้านจากพื้นที่อื่น ๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา

แผนงาน / กิจกรรม ของตำบลศรีสะเกษ

แผนงาน/กิจกรรม	หน่วยงานสนับสนุน	ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์	ผลที่เกิดขึ้น
ศูนย์สาธิตการตลาด	ชุมชนสมทบทุน และ อบต. สนับสนุนงบประมาณ	7 หมู่บ้านใน ตำบล ศรีสะเกษมีสมาชิก ทั้งหมด 3,942 คน	-ทำให้ชาวบ้านมีเงินทุนหมุนเวียน โดยมีการเฉลี่ยคืนตามหุ้นเมื่อครบรอบปี -ชาวบ้านได้ซื้อของราคาถูก
การเลี้ยงวัว	อบต., เกษตร, พช., สนับสนุนงบประมาณ	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	ส่งเสริมอาชีพ และนำมูลวัวไปใส่ผลผลิตทางการเกษตร ทำให้ลดรายจ่ายในการทำการเกษตร
การเลี้ยงหมูหลุม	อบต., เกษตร สนับสนุนด้านวิทยากรและงบประมาณ	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นและนำมูลสัตว์นำมาทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ
โรงงานกระดาษสา	กองทุนหมู่บ้าน	หมู่ที่ 2,4,5	สร้างอาชีพเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น และใช้วัตถุดิบในชุมชนและนำมาแปรรูปเป็นดอกไม้ประดิษฐ์(ดอกไม้แห้ง)
การแปรรูปอาหาร (แหนมหมู)	อบต., เกษตร สนับสนุนด้านวิทยากรและงบประมาณ	หมู่ที่ 4 ,6	สร้างอาชีพเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นและเกิดวิทยากรประจำกลุ่มทำให้มีการขยายผลไปสู่กลุ่มแม่บ้านในตำบลเชียงของ
ปลูกผักปลอดสารพิษ	ชุมชนทำเอง	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	ช่วยให้ชาวบ้านลดรายจ่าย และมีผักปลอดสารพิษในการทำอาหาร
ดอกไม้ประดิษฐ์ (ดอกไม้แห้ง)	พัฒนาชุมชน สนับสนุนงบประมาณ	หมู่ที่ 4,6	เกิดอาชีพเสริม ให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

การจัดทำแผนชุมชนก่อให้เกิดสวัสดิการในด้านต่าง ๆ สู่ชุมชน

แผนงาน/ กิจกรรม	หน่วยงานสนับสนุน	ผู้ได้รับประโยชน์	ผลที่เกิดขึ้น
ด้านสวัสดิการ	ชุมชนทำเองโดยมีการออมเงิน วันละ 1 บาท ปัจจุบันนี้มีเงิน ดำเนินงาน 200,000 บาท	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	- เกิดสวัสดิการให้กับชุมชน ทำให้รู้จัก ช่วยเหลือตนเองในชุมชน -เกิดการเอื้ออาทร -ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายควบคุมทั้งตำบล
ด้านการจัดการ ที่ดิน	ชุมชนทำเอง/ อุทยาน / หน่วยจัดการต้นน้ำ	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	-เกิดการแบ่งเขตป่าที่ชัดเจน เขตอุทยาน 130,000 ไร่ เขตหน่วยต้นน้ำ 10,000 ไร่ เขตป่าชุมชน 30,000 ไร่
ด้านแม่ น้ำ	ชุมชนทำเอง โดยการดูแล และรักษาต้นน้ำ มี คณะกรรมการแต่ละหมู่บ้าน คอยควบคุม ดูแล เช่น น้ำ แห้ง น้ำกัด	ทั้ง 14 หมู่บ้าน	- เกิดวังปลาใน ทั้ง 14 หมู่บ้าน 2,800 เมตร -เกิดการรักษาขุนน้ำและประปาภูเขา 6 หมู่ -เกิดแหล่งน้ำไว้ใช้ทำการเกษตรในฤดูแล้ง มีการกักเก็บน้ำ และแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ น้ำ
ด้านที่อยู่อาศัย	ชุมชนทำเอง, ชุมชนสมทบ, พอช. องค์การบริหารส่วน ตำบล และภาคีต่างๆ	ทั้ง 14 หมู่บ้าน 116หลังคาและ ขยายเพิ่ม 7หลัง	-ทำให้ชุมชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรง -รู้จักบริหารจัดการในชุมชน -พื้นที่ สปก. 4,425 ไร่

กิจกรรมที่เกิดจากแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองตำบลศรีสะเกษ

1. กลุ่มการเลี้ยงหมูแบบธรรมชาติ (หมูหลุม)
2. กลุ่มการเลี้ยงวัว
3. กลุ่มเกษตรครบวงจร
4. กลุ่มการปลูกผักสวนครัว (เศรษฐกิจแบบพอเพียง)
5. กลุ่มโรงงานกระดาษสา
6. กลุ่มทำเหมม
7. กลุ่มอาหารและขนม
8. ป่าชุมชน
9. โครงการบ้านมั่นคงชนบท ต. ศรีสะเกษ
10. การรับรองเอกสารสิทธิ์ที่ดินทำกิน
11. การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการ

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

บ้านวังควาย ตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

บ้านวังควายสาเหตุที่มีการเรียกกันอย่างนี้เนื่องมาจากว่าในอดีตที่บริเวณปากน้ำของแม่น้ำงาวกับลำห้วยฮ่องฮ้อ หรือที่เรียกว่าสบฮ้อ เป็นวังน้ำขนาดใหญ่และใกล้กันนั้นก็จะเป็นทุ่งนา ซึ่งชาวบ้านก็ได้พากันมาปลูกข้าวไว้ และก็ได้เกิดว่ามีฝูงควายมาจากที่ไหนไม่รู้ ได้มากินต้นข้าวที่ชาวบ้านปลูกไว้ มีฝูงควายมากินต้นข้าว ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันไล่ควายฝูง ปรากฏว่าควายเหล่านั้นได้กระโจนหนีลงไปในวังน้ำดังกล่าวและก็หายไป และก็มิมีผู้คนได้พบเห็นฝูงควายเหล่านั้นได้ไปว่ายออกมาจากถ้ำแห่งหนึ่งซึ่งเป็นวังน้ำเช่นกัน ซึ่งที่ตรงนั้นชาวบ้านเรียกกันว่าวังรู เป็นอย่างนี้ทุกครั้งที่ชาวบ้านได้พากันขับไล่ ฝูงนั้นจึงได้เรียกวังน้ำนั้นว่าวังควายและก็เลยเรียกหมู่บ้านว่า “บ้านวังควาย”

กระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

เมื่อปี พ.ศ. 2551 บ้านวังควายก็ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้จัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง โดยผ่านเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค เพื่อที่จะขยายการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยการให้ชุมชนหมู่บ้านเป็นผู้กำหนดรูปแบบการทำจากการจัดเวทีระดับภาคนำมาสู่การปฏิบัติงานจริงในชุมชน และโดยได้รับการร่วมมือจากท่านนายอำเภองาว พัฒนาการอำเภองาว และธนาคาร ธกส. ในการให้ข้อมูลส่งเสริมและสนับสนุนให้หมู่บ้านวังควายให้เป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง ต้นแบบของตำบลหลวงใต้ และนำหมู่บ้านวังควายเข้าสู่ระบบมาตรฐานงานชุมชน

ผลที่เกิดจากกระบวนการแผนชุมชน

กิจกรรมที่ทำได้แก่ การอนุรักษ์แม่น้ำงาว การสำรวจสมุนไพรรักษาป่าซึ่งได้รับความสนใจจากผู้คนทั่วไปบ้าง โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ทำให้มีการจัดเวทีระหว่างคนสองตำบลคือหลวงเหนือกับหลวงใต้ซึ่งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำร่วมกัน จากการจัดกระบวนการ ทำให้เกิดกิจกรรมขึ้นในเวที มีพันธกิจร่วมกันว่าจะร่วมกันรณรงค์ในเรื่องของ ดิน น้ำ ป่า เนื่องจากมีผลกระทบต่อการค้าเนวินวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านชุมชน จากกิจกรรมทั้งหมด บ้านวังควายก็ได้ร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ต่างๆ จากการทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การดูแลทรัพยากรแม่น้ำ และอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

ข้อมูลรายรับ – รายจ่าย ครั้วเรือน ปี 2552

บ้านวังควาย หมู่ที่ 6 ตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

1.รายได้	รายการ	จำนวนเงิน		หมายเหตุ
		ต่อเดือน	ต่อปี	
	1. หาของป่าขาย	223,360	2,680,320	
	2. ผลผลิตทางการเกษตร	281,650	337,980	
	3. รับจ้างทั่วไป	298,850	3,586,200	ในชุมชน
	4. รับจากลูกหลานที่ไปทำงานที่อื่น	645,000	7,740,000	
	5. จากการค้าขาย	109,650	1,315,800	
	6. รับราชการ	120,000	1,440,000	
	7. อื่นๆ	-		
	รวม	1,678,510	20,142,120	
2.. รายจ่าย	รายการ			
	1. ค่าอาหาร รวม ของบุตรไปโรงเรียน	1,216,470	14,597,640	
	2. ค่าต้นทุนทางการเกษตรปุ๋ยเคมี, ยาฆ่าแมลง ค่าแรงงาน, เครื่องจักร, อุปกรณ์ต่างๆ	184,900	2,218,800	
	3. ค่าน้ำมันรถ	38,700	464,400	
	4. ค่าเครื่องนุ่งห่ม	-	-	
	5. ค่าไฟฟ้า	-	-	
	6. ค่าน้ำประปา	5,600	67,200	
	7. ค่าน้ำดื่ม	10,080	120,960	
	8. ค่าเหล้า	3,250	39,000	
	9. ค่าบุหรี่	6,450	77,400	
	10. ค่าสบู่, ยาสีฟัน, ผงซักฟอก, ฯลฯ	12,900	154,800	
	11. ค่าทำบุญ รวมฌาปนกิจสงเคราะห์	48,590	583,080	
	12. ค่าเล่นหวย	48,160	577,920	
	13. ค่าเช่าซื้อ ต่างๆ	45,000	540,000	
	14. ค่าโทรศัพท์	64,500	774,000	
	15. ค่าชำระดอกเบี้ยเงินกู้	12,630	151,560	
	รวม	1,726,480	20,717,760	- 575,640
3.เงิน ออม	รายการ			
	1. ออมทรัพย์	15,430	185,160	
	2. หุ้น		7,060	
	รวม	1,5430	192,220	

บ้านห้วยน้ำดิบ ตำบลช่วงเปา อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

มีประวัติความเป็นมาคือ เมื่อ ปี 2430 บ้านห้วยน้ำดิบเป็นขยายพื้นที่การทำมาหากินจากสถานที่เดิมคือ หมู่ที่ 10 และจัดตั้งหมู่บ้านครั้งแรกชื่อว่า บ้านห้วยน้ำดิบ ตามชื่อลำห้วยที่ไหลผ่าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่หลายหมู่บ้าน ชาวบ้านจะตั้งชื่อหมู่บ้านตามสถานที่สำคัญ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่า เป็นต้น โดยมีพื้นที่โดยรวม 1,600 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 80 ไร่ นอกนั้นเป็นพื้นที่ทำการเกษตร หมู่บ้านยังมีพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 3,000 ไร่ อาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป

กระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

บ้านห้วยน้ำดิบ หมู่ที่ 2 ต.ช่วงเปา อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เข้าร่วมกิจกรรมแผนชีวิตชุมชน 4 ภาค โดยเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหา เรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนรู้และเข้าใจตนเอง โดยใช้การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพเป็นเครื่องมือในการทบทวนตนเองของคนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อกำหนดอนาคตและทิศทางการพัฒนาตนเอง ที่มีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน

แรงบันดาลใจที่ทำงานด้านแผนชุมชนในหมู่บ้านนั้น สืบเนื่องมาจากการพัฒนาในปัจจุบันนี้ การพัฒนาหมู่บ้านตำบลจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องอาศัยแผนชุมชนที่มีคุณภาพ โดยทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้จากประสบการณ์เดิม พัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน พัฒนาแกนนำในทุก ระดับให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และช่วยเหลือซึ่งกันละกัน

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดทำแผนชีวิตชุมชน

จากการดำเนินกิจกรรมตามแผนชีวิตชุมชน หมู่บ้านได้รับรู้ถึงสภาพปัญหา ผลกระทบของปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน, น้ำดื่ม, น้ำใช้, น้ำเพื่อการเกษตร ฯลฯ ด้านเศรษฐกิจ การมีอาชีพ, รายได้, หนี้สิน, การประกอบอาชีพของในชุมชน เป็นต้น ด้านสังคมการเมือง การปกครอง การป้องกันปัญหาสังคมต่าง ๆ ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การปลูกจิตสำนึกแก่คนในชุมชน ด้านสาธารณสุข เป็นเรื่องสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค สุขนิสัยด้านการดูแลสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น

บ้านห้วยน้ำดิบ ถึงแม้หลายเรื่องจะได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาแหล่งน้ำดื่ม การรวมกลุ่มเพื่อการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ แกนนำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยการเสียสละเพิ่มมากขึ้น สามารถเป็นแนวทางในการลดรายจ่ายอาศัยปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิต แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาทางด้านของข้อมูลต่าง ๆ ในชุมชนในมีความรอบด้านวางแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นให้เพิ่มมากขึ้น

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการจัดทำแผนชีวิตชุมชน

- คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
- เกิดขบวนการเรียนรู้และหาหนทางแก้ร่วมกัน
- หลักคิดและวิธีแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย
- คนในชุมชนมีการประเมินสถานการณ์ร่วมกัน
- แผนการดำเนินงานเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- ปัญหาของชุมชนได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด
- มีการกำหนดเป้าหมาย ยุทธศาสตร์ทั้งระยะยาวและระยะสั้นร่วมกัน
- การนำแผนไปปฏิบัติคนในชุมชนได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน
- การประเมินผลความสำเร็จคนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม
- หน่วยงานอื่น ๆ ให้การยอมรับและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรม
- แผนชุมชนเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาอื่นของในในชุมชนระยะยาวได้

สิ่งที่มีคุณค่า

- 1) สำหรับตนเอง แผนชุมชนนั้นมีประโยชน์ต่อบุคคลคือ ส่งเสริมให้บุคคลมีความเสียสละ รู้จักวิธีการแยกแยะปัญหา ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยอมรับบุคคลมากขึ้น
- 2) สำหรับครอบครัว แผนชุมชน ส่งผลทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างมีความสุขเกิดจากการวางแผนในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีการวางแผนการใช้จ่าย มีส่วนร่วมกับการดำเนินกลุ่มในชุมชน เสียสละเพิ่มมากขึ้น ประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
- 3) สำหรับชุมชน แผนชุมชนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการเกิดรายได้ การเลี้ยงสัตว์ การแก้ไขปัญหาน้ำกินน้ำใช้ การทำปุ๋ยอินทรีย์ทางด้านเกษตร การร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนในทุกด้าน
- 4) สำหรับด้านสังคม เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความเสียสละและทุกคนมีจิตอาสาเพิ่มมากขึ้น และตั้งรับการเปลี่ยนแปลงในสังคม

บ้านดงช้างแก้ว ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่

รากเหง้า เมื่อประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปี มีการแย่งชิงกันในแคว้นต่าง ๆ ในราชอาณาจักรและการขยายอำนาจของพม่าเป็นการสู้รบการยาวนาน สถานการณ์ยุ่งเหยิงวุ่นวายเป็นอย่างมาก ชาวบ้านเดือดร้อนมากขึ้นได้อพยพมาในดินแดนนี้ซึ่งสงครามครั้งนั้นอาณาจักรล้านเป็นรองพม่ามากจึงได้นำช้างและชาวบ้านมาทางเส้นทางนี้และมาตั้งถิ่นฐานที่นี่ บ้านดงช้างแก้ว เดิมขึ้นตรงกับหมู่ที่ ๓ บ้านห้วยคอก และเมื่อปี ๒๕๓๔ หมู่บ้านดงช้างแก้ว ได้อนุมัติจากราชการให้แยกการปกครองเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งโดยมีนายนิเวศ เรือนคำ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่ที่ ๑๐ บ้านดงช้างแก้ว และมีผู้ใหญ่บ้านผ่านมาแล้ว ๔ คน คนปัจจุบันผู้ใหญ่ชื่อ นายจำแล จินดาธิ

กระบวนการเรียนรู้จัดทำแผนชุมชน

ตอนที่เรารวมตัวกันนั้น เป็นเพียงคนสะเมิงกลุ่มหนึ่ง ได้มีการพัฒนาจากทำงานร่วมกันมาในระดับหนึ่ง เหตุที่รวมตัวกันเป็นเครือข่ายที่ชื่อว่า “ฮักสะเมิง” เพราะด้วยจิตสำนึกว่าเราเป็นคนสะเมิงเราต้องตอบแทนแผ่นดินเกิดของเรา ได้จัดเวทีกำหนดวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์การทำงาน เพื่อกำหนดเข็มทิศสร้างทิศทางการพัฒนาศักยภาพเครือข่าย จากนั้นจึงร่วมกันวางแผนโครงการฯ เพื่อกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ ในปี 2548 เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองตำบลสะเมิงใต้ ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการการจัดทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน ด้านการจัดการปัจจัยการผลิต จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2548 ภายใต้โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ สนับสนุนโดย ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนกระทรวงมหาดไทย(ศตจ.มท.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) พอช. และเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ได้เปิดโอกาสให้เครือข่ายฮักสะเมิงได้เข้าร่วมในโครงการการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ได้มีการพัฒนาแกนนำเป็นระยะ ๆ สามารถไปถ่ายทอดเป็นวิทยากรกระบวนการกับหน่วยงานอื่น ๆ และสามารถเป็นที่ปรึกษาหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการทำ “แผนชุมชนพึ่งตนเอง” มาจากไหน

ขั้นตอนการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่ผ่านมาในปี 2543 ในระดับจังหวัดได้มีส่วนร่วมการกำหนดทิศทางของจังหวัดตัวเองกันไปแล้ว แต่ในระดับท้องถิ่น ในระดับตำบลบางส่วนยังมีแผนงานที่ยังไม่ชัดเจนถึงทิศทางการพัฒนาตนเอง

จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนและท้องถิ่นของเราต้องมี “แผนงาน” ในระดับปฏิบัติการเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของเราให้เป็นอย่างที่เราต้องการและสามารถแก้ปัญหาชุมชนที่เผชิญอยู่ร่วมกันได้

ดังนั้นหากเราสามารถทำแผนปฏิบัติการจริงในระดับชุมชนขึ้นมาได้ ก็จะสามารถนำแผนปฏิบัติการนั้นมาเชื่อมต่อกับ “แผนรวม” ของท้องถิ่น และของชาติต่อไปได้ ทำให้ “แผนพัฒนาชาติ” เป็นแผนที่มีความสมบูรณ์พร้อมและเกิดประโยชน์ต่อคนไทยอย่างแท้จริง

ทำไมต้องทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง

ในอดีตที่ผ่านมา ชะตาชีวิตของชาวบ้านถูกกำหนดจากคนภายนอกมาโดยตลอด ทำให้ชาวบ้านต้องพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การปลูกพืชเชิงเดี่ยว การพึ่งพาปุ๋ยเคมีที่ชาวบ้านผลิตเองไม่ได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมรับราคาซื้อที่ต่ำกว่าทุนที่ลงไป ชาวบ้านยังไม่เคยคิดค่าแรงของตนเองที่ทำงานไปในพื้นที่ของตนเอง

เมื่อทุนนิยมเข้าสู่ชุมชนเต็มทีก็ยิ่งทำให้ทุกฝ่ายละเลยสิ่งที่เราเรียกว่า “ทุนทางสังคม” ที่เคยร้อยรัดคนในชุมชนเอาไว้ได้ ในที่สุดชุมชนหรือหมู่บ้านก็อ่อนแอลงตามลำดับ

เมื่อชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่ในภาวะที่เป็นแรงงานในที่ดินของตนเอง และไม่สามารถรอคอยการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ ที่นักการเมืองและหน่วยราชการทำให้อีกต่อไป หนทางเดียวและสายสุดท้ายที่ชุมชนจะอยู่รอด คือ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” นี่คือนโยบายที่ทรงพลังอย่างแท้จริงตามพระพุทธเจ้าสอนไว้

กระบวนการทำแผนชุมชนพึ่งตนเองอย่างมีส่วนร่วมของตำบลสะเมิงใต้

การจัดทำแผนชุมชนได้มีการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลและปัญหาต่างๆ รวมทั้งการประชาพิจารณ์ การเปิดเวทีเพื่อระดมความคิดของชาวบ้าน เป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่การระดมความหลากหลายของชาวบ้าน มาร่วมกันกำหนดแนวทางวิถีทางในการพัฒนาสังคม อันจะประสานความขัดแย้งและช่องว่างที่แตกต่างหล่อมล้าที่เกิดขึ้นในสังคม ในการกระจายอำนาจในการพัฒนาไปสู่คนทุกส่วนในสังคมให้เกิดการร่วมมือและร่วมกันเป็นเจ้าของในสิ่งดำเนินการร่วมกัน หลักการปฏิบัติการร่วมกับชาวบ้านที่สำคัญคือ

1. การจัดการความสัมพันธ์ที่เสมอภาค เท่าเทียมกัน

การจัดการความสัมพันธ์ด้านบทบาทระหว่างผู้เป็นวิทยากรและชุมชนที่เท่าเทียมกัน เป็นการสำคัญของการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายควรมีความตระหนักถึงหลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม โดยต่างฝ่ายความเป็นเจ้าของ ต้องการคิดเอง ทำเอง กำหนดเอง ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นส่วนที่คอยกำกับ กำหนดให้เกิดบทบาทการทำงานที่เหมาะสมตามศักยภาพและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้งสองฝ่าย

2. การเป็นอิสระ ไม่ครอบงำ

ความเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ควรอยู่บนรากฐานของการไม่ครอบงำ การให้อิสระภาพในการคิดและการแสดงออก โดยไม่อคติ และไม่นำความคิด ความเชื่อของคนมาวัดหรือตีคุณค่า หรือชักจูงครอบงำให้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในศักยภาพ ฐานความรู้ ภูมิปัญญาและประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคม ของชุมชนที่จะเป็นฐานพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป

3. การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มสังคม

ในชุมชนหนึ่งๆ ย่อมประกอบด้วย ความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านฐานะ เพศวัย สถานะทางสังคม ฯลฯ การสร้างโอกาสเปิดพื้นที่ทางสังคมอย่างเท่าเทียมในการให้ทุกส่วนร่วมในการแสดงออกทางจิต ศักยภาพ ความรู้และร่วมมือบทบาทดำเนินการต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินการต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้งานที่ดำเนินไปนั้นไม่ไปกระจุกตัวอยู่ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และส่งผลกระทบกระจายไปสู่คนทุกส่วนในชุมชนในสังคมอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม

4. การมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการทุกขั้นตอน

การดำเนินงานพัฒนาตามโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนขาดความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน หลายครั้งที่เราพบโครงการในชุมชนขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกัน การดำเนินการขาดการต่อเนื่องและการทำงานจะไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริง

ผลที่เกิดจากการทำแผนชีวิตชุมชน

1. สำหรับตนเอง แผนชุมชนทำให้เรารู้ตัวตนของตัวเอง เป็นคนที่ยอมรับเสียสละ รู้จักการแยกแยะ และยอมรับกันละกันมากขึ้น
2. สำหรับครอบครัว แผนชีวิตชุมชนทำให้ครอบครัวได้มีการวางแผนชีวิตของครอบครัวในด้านค่าใช้จ่าย ในการดำเนินชีวิต
3. สำหรับชุมชน แผนชีวิตชุมชนทำให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน
4. สำหรับด้านสังคม เกิดการช่วยเหลือกัน ความเป็นพี่เป็นน้อง

“แผนชุมชนพึ่งตนเอง” จึงเป็น “กิจกรรม” หรือ “แผนงาน” ที่พวกเราทุกคนในชุมชนเองได้ช่วยกันคิดค้นร่วมกันว่าทำให้ “อนาคต” ของชุมชนเราเป็นไปอย่างที่เราหวังได้อย่างไร

บ้านทุ่งพล้อ ตำบลป่าจิว อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

หมู่บ้านทุ่งพล้อ ตำบล ป่าจิว อำเภอ ศรีสัชนาลัย จังหวัด สุโขทัย เดิมเป็นชาวบ้านที่มีเชื้อสายชาวยวน ได้อพยพหนีภัยสงครามมาจากแคว้นสิบสองปันนา หรือล้านนาเหนือประเทศจีนตอนล่าง มาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางหลวง คนสมัยนั้นเรียกที่นี่ใหม่ว่า (หลวง) สาเหตุที่ปัจจุบันนี้เรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านทุ่งพล้อ ก็เนื่องมาจากชาวยวนที่อพยพมาอยู่ทุ่งหลวงแห่งนี้สมัยนั้นมีภาษาของคนท้องถิ่นที่ใช้พูดกันเรียกการที่คนมาอยู่รวมกันในสถานที่แห่งเดียวกันมาก ๆ ว่า มาบ้อกัน (มารวมกัน) เดิมทีหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า บ้านทุ่งบ้อ ต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงให้ตรงกับภาษาไทยว่า บ้านทุ่งพล้อ แต่เพิ่งแยกหมู่บ้านจากหมู่ที่ 3 มาเป็นหมู่ที่ 9 ได้ 9 ปี

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง

ตำบลป่าจิว เคยได้รับการสนับสนุนการจัดเก็บข้อมูลชุมชน เพื่อทำแผนชุมชนจากศูนย์การศึกษาอกโรงเรียนอำเภอศรีสัชนาลัย ในปี 2547 แต่ข้อมูลที่เก็บได้ยังไม่ได้รวบรวม และถูกวิเคราะห์คืนกลับไปให้ชาวบ้านในตำบลได้รับรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติ ต่อมาได้จัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงคุณภาพเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองภาคเหนือ และมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอศรีสัชนาลัย คอยช่วยเหลือในการจัดทำแผนชุมชน ในการจัดทำแผนชุมชนของตำบลป่าจิว มีแกนนำแผนชุมชนตำบลที่มาจากหลายภาคส่วนในตำบล การประสานงานในพื้นที่คือแต่งตั้งคณะทำงานที่ได้มาจากแต่ละหมู่บ้านๆ ละ 2 คน คณะทำงานได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้คำแนะนำจากประธานแผนชุมชนจังหวัดสุโขทัย เพื่อมาเป็นแนวทางการทำงาน

การวางแผนขั้นตอนและกระบวนการในพื้นที่ในปี 2551-2552 ได้ศึกษาข้อมูลเก่าของชุมชนดั้งเดิมและเก็บปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน ปรับกลยุทธ์การทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหมู่บ้าน ได้ประชุมชี้แจงปัญหาและสาเหตุของปัญหาร่วมกันของคนหมู่บ้าน ได้วางแผนการปฏิบัติงาน โดยเน้นที่แกนนำในชุมชนเป็นตัวอย่าง แกนนำในหมู่บ้านจะเป็นหลัก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. หัวหน้าคุ้ม มาวางแผนการทำงานในพื้นที่ร่วมกัน ได้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในหมู่บ้าน โดยให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนแบบสมัครใจและจะมีการประชุมเป็นประจำ และยังได้คณะอนุกรรมการแผนฯจังหวัดสุโขทัยและภาคีในท้องถิ่น เข้าร่วมประชุมให้คำแนะนำปรึกษา

หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำแล้วได้อะไรบ้าง

- 1) ได้ชุดองค์ความรู้ของชุมชนเพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน
- 2) เกิดความรักความอบอุ่นต่อครอบครัวและชุมชน
- 3) เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ต่างฝ่ายต่างให้ความช่วยเหลือกัน
- 4) เป็นการสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัวและชุมชน ลดค่าใช้จ่าย ทำให้มีเงินพอไปใช้

หนี้สิน

- 5) มีการวางแผนค่าใช้จ่าย จัดทำบัญชี รับ – จ่าย เพื่อให้ทราบว่าแค่เพียงพอหรือไม่

6) เนื่องจากหมู่บ้านทุ่งพล้อเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ดังนั้นคนภายนอกจะเข้ามาเรียนรู้วิธีการและกระบวนการทำงานของพื้นที่เสมอ เพราะเป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่น และกำหนดดีเด่นที่ทำงานมีประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามีชาวบ้านมีความรักใคร่สามัคคีกันเป็นอย่างดีหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ให้ความสำคัญและยินดีให้ความช่วยเหลือเสมอ ดังนั้น พื้นที่ต่าง ๆ ภายนอกจะมาศึกษาดูงานกลุ่มต่าง ๆ เสมอ โดยเฉพาะกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของอำเภอศรีสัชชนาลัย ก็ผลิตไปจากหมู่บ้านทุ่งพล้อ จนมีชื่อเสียงว่าเป็น **ผ้าทอศรีสัชชนาลัย**

ผลที่เกิดจากการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

1. เกิดกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วฝนชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้าพื้นเมือง กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มทำน้ำพริก หรือแม้กระทั่งสมุนไพรก็ได้จากภายในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ปลูกกันแทบทุกครัวเรือน เช่น ข่า ตะไคร้ พริก พืช หรือ กระเพรา สิ่งเหล่านี้เป็นสมุนไพรพื้นบ้านทั้งนั้น
2. แกนนำในหมู่บ้านที่ผ่านการฝึกอบรมผู้นำ หนึ่งในแกนนำสามารถเลิกบุหรี แกนนำ 1 ท่าน ปลูกผักปลอดสารพิษไว้กินเอง ช่วยงานส่วนร่วม และเป็นอาสาบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชน
3. เยาวชนในหมู่บ้านได้รวมกลุ่มกัน เล่นดนตรีไทย โดยได้รับการสนับสนุนจาก คนผู้ที่มีความรู้เรื่องดนตรีไทยและผู้ที่ให้ความสำคัญแก่เยาวชน ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ มีนิสัยที่อ่อนโยน รู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีความรับผิดชอบในตนเอง และรู้จักการหาเงินใช้เอง โดยการไปเล่นดนตรีในงานต่าง ๆ และยังได้รับรางวัลเยาวชนดีเด่นด้านดนตรีไทย และเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจด้านวัฒนธรรมดนตรีไทยได้มาศึกษาเรียนรู้ ไม่จำเป็นว่าจะจะเป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาของท้องถิ่น เกิดความรัก ความผูกพัน และหวงแหนในมรดกเก่าแก่ของท้องถิ่นไทย และทำให้เยาวชนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคใต้

1. ตำบลสมอทอง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. บ้านจำปา ตำบลถ้ำใหญ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. บ้านออกศาลา ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ตำบลสมอทอง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำขวัญ ตำบลสมอทอง หลวงพ่อท้วม เขาพะลา ยางพารา นานาไม้ผล

สมอทอง มีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่า บริเวณนี้สมัยนานมาแล้ว เป็นทะเลมีเรือสำเภานขนาดใหญ่ถูกคลื่นซัดเข้ามา กัปตันเรือไม่สามารถบังคับเรือได้ จึงได้ทอดสมอเรือ แต่ไม่สามารถจอดเรือได้ จึงต้องใช้สมอทองถึง 7 ตัว ทอดลงพร้อมกันแต่ก็ไม่สามารถจอดเรือได้อีกเช่นกัน จนถึงบริเวณที่ตั้งบ้านสมอทอง ปัจจุบัน ได้ใช้สมอทองทอดเรือจึงสามารถจอดได้ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อบริเวณที่ทอดสมอ 7 ตัวว่า “บ้านสมอเจ็ด” ส่วนบริเวณที่ใช้สมอทอง ทอดตั้งชื่อว่า “บ้านสมอทอง”

กระบวนการขับเคลื่อนแผนชีวิตชุมชน

อำเภอท่าชนะ ได้มีการจัดทำแผนชุมชนครบทั้ง 6 ตำบล ได้มีการจัดเก็บข้อมูลระดับครัวเรือน มีแผนชุมชนระดับหมู่บ้านสู่แผนชุมชนระดับ และมีการบูรณาการแผนชุมชนสู่แผนองค์การบริหารส่วนตำบลภายในปี 2546 ครบทุกตำบล รวมทั้งได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้แผนชีวิตชุมชนอำเภอท่าชนะซึ่งได้เป็นศูนย์กลาง ในการประสานงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีการประชุม และติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละตำบลอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ได้มีการพัฒนายกระดับต่อยอดการทำงานแผนชุมชนอีกครั้ง จากเครือข่ายแผนชีวิตชุมชน 4 ภาค และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือโครงการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและลดความยากจน โดยได้มีการจัดเก็บข้อมูลรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน ข้อมูลปัญหาเพื่อปรับปรุงแผนชุมชนระดับหมู่บ้านสู่ระดับตำบล ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ต่อมาจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีการระดมทุนจากชาวบ้าน จัดงานการกุศล กินเลี้ยงน้ำชา ได้เงินในการจัดงาน จำนวน 102,050 บาท ในการจัดสร้างอาคารทำการเปิดศูนย์เป็นทางการ และได้รับการหนุนเสริมงบประมาณจากเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ยกกระดับศูนย์การเรียนรู้ตำบล เป็นจุดเชื่อมโยงคณะทำงาน และประชุมร่วมกับภาคีภาครัฐ โดยมีการประชุมกันทุกวันที่ 19 ของเดือน

จากแผนชีวิตชุมชนสู่แผนพัฒนาหมู่บ้าน/ตำบล

1. ด้านเศรษฐกิจชุมชน

1.1 การปลูกพืชผักกินเอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลสมอทองเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการจัดทำโครงการครอบครัวอบอุ่นมีการดำเนินงานให้การสนับสนุนให้ครัวเรือนทำการปลูกพืชผักกินเอง ปีละ 80 ครัวเรือน ซึ่งกิจกรรมการปลูกพืชผักกินเองในครัวเรือนมีตัวชี้วัด 5 ด้าน คือ 1) การปลูกพืชผักกินเอง 2) มีการเข้าวัดฟังธรรม 3) มีบัญชีครัวเรือน 4) ปลอดอบายมุข 5) การมีส่วนร่วมในชุมชน โดยมีการให้รางวัลระดับหมู่บ้านและระดับตำบล นอกจากนี้ครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการครอบครัวอบอุ่น ก็ยังมีการปลูกพืชผักกินเอง

1.2 มีการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำจากผลแดงโม จำหน่ายให้สมาชิก และเหลือจึงขายในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียง ในปี 2552 ทางสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร (สปก.) ได้ให้การสนับสนุนแก่ชุมชนให้งบประมาณในการจัดตั้ง โรงปุ๋ย จำนวน 1 ล้านบาท เพื่อสร้างโรงเรือน และซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์เป็นเครื่องสูบน้ำไว้ใช้ในการผลิตปุ๋ยในพื้นที่ ยกกระตักกลุ่มจัดตั้งเป็นนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 กลุ่มเลี้ยงสัตว์ มีสมาชิก 40 คน เป็นกลุ่มวิสาหกิจโค โดย สปก. ให้งบประมาณสนับสนุนให้สมาชิกนำไปกู้เลี้ยงวัว จำนวน 60,000 บาท

1.4 โครงการเศรษฐกิจพอเพียง ระดับครอบครัว เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น โดยหากกลุ่มสนใจ 10-20 ครัวเรือน ทางพัฒนาชุมชนอำเภอ ได้มาให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและปรับใช้ในระดับตำบล ครัวเรือน และชุมชน โดยส่งเสริมให้นำไปใช้ในวิถีประจำวัน เพื่อการพึ่งพาตนเองระดับชุมชนเป็นกิจกรรมหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อดูแลคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส และ สปก. ได้สนับสนุนงบประมาณให้ครัวเรือนได้เลี้ยงวัวตามโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียด 10,000 บาท

2. ด้านสังคม (สวัสดิการสังคม)

ระบบสวัสดิการสังคมแก่ชุมชนระดับตำบล โดยคนในชุมชนเป็นสมาชิกมีการลงหุ้น มีการออม รัฐบาล/อบต.สมทบ ตัดกำไรจากกองทุนหมู่บ้านทุกหมู่บ้านสมทบ และกำไรจากกลุ่มอาชีพต่างๆ มีกิจกรรมผู้สูงอายุ การดูแลผู้ถูกทอดทิ้ง(เด็ก / เยาวชน / คนพิการ / ผู้ด้อยโอกาส) และให้สวัสดิการครอบครัวกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เช่น เบี้ยยังชีพ การส่งเสริมอาชีพแก่คนชรา คนพิการ คนยากจน และผู้ด้อยโอกาส โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 66 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานในการสนับสนุนการสร้าง พัฒนาระบบสวัสดิการสังคม และมอบเงินช่วยเหลือซ่อมแซมบ้านเรือนให้แก่ผู้สูงอายุ จำนวน 17 หลัง ๆ ละ 10,000 บาท มอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนในพื้นที่ จำนวน 4 โรงเรียน ๆ ละ 20,000 บาท และมอบชุดนักเรียนจำนวน 400 ชุด รวมทั้งมอบเงินช่วยเหลือผู้สูงอายุจำนวน 3 ครั้ง รวม 103 คน และต่อเติมศูนย์ฝึกอาชีพผู้สูงอายุ จำนวน 10,000 บาท

3. ด้านการคุ้มครองสิทธิ

การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ เช่น วิयरุ่นรบกัน ตีกัน ลักขโมย ยาเสพติด แรงงานต่างด้าว เป็นต้น เพื่อการป้องกันแก้ไข และคุ้มครองแก่ประชาชน ทางอบต. ร่วมกับชุมชนในการจัดตั้งคณะทำงานดูแลการเฝ้าระวังและชุดเฝ้าระวังสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ตั้งป้อมยามประจำหมู่บ้านและจัดเวรยามแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นสถานที่จัดให้มีเวรยามดูแลพื้นที่โดยชาวบ้านได้บริจาคเงินรวม 200,000 บาท สร้างป้อมยามเป็นด่านตรวจค้น ป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

4. ด้านการเกษตร

สปก. และสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน 7 หลักสูตร คือ การเลี้ยงปลา การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก เกษตรผสมผสาน การปลูกพืชผักสวนครัว ปาล์มน้ำมัน ยางพารา และปุยหมัก และสำนักงานเกษตรอำเภอท่าชนะ ได้สนับสนุนงบประมาณจัดการอบรมการทำปุ๋ยชีวภาพ จำนวน 13,000 บาท เป็นค่าอาหาร ค่าวิทยากร และค่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำการทำปุ๋ยชีวภาพ

5. ด้านสาธารณสุข

ได้มีการรณรงค์เรื่องขยะ การคัดแยกขยะ/ทำปุ๋ยจากขยะ/การกำจัดขยะ รณรงค์ไม่ใช้โฟม / พลาสติก และรณรงค์ไม่ทิ้งขยะ มีการส่งเสริมการออกกำลังกาย / กีฬาของแต่ละหมู่บ้าน โดยมีลานออกกำลังกาย / กีฬาของแต่ละหมู่บ้าน ได้มีการตรวจสุขภาพผู้มีอายุ 40 ปี ขึ้นไป สถานีอนามัยประจำตำบลมีบริการตรวจสุขภาพเป็นประจำ และได้รับรณรงค์ป้องกันโรคไข้เลือดออก เช่น สักรวจลูกน้ำยุงลายทุกวันศุกร์ที่ 3 เดือน/ครั้ง สักรวจดูแลกำจัดน้ำคร่ำ เป็นต้น โดยมี อสม. ในหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล เกิดการรณรงค์และดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเยาเสฟติด โดยสำนักงานสาธารณสุขอำเภอมีการดำเนินงาน ในเรื่องสร้างความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย ตรวจหาเยาเสฟติด อบรมความรู้เรื่องเยาเสฟติด สักรวจข้อมูลคนติดเยาเสฟติด ส่งคนติดเยาเสฟติดไปบำบัด และอบรม To Be Number One

6. ด้านการศึกษา

ได้มีการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัยและเสริมสร้างพัฒนาการเด็กปฐมวัย โดยการสร้างสนามเด็กเล็กและมีเครื่องเล่นเพื่อการพัฒนากล้ามเนื้อเด็กปฐมวัย เช่น เครื่องเตรียมความพร้อมและสื่อสารเรียนการสอน เป็นต้น ได้มีการจัดสร้างห้องสมุดชุมชนเพื่อมีหนังสือบริการให้ความรู้แก่เยาวยชนและประชาชน รวมทั้งมีบริการอินเทอร์เน็ตแก่ประชาชน และการจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษา เพื่อให้วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ให้ความรู้ เช่น โรงเรียนบ้านทุ่งเสียน บรรจุหลักสูตรการเรียนการสอนเรื่องทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น

7. ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบล โดยการจัดกลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำกับตำบลเขตติดต่อ และปรับปรุงภูมิทัศน์รอบ ๆ ริมคลอง ทางชุมชนมีการร่วมมือการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลเป็นประจำทุกปี โดยมีการปลูกป่าในหมู่ที่ 4 , 8 , 9 , 10 มีนักเรียน/นักศึกษาเข้าร่วมปลูกป่าด้วย และการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยการสร้างฝายทดน้ำขนาดเล็ก อบต. สนับสนุนทำฝายแม้วในหมู่ที่ 4 , 6 , 9 การส่งเสริมการประหยัดพลังงานโดยการรณรงค์ปลุกจิตสำนึก และการใช้พลังงานอย่างประหยัด โดยการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล น้ำมันที่ผลิตได้นำไปฝากขายที่ร้านค้าชุมชนโดยในการดำเนินงานมีการลงหุ้นสมาชิก 41 หุ้น ๆ ละ 1,000 บาท

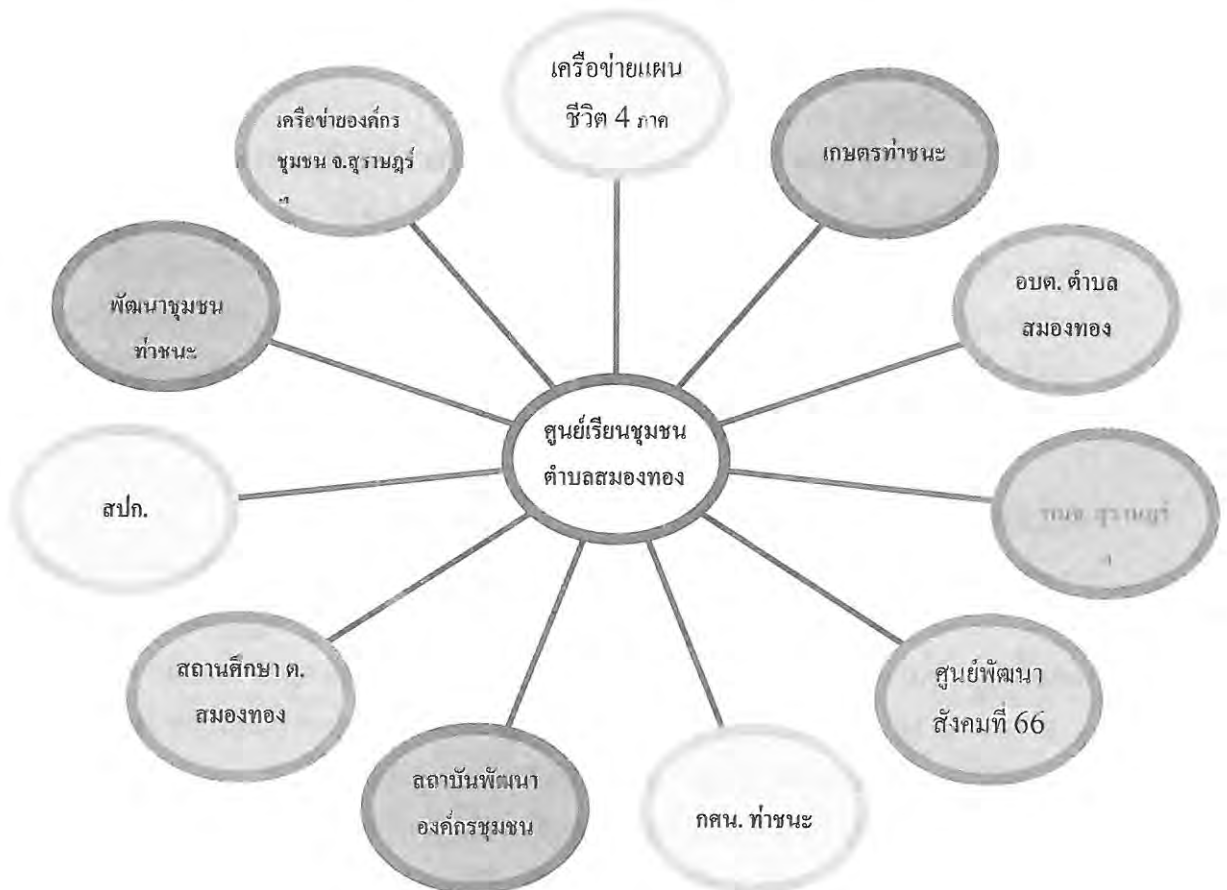

8. ด้านการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชุมชนได้มีการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อจะได้ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ ซึ่งชุมชนได้มีการจัดงานทอดผ้าป่าเพื่อระดมค่าใช้จ่ายมาใช้จ่ายในการพัฒนาสถานที่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และคนในชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวของชุมชนเป็นประจำทุกปี และยังได้มีการอบรมมัคคุเทศก์น้อย และยังได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้คนในชุมชนมีการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น หนังตะลุง มโนราห์ เป็นต้น การนำศิลปะการแสดงดังกล่าวมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัยได้เข้าร่วมกับชุมชนสมอทองในการทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาเชิงประเด็นในเรื่องการท่องเที่ยวและเกษตร เป็นพิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และได้ให้งบประมาณสนับสนุนเบื้องต้นในการจัดทำแผนป้ายโฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในตำบล จำนวน 50,000 และเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ได้ยกระดับตำบลสมอทองเป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ จำนวน 8 หมู่บ้าน

บ้านจำปา ตำบลจำปาใหญ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำขวัญ มังคุด200ปี มากมีทุเรียนพื้นเมือง ลือเลื่องผลจำปา เสน่ห์หาทิวเขางาน เขตต้นน้ำ 2 ทะเล

ตั้งแต่สมัยโบราณที่เดินเท้าข้ามไปมาได้สะดวกที่สุด ต่อมาเมื่อมีการสร้างทางรถไฟ ก็ต้องสร้างผ่านช่องเขานี้ หรือถนนรถยนต์ก็ต้องผ่านช่องเขา ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญจุดแรกของการสัญจรระหว่างซีกเขาตะวันออกและซีกเขาตะวันตกของจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ด้วยกลางเทือกเขาที่มีที่ราบและมีลำธาร และหนองน้ำบนภูเขา จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงตั้งหลักแหล่งขึ้นมาจนเป็นชุมชน ตอนที่ตั้งหลักแหล่งใหม่ๆ จะมีการสร้างบ้านเรือน และหุบเขาแห่งอุดมไปด้วยไม้จำปา ซึ่งเป็นไม้ที่สวยงาม สามารถใช้ประโยชน์ได้สารพัด ไม่ว่าจะทำบ้านเรือนหรือเครื่องมือเครื่องใช้ จนขึ้นชื่อมาก จนเรียกกันติดปากว่า บ้านจำปา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

หลักคิดสำคัญของการทำแผนชีวิตชุมชน

สิ่งที่ดำเนินการที่เป็นลักษณะขององค์กรชุมชน ที่มีการกำหนดแผนงานอย่างเป็นระบบจึงสะดวกและง่ายต่อการทำแผนชุมชน ของหมู่บ้าน เพราะกลุ่มองค์กรต่างๆที่มีความพร้อมเดิมอยู่เป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อมีการทำเวทีประชาคมในแต่ละครั้ง ประชาชนต่างตระหนักถึงการเตรียมการ และถอดบทเรียนจากอดีตสู่อนาคต เตรียมการเพื่อต่อยอดการพัฒนาจากกลุ่มเดิมๆ ที่มีอยู่ เพื่อดำเนินการในรูปขององค์กรขนาดใหญ่ขึ้น

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน เริ่มปี 34 กองทัพภาค ที่ 4 สาเหตุ ชุมชนถูกการเคลื่อนแคลงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเรื่องการเป็นหมู่บ้านยาเสพติด/อิทธิพล โดยเชิญแกนนำหมู่บ้านมาประชุม/มีการวางแผนพัฒนา ต่อมาปี 43 SIF ต่อยอดกระบวนการแผนชุมชน หลังจากนั้นได้รับการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ และยกระดับเป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ จากเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

กิจกรรมที่เกิดภายใต้แผนชุมชน

- กลุ่มไม้ผลบ้านจำปา มีการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพใช้เองในกลุ่ม ก่อตั้งร้านจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การรวมกลุ่มผลผลิตเพื่อเปิดประมูลราคา
- กลุ่มดอกดาวเรืองบ้านจำปา มีการนำเมล็ดดอกดาวเรืองให้สมาชิกไปปลูก มีการให้สมาชิกยืมเงินเพื่อไปใช้ในการเพาะปลูกดอกดาวเรือง เมื่อขายผลผลิตได้ก็นำเงินมาคืนกลุ่ม

- กลุ่มกลองยาวบ้านจำปา การรวมกลุ่มกันแสดงกลองยาวในกาพิธีการต่างๆและนำเงินที่ได้จากค่าจ้างมาใช้ในการช่วยเหลือสมาชิกที่ได้รับความเดือดร้อนและใช้ในกิจกรรมทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน เช่น งานชักพระ

- กลุ่มองค์กรสตรีตำบลลำใหญ่ และกลุ่มพัฒนาสตรี มีการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้าน ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม และกิจกรรมในการพัฒนาด้านอาชีพ และเพิ่มรายได้ เช่น การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ใช้ในครัวเรือน กาแปรรูปผลไม้ที่มีในชุมชน

- กลุ่มแอโรบิก การรวมตัวกันออกกำลังกาย ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง

ความภาคภูมิใจของบ้านจำปาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

- รางวัลหมู่บ้าน อพป. ดีเด่น
- หมู่บ้านน่าอยู่ ปี 2542
- หมู่บ้านสุขภาพดีถ้วนหน้า
- ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ
- หมู่บ้านปลอดยาเสพติด ปี 2543
- หนึ่งในอำเภอหนึ่งหมู่บ้านในฝัน ปี 2548
- หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- หมู่บ้านชุมชนอินทรีย์ต้นแบบ 2551
- การจัดตั้งสถานีวิทยุเครือข่ายประชาคมในหมู่บ้าน มีการส่งเสริมภูมิปัญญาแผ่นดิน
- ศูนย์พัฒนาการแพทย์แผนไทย ที่โดดเด่นระดับประเทศ มีผู้มารับบริการจากทั่วโลก

แผนการดำเนินงานในระยะต่อไป

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์) ให้นักท่องเที่ยวพักและท่องเที่ยวในหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนซึ่งมีอย่างหลากหลาย
2. แปลงสาริตสมุนไพรรักษาโรคและขบวนการผลิต
3. อบรมสัมมนาสร้างจิตสำนึก การเมืองภาคพลเมืองสร้างองค์กรชุมชนเข้มแข็ง และแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
4. เพิ่มความเข้มแข็งคณะกรรมการแผนชุมชนพึ่งตนเอง
5. เชื่อมโยงกิจกรรมกับหน่วยงาน

บ้านออกศาลา ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

วิสัยทัศน์ หมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ มีงานทำเสริม เพิ่มสุขภาวะ นำพาความสามัคคี ทำดีทั้งคนและงาน

ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านออกศาลาเป็นหมู่บ้านขยายดกลาง ลักษณะชุมชนอยู่เป็นกลุ่มก้อน มีดินประกอบอาชีพ อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับทำนาข้าว ซึ่งเป็น อาชีพหลักของราษฎรในอดีต จากคำบอกเล่าของคนสูงอายุเล่าว่าทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีศาลา พักผ่อนสำหรับผู้ที่เดินทางไปทำนาหรือเดินผ่านหมู่บ้านได้พักเหนื่อยหรือหยุดพักรับประทานอาหาร จึงได้ชื่อว่า “บ้านออกศาลา” อายุชุมชนประมาณ 100 กว่าปี

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาหมู่บ้าน

- ชาวบ้านมีความคิดที่แตกต่างแต่ไม่แตกแยก อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน การจัดทำแผน ชุมชน การจัดทำประชาคมภายใต้การมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่อง ต่างๆ
- การที่นโยบายท้องถิ่นสนับสนุนกิจกรรมต่างๆในชุมชน
- งบประมาณจากยุทธศาสตร์จังหวัดที่มีการหนุนเสริมอยู่ตลอดเวลา
- หน่วยงานภาคีองค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมหนุนเสริมในชุมชน องค์กรภาคี เครือข่ายภาค ประชาชน กรมการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาที่ดิน หน่วยงานภาคเกษตร หน่วยงานสาธารณสุข และอื่นๆ

ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

- การส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรจากการทำงานเพื่อเพิ่มราคาสินค้าและรายได้ ให้กับชุมชน เช่น การสร้างโรงสีชุมชน การสร้างเครื่องกะเทาะข้าวเปลือก การทำข้าวกล้อง
- การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยธรรมชาติในชุมชน โดยการวางแผนการก่อสร้างการขุดลอกคูระบายน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝนและเป็นการใช้เส้นทางน้ำในฤดูทำนาได้คล่องตัวยิ่งขึ้น
- แนวทางการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางคมนาคม เพื่อการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรจากไร่นาและ เส้นทางเพื่อมุ่งสู่ภูเขาเจ็ยกอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ใกล้เคียง
- การสนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริม จากการประกอบอาชีพนอกเหนือจากอาชีพหลัก เช่น การให้เลี้ยงสัตว์/ปลูกพืชผักหลังบ้าน การปลูกพืชหลัง ฤดูทำนา การใช้ข้าวพันธุ์ดีทำนา

- การรณรงค์ให้มีการประหยัดพลังงานทุกระบบ รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานทางเลือกทดแทน เช่น การใช้แก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์
- การส่งเสริมให้เยาวชนและผู้สูงอายุตลอดถึงประชาชนทั่วไปในหมู่บ้านได้ออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและอนามัยที่ดี
- การสนับสนุนชาวบ้านรู้จักจัดการสวัสดิการตนเอง เช่น การออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ การกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพ การสมทบทุนเพื่อจัดสวัสดิการชุมชนต่าง ๆ
- การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆให้ชาวบ้านทราบโดยทั่วถึงกันทุกครัวเรือนในทุกกิจกรรมของชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมของทุกครอบครัว

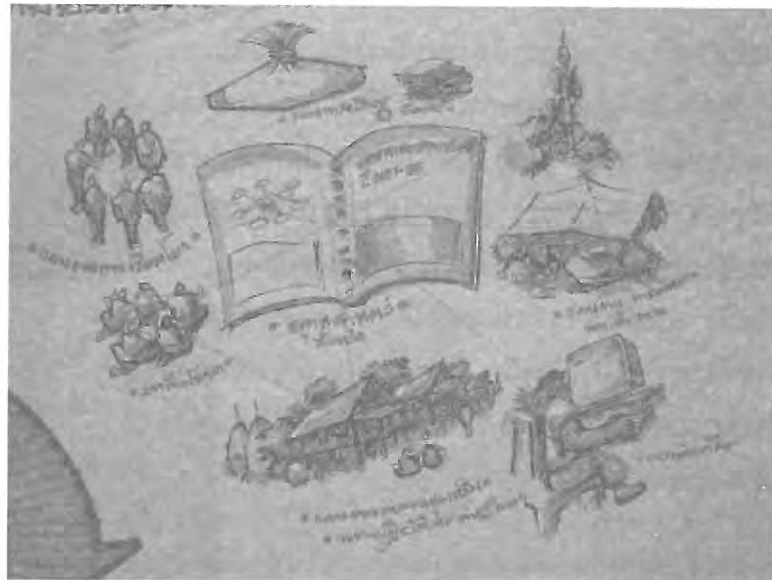
แผนงานโครงการที่ชุมชนทำเอง

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลผลิต	แหล่งงบประมาณ	ผลได้รับ
1	โครงการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์ในครัวเรือน	เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักทำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทำเอง	ชาวบ้าน 80% รู้จักทำและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ได้เอง	กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ หมู่ 5 เขาเจ็ยก	- ลดรายจ่าย - รักษาสิ่งแวดล้อม - สุขภาพดีขึ้น
2	โครงการแก๊สครัวเรือน	เพื่อให้ชาวบ้านได้ใช้แก๊สจากมูลสัตว์	ชาวบ้านครัวเรือนที่ใช้แก๊สได้ใช้มูลสัตว์ทำแก๊สได้เอง	ครัวเรือนในชุมชน	- ลดภาวะกลิ่นและน้ำเสียจากคอกสัตว์
3	โครงการปลูกพืชผักสวนครัวด้วยปุ๋ยอินทรีย์	เพื่อให้ชาวบ้านปลูกผักไว้กินเองเพื่อป้องกันภัยจากสารพิษสารเคมี	ชาวบ้านมีพืชผักไว้กินเองทุกครัวเรือน	กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์	- ลดรายจ่าย - ป้องกันโรคจากสารเคมี
4	โครงการรดเผาตอซังข้าว/ไถกลบตอซัง	เพื่อลดภาวะโลกร้อนและสิ่งแวดล้อม	ชาวบ้านที่ทำนาลดเลิกการเผาซังข้าว	ครัวเรือนทำเอง	- ได้ปรับปรุงบำรุงดิน
5	โครงการออกกำลังกาย(แอโรบิค) และการเล่นกีฬาของเด็กและเยาวชนยามเย็น	ป้องกันโรคอ้วนและความดัน	ชาวบ้านที่มีภาวะเสี่ยงได้มีการป้องกันโรคอ้วนและความดัน	- กองทุนหมู่บ้าน - กองทุนกีฬา หมู่ที่ 5	- ชาวบ้านมีสุขภาพดีขึ้นจากการออกกำลังกาย - ลดความเสี่ยงฯ

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคอีสาน

1. บ้านโคกกลาง ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
2. บ้านชำ ตำบลรังแร้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

บ้านโคกกลาง ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร

เล่ากันว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2479 นายหมาพร นางจันทร์ จันทร์เต็ม ชาวบ้านหนองสูง อำเภอดำชะอี จังหวัดนครพนม (ปัจจุบันเป็นจังหวัดมุกดาหาร) ได้มาจับจองหาที่ดินเพื่อเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ คือเลี้ยงวัว และควาย จึงได้มาพบบริเวณนี้ เป็นที่ว่างเปล่ายังไม่มีใครจับจองเป็นเจ้าของ และมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยป่าไม้ พืช และสัตว์ป่ามากมาย เห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพ ซึ่งเรียกว่า “ทับควาย” อันเป็นสถานที่ดูแลสัตว์เลี้ยง ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ได้ย้ายครอบครัวมาตั้งบ้านที่บริเวณบ้านเหล่าน้อยในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2481 หมู่บ้านเหล่าน้อยเกิดโรคระบาด ชาวบ้านล้มป่วย เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านเสียชีวิตและหวาดระแวงต่อโรคระบาดที่เกิดขึ้น เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณหมู่บ้านโคกกลางในปัจจุบัน

การจัดทำแผนชีวิตชุมชน

มีการค้นหาปัญหา รวบรวมข้อมูลเพื่อให้เห็นถึงปัญหา ทั้งปัจจุบัน ตลอดจนวิธีแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาที่จะมีในอนาคต สร้างความเข้าใจกระบวนการ และใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดทำแผนชุมชนและ กิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งได้สอดแทรกความรู้ความเข้าใจเรื่อง คณะกรรมการหมู่บ้านตาม พรบ. ปกครองท้องที่ฉบับใหม่ว่ามีบทบาทต่อแผนชุมชนอย่างไร การแก้ไขปัญหาต่างๆโดยใช้แผนชุมชน ซึ่งปกติจะมีหน่วยงานหรือเฉพาะแกนนำหมู่บ้านเท่านั้นที่จัดทำ แต่กระบวนการแผนชีวิตชุมชนได้เปิดโอกาสให้ชาวบ้านคิดเองทำเอง มีแผนของชุมชนเอง มีการจัดการดำเนินงานประมาณโดยชุมชนเอง ซึ่งจะร่วมกันจัดทำโครงการ เพื่อแก้ไขอย่างเป็นระบบทุกปี

ปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความสำเร็จในการจัดทำแผนชุมชน

1. โครงการของรัฐ อยู่ดีมีสุข กำหนดว่าโครงการที่ขอรับการสนับสนุนได้จะต้องมีอยู่ในแผนชุมชนด้วย พช. จึงรับผิดชอบในการจัดทำโครงการและต้องจัดทำแผนด้วยในคราวเดียวกัน
2. มีการทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ พช. และแกนนำ ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ผู้อำนวยการโรงเรียน หน่วยงานรัฐในพื้นที่และคณะทำงานเครือข่ายแผนฯ ในพื้นที่ ถึงการประยุกต์กระบวนการทั้งสองกระบวนการ ที่จะใช้ในการจัดทำแผนชุมชนบ้านโคกกลาง
3. คณะทำงาน มีความอดทนต่อวิธีการ และกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

เป้าหมายและแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน

- 1 อัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ได้แก่ เอกลักษณ์การแต่งกาย “ชุดผู้ไท”
- 2 เป้าหมายการพัฒนาหมู่บ้าน (หมู่บ้านในอนาคตที่อยากเห็น/อยากจะเป็น)
 - คนมีสุขภาพร่างกาย จิตใจดี มีความสามัคคี รักษาวัฒนธรรม
 - คนในหมู่บ้านมีอาชีพ ไม่ว่างงานตามฤดูกาล มีอาชีพเสริม
 - ลดปัญหาด้านเยาวชน
 - การพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
 - สภาพแวดล้อมภายใน ภายนอกหมู่บ้านสวยงาม
 - ดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ ส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

ผลที่เกิดกระบวนการแผนชุมชน

บ้านโคกกลาง ได้นำเอากระบวนการจัดทำแผนฯ ของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ประยุกต์กับการจัดทำแผนชุมชนของ พช. เพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยเป้าหมายของการจัดทำแผนฯ นอกจากเป้าหมายหลักคือสนองต่อความต้องการ และแก้ไขปัญหาชุมชนแล้ว ยังมีเป้าหมายนำ การหากระบวนการ การจัดทำแผนงานฯ มาใช้เป็นเครื่องมือในการทำงาน โดย

1) มุ่งเน้นให้เห็น ความเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้น จากการประยุกต์ใช้กระบวนการในการจัดทำแผนชุมชน โดยคณะจัดทำแผนฯ พยายามที่จะรวบรวมขั้นตอนต่างๆ ที่เห็นว่าสำคัญ

2) เปรียบเทียบ การจัดทำแผนฯ ระหว่าง การเสนอแบบทำตุ๊กตา (Model) โดยผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ก่อนแล้วนำเสนอต่อคณะทำงาน กับ การทำตามกระบวนการดังกล่าวว่าผลที่เกิดขึ้นต่างกันอย่างไร โดยยกเอาแผนงานอื่นๆ มาเปรียบเทียบ

3) การจัดทำประปาภูเขา ชุมชนค้นพบปัญหาน้ำอุปโภค บริโภค น้ำเพื่อการเกษตรและปัญหาที่มีอยู่ในการจัดการประปาหมู่บ้าน หาวิธีการ แก้ไขปัญหาที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดทำระบบ ประปาภูเขา จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ โดยใช้วิธีการจัดทำแผนชุมชน ผู้เข้าร่วมการจัดทำแผนฯ มีทั้ง ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภา ท้องถิ่น ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในพื้นที่ เข้าร่วมจัดทำแผนฯ การทำความเข้าใจกันและแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นจึงทำได้ง่าย

บ้านชำ ตำบลรังแร้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2295 หรือเมื่อ 256 ปีที่ผ่านมา มีหลวงอินทร์และหลวงพรหม เป็นผู้นำในการก่อตั้งบ้าน แต่เนื่องจากบริเวณดงบ้านชำ เป็นพื้นที่ราบต่ำติดลำน้ำมูล พอลูกหลานน้ำก็ท่วมทุกปี ทำให้ความเป็นอยู่ลำบาก หลวงอินทร์และหลวงพรหม จึงพาลูกบ้านย้ายจากดงบ้านชำ ขึ้นมาตามร่องน้ำซบเรื่อยมา พอมาถึงบริเวณเนินใหญ่ใกล้กันหนองน้ำใหญ่ (หนองชำ) มีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือน หลวงอินทร์และหลวงพรหม จึงพาลูกบ้านก่อตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บริเวณเนินแห่งนี้ และได้ตั้งชื่อตามชื่อเดิมคือ “บ้านชำ”

แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ของชาวบ้านชำหมู่ 5

กระบวนการแผนชุมชนตำบลรังแร้ง เดิมที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม ก่อนกองทุน SIF ปิดตัวลง จังหวัดศรีสะเกษ ได้เสนอโครงการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 18 ตำบล ซึ่งรังแร้งเป็นพื้นที่หนึ่ง ที่สามารถขับเคลื่อนงานแผนชุมชนได้สำเร็จ ชาวบ้านชำหมู่ 5 ได้ใช้ฐานกลุ่มออมทรัพย์ ขยายผลสู่กิจกรรมทอผ้าไหม กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มเกษตร ซึ่งแต่ละกลุ่มมีคณะกรรมการดูแลที่ชัดเจน มีการประชุมทุกเดือน ต่อมาได้รับการหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

กิจกรรมแผนชุมชนสู่การเรียนรู้ ที่ทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวบ้าน บ้านรังแร้ง

จากการทำแผนชุมชน และได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่กลุ่มออมทรัพย์ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต หลังกลับจากดูงาน คณะกรรมการได้นำความรู้มาปรับปรุงพัฒนากลุ่ม เช่น ระเบียบ และการจัดบริหารผลกำไรของกลุ่มเดิม ถ้าจะเปิดรับสมาชิกใหม่ ต้องรอให้ครบ 1 ปี ปัจจุบันสามารถเปิดรับสมาชิกทุกเดือน และการบริหารผลกำไรไม่มุ่งปันผลตอบแทนตามทุนหุ้นที่ปล่อยกู้ แต่มองคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน ตั้งกองทุนฉุกเฉิน บำรุงสาธารณประโยชน์สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาในหมู่บ้าน/โรงเรียน ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์บ้านชำ เป็นกลุ่มที่มีคะแนนเป็นอันดับหนึ่ง ของอำเภอในด้านการบริหารจัดการ

ทิศทางและแนวทางการทำงานในอนาคตของกลุ่มออมทรัพย์บ้านชำ หมู่ 5

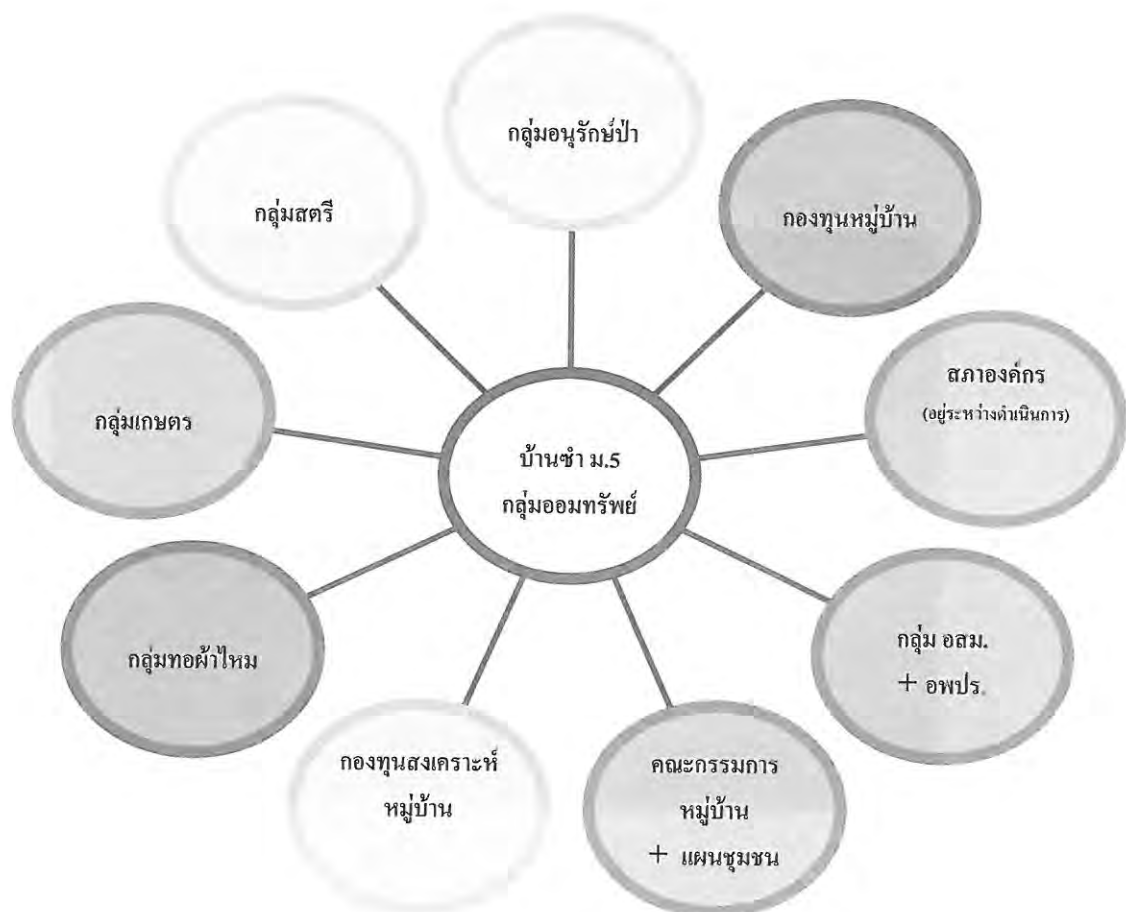
- พัฒนาและเรียนรู้ หลักการบริหารด้านการเงิน การจัดการองค์กร เพื่อยกระดับเป็นกองทุนชุมชน
- ใช้กระบวนการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ เป็นสื่อและเครื่องมือในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน
- พัฒนายกระดับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ งานสวัสดิการชุมชน ที่สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมและเข้าถึง
- เชื่อมโยงแหล่งทุน / สถาบัน

- การจัดการป่าชุมชน คณะได้ไปเรียนรู้การจัดการป่าที่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลเป็ดใน ของผู้ใหญ่สมพร กลับมาวางแผนเพื่ออนุรักษ์ป่าสาธารณะ ซึ่งทุกหมู่บ้านในตำบลวังแร่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่นการตั้งกฎระเบียบ และการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากป่าโนนทราย (โนนวังแร่) มีพื้นที่ประมาณ 9 ตารางกิโลเมตร อุดมไปด้วยของป่า พืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย และที่สำคัญคือ การประสานงานหน่วยงานราชการ เช่น กรมป่าไม้ กรมที่ดิน ในการปักเขตแดนระหว่างป่าสาธารณะและที่ทำกินของชาวบ้าน นำสู่การออกโฉนดที่ดินซึ่งอยู่ติดกับป่าสาธารณะ และการกำหนดแนวเขตป่าชุมชน มีการตั้งคณะกรรมการร่วมกันของผู้นำทั้ง 12 หมู่บ้านในการดูแลรักษาป่า

การเชื่อมโยงกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านชำ

พื้นที่ตัวอย่าง หมู่บ้าน/ชุมชนแห่งการเรียนรู้ภาคกลาง

1. บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
2. บ้านปากลาด ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
3. บ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
4. บ้านรัชดาป่าจิก ตำบลหนองกี่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
5. ตำบลหนองยาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
6. บ้านบางนายไกร ตำบลบางขุนกรอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
7. บ้านคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
8. ชุมชนจิตรรา เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ตำบลบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนที่มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวบ้านได้เคยร่วมกับชาวแขวงเมืองวิเศษชัยชาญและชาวบ้านบางระจัน สู้รบกับทหารพม่า ณ บ้านบางระจัน โดยมี “นายฉ่า” เป็นผู้นำ นายฉ่า นั้นพื้นเพเป็นคนสีบัวทอง อ.แสวงหา จ.อ่างทอง ภายหลังการสู้รบยุติลง “นายฉ่า” จึงได้นำชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยถาวรขึ้นในชุมชนด้านทิศตะวันตกของลุ่มน้ำน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ตั้งเป็นที่อยู่อาศัย แต่เดิมเรียกว่า “บ้านสามเรือน” เพราะเริ่มแรกมีบ้านเพียงสามหลังเท่านั้น ปัจจุบันเรียกเป็นชื่อตำบลว่า “ตำบลบางเจ้าฉ่า”

บ้านยางทอง เนื่องจากในอดีตมีต้นยางขึ้นอยู่มาก จนชาวบ้านเรียกว่าบ้านยางทองจนถึงปัจจุบันนี้ และยังคงมีต้นยางให้เห็นอยู่หลายต้น ซึ่งต้นยางที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านคูหนึ่ง และได้รับการยืนยันจากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ว่า เป็นต้นยางที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 4 ของประเทศไทย

กระบวนการแผนชีวิตชุมชนและชุมชนมีส่วนร่วม

1. ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ สู้การเปลี่ยนแปลงตนเองและสังคมที่ดีกว่าเดิม
2. เปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมเดิมที่สร้างความล้มเหลวในอดีตที่ผ่านมา
3. กระจายการรับผิดชอบ การคิด การปฏิบัติ โดยใช้ชุมชนเป็นแกนหลัก
4. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก
5. ค้นหาเครื่องมือในการจัดระบบตนเองและชุมชน
6. การค้นหาทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนายกระดับต่อยอดงานเดิม
7. การไม่วิ่งตามกระแสและนโยบายที่นำพาชุมชนล่มสลายเหมือนอดีต
8. น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในกลุ่มเป้าหมาย และปัญหาอย่างมีขั้นตอนคือ

- แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ โดยใช้การเรียนรู้ นำสู่การสงเคราะห์
- ชี้นัยกระดับ พัฒนาภูมิปัญญา พัฒนาทุนเดิม พัฒนาระบบการคิด ระบบแผน การ

จัดการ

- เพิ่มขีดความสามารถในการกำหนดทิศทางสู่การแข่งขันกับภายนอก

กิจกรรมที่เกิดภายใต้แผนชุมชน

1) ผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นคำขวัญของจังหวัดอ่างทอง “โด่งดังจักสาน” คือ หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ เป็นของใช้ ของฝาก ของที่ระลึก รูปแบบต่าง ๆ เช่น กระบุง กระจาด กระเช้า ป่าน้ำชา กระเป่าถือสุภาพสตรี ก่องใส่เอกสาร พัด เป็นต้น ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีความสามารถในการจักสานไม้ไผ่ เป็นของใช้ในครัวเรือน และพัฒนารูปแบบเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ เป็นกระเป่าถือสุภาพสตรี หลากหลายรูปแบบ

2) สถานที่ท่องเที่ยว/การบริการ

- ท่องเที่ยวเชิงเกษตร นั่งทัวร์เกษตร (อีแต่นทัวร์) ชมสวน ชมผลไม้ (ตามฤดูกาล)
- หมู่บ้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชมหมู่บ้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
- หมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ ศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาการจักสาน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ชมและเลือกซื้อสินค้า OTOP
- บ้านพักโฮมสเตย์ บางเจ้าฉ่าโฮมสเตย์

กิจกรรมตามแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

1) การลดรายจ่าย ชาวบ้านยางทองมีแนวคิดว่าการลดรายจ่ายด้วยการสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต หรือต้องใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งเคยหาซื้อจากตลาดมา ใช้จะต้องเปลี่ยนมาทำกินเองทำใช้เอง เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว ทำขนมพื้นบ้าน ทำแชมพูสระผม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น และลดหรือเลิกหาซื้อสิ่งฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็นให้น้อยลง เช่น โทรศัพท์ วิทยุ เครื่องเล่นวีดีโอ โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น รวมทั้งรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ให้ทำร้ายตนเองด้วยการกิน การดื่ม หรือใช้สิ่งใดๆ ที่จะทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง เช่น เลิกดื่มเหล้า เลิกสูบบุหรี่ เลิกดื่มเครื่องดื่มบำรุงกำลัง แต่ดื่มน้ำสมุนไพรหรือน้ำผลไม้ที่ทำจากผลไม้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เป็นต้น เรียนรู้การดำรงชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพึ่งตนเอง การฝึกอบรบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ เช่น ปลูกพืชผักสวนครัว ถั่วฝักยาวพริก มะเขือ ปลูกข้าวโพด และใช้ปุ๋ยชีวภาพ จักสาน ร้อยละ 95 ของครัวเรือน

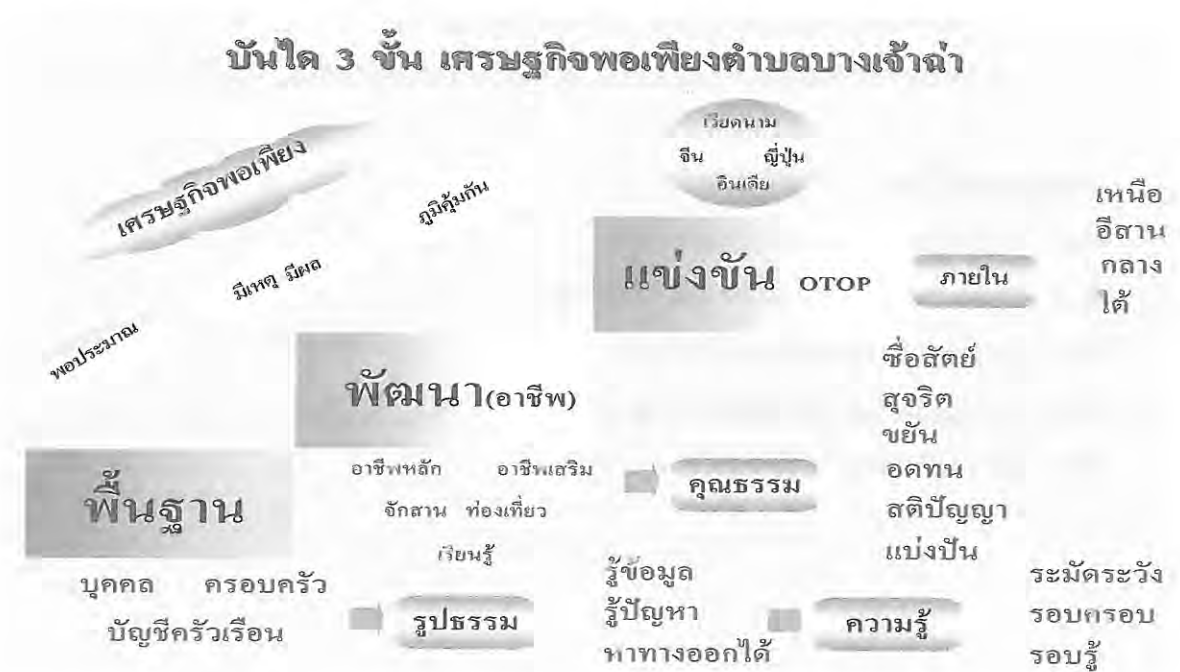
2) การเพิ่มรายได้ ชาวบ้านยางทองมีแนวคิดว่าการเพิ่มรายได้ทำได้ด้วยการลดต้นทุนการผลิต ของการหารายได้ คือต้นทุนการทำจักสานและการทำนา ทำสวน นอกจากนี้ การพัฒนาอื่นๆ ที่เป็นแหล่งรายได้และยังเป็นปัญหาที่ชาวบ้านยางทองประสบอยู่ด้วย คือ การปรับภูมิทัศน์หรือสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านให้สวยงาม น่าดู น่าอยู่ เช่น กำจัดขยะ ปลูกต้นไม้ให้สวยงาม รวมทั้งการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่บ้าน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า หรือถนน และการอนุรักษ์ ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อให้เป็นภูมิปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของการหารายได้จากการท่องเที่ยว เพราะบ้านยางทองเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว

3) การออม มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน และการจัดทำบัญชีครัวเรือนส่งเสริมการเรียนรู้ การออมเงินวันละ 1 บาท ทั้งในระดับครัวเรือนและองค์กร กลุ่มออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์กลุ่มอาชีพ สะสมเงินออม ชาวบ้านยางทองมีแนวคิดว่าจะเพิ่มมากขึ้น จากการมีรายได้และลดรายจ่าย จะทำเป็นเงินออมเก็บสะสมไว้ในกลุ่มออมทรัพย์ หรือกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านให้มากขึ้น เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพและช่วยเหลือดูแลคนแก่ที่เพิ่มมากขึ้น และจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดประโยชน์แก่เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านยางทองห่วงใยอยู่

4) การเรียนรู้ มีเวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ มีการเรียนรู้การจัดทำ แผนชุมชน มีการฝึกอบรมอาชีพ การปรับปรุงสวนผลไม้ มีการสืบทอด ประเพณีและวัฒนธรรม เช่น การทำขนมจีน การรับขวัญเด็ก การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี

5) การเอื้ออาทร เวทีคัดเลือกผู้ด้อยโอกาสสนับสนุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เยี่ยมบ้าน ดูแล สุขภาพผู้สูงอายุ คนพิการ และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

บันได 3 ชั้น เศรษฐกิจพอเพียงตำบลบางเจ้าฉ่า

ความสำเร็จการพัฒนาหมู่บ้านให้บรรลุความต้องการข้างต้นจะดูได้จาก

1. หมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นผ่านเกณฑ์ จปฐ. ด้วยกิจกรรมประเภท ลด ละ เลิก อดใจ และการออมทรัพย์
2. หมู่บ้านมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. หมู่บ้านมีระบบการทำงานเพื่อการพัฒนาที่เป็นระบบ มีการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติร่วมกัน
4. ชาวบ้านยางทองจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน และเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านด้วยความเอื้ออาทร สามัคคี และแบ่งปันซึ่งกันและกัน
5. ชาวบ้านบ้านยางทองเป็นคนมีคุณธรรม
6. ชาวบ้านบ้านยางทองเป็นคนมีความรู้ในการดำรงชีวิต รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง
7. ครอบครัวของชาวบ้านยางทองมีความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ที่ดี
8. คนในครอบครัวของชาวบ้านยางทองได้รับการดูแลจากสวัสดิการของหมู่บ้าน

ยุทธศาสตร์การพัฒนา แนวทางในการทำกิจกรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมาย

1. ยุทธศาสตร์ถ่ายทอดส่งเสริมการเรียนรู้
2. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรด้านการทำนาทำสวน
3. ยุทธศาสตร์พัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่สากล
4. ยุทธศาสตร์ส่งเสริมสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง
5. ยุทธศาสตร์พัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง
6. ยุทธศาสตร์ดำรงตนตามเศรษฐกิจพอเพียง
7. ยุทธศาสตร์พัฒนาให้หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว
8. ยุทธศาสตร์ฟื้นฟูอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม รณรงค์ป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

แผนชุมชนมีชีวิต

- ต้อง ทำแผนสู่การปฏิบัติได้อย่างต่อเนื่อง
- ต้อง มีการเก็บข้อมูลที่ทันเหตุการณ์ เป็นปัจจุบัน
- ต้อง มีเวทีพบปะ แลกเปลี่ยน เป็นประจำ
- ต้อง มีการประสานความร่วมมือภาครัฐ เอกชน ชาวบ้าน
- ต้อง มีความหลากหลาย มีคนรุ่นใหม่เข้าร่วม

บ้านปากลัด ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

คลองเขิน เดิมใช้ชื่อว่าดาวโด่ง ต่อมารวมเขตวัดดาวโด่ง วัดปากลัด วัดนางตะเคียน และ วัดลาดเป้ง ใช้ชื่อว่าตำบลนางตะเคียน ต่อมาทางราชการได้แบ่งเขตตำบลใหม่ โดยตัดเขตจากวัดนางตะเคียนถึงวัดดาวโด่ง ใช้ชื่อว่าตำบลคลองเขิน เดิมมี 7 หมู่บ้าน เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านเป็น 9 หมู่บ้านจนถึงปัจจุบัน ตำบลคลองเขินได้รับการกระจายอำนาจ ในการปกครองตนเองในลักษณะองค์การบริหารส่วนตำบล ครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2539

การสร้างการเรียนรู้การจัดทำแผนชีวิตชุมชนตำบลคลองเขิน

การพัฒนาของตำบลนั้นเมื่อก่อน สภาพการพัฒนาเป็นไปตามแผนงานโครงการของหน่วยราชการที่เข้ามาดำเนินการจัดทำโครงการ จนช่วงปี 2542 เกิดแกนนำภาคส่วนต่างๆ เมื่อได้เข้าไปเรียนรู้การทำกิจกรรมกับองค์กรต่างๆ ในเรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้เข้ารับการศึกษาพัฒนาการเป็นผู้นำอย่างต่อเนื่อง สร้างภูมิปัญญาและซึมซับความคิด ทักษะคิด อุดมการณ์ในเรื่องชุมชนต้องเข้มแข็ง ชุมชนต้องมีศักดิ์ศรี ต้องพึ่งตนเองได้ จึงเริ่มต้นเข้ามาสร้างการมีส่วนร่วม โดยการประสานงานกับหัวหน้ากลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ บุคคลที่มีบุคลิกที่ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ใจทำงานเพื่อส่วนรวม โดยใช้เวทีสาธารณะเข้ามาดำเนินการ ได้ผลเป็นอย่างดี หลังจากนั้นจึงการจัดเวทีประชุมสัญจรจึงเกิดขึ้น มีส่วนร่วมการ เป็นโครงการขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างการเรียนรู้การจัดทำแผนชีวิตชุมชนในช่วงปี 2546 - 2547 จึงมีการดำเนินการสร้างการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชน

แผนชีวิตชุมชนเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่ต้องรู้จักตนเอง เป็นใคร เป็นอย่างไร เพราะอะไร จะไปไหน จะไปได้อย่างไร จากครอบครัวมารวมเป็นหมู่บ้าน จากหมู่บ้านมารวมเป็นตำบล จากล่างขึ้นไป จากเล็กไปใหญ่ ประชาชนจึงต้องเรียนรู้ข้อมูลของตนของชุมชน รู้อดีตเพื่อไปสู่อนาคต ทำปัจจุบันให้เข้มแข็งเป็นฐานเป็นบันไดก้าวไปสู่วันหน้าอย่างมั่นคง เดิมเดิมความรู้ไปทุกอย่างก้าวที่เดินไป

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จ

1. แกนนำต้องมีความความเป็นผู้นำเพราะได้รับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีเวทีให้นำความรู้ที่ได้มาสร้างการเรียนรู้ในเวทีประชุมประจำเดือน คิดที่ปฏิบัติการทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น
2. แกนนำและประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติตนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง
3. การที่สภาพสังคมไม่เกิดความขัดแย้ง ทำงานร่วมกันได้ทุกฝ่าย ไปพร้อมกับภาคประชาชน
4. มีทุนจากการได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องโดยแกนนำของตำบลมีวิธีการบริหารจัดการให้ทุนนั้นมีคุณค่าในการสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยราชการ และองค์การภาคเอกชนในจังหวัด ที่ให้การสนับสนุนหลากหลายรูปแบบ และได้การมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

ผลจากการสร้างแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

- การประชุมร่วมกันของกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มทางสังคม เป็นประจำ
- เกิดแกนนำของตำบลที่มาจากทุกหมู่บ้านที่มีการทำงานเป็นทีม มีความคิดสร้างสรรค์ เพราะมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นประจำ
- การฟื้นฟูวัฒนธรรมเช่นการเล่นพื้นบ้าน การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยการมีส่วนร่วมของคนทุกวัย การปลูกฝังวัฒนธรรมสังคมไทยให้กับเด็กโดยจัดกิจกรรมให้เด็กเสมอ

- การเกิดการพัฒนาวีถีชีวิตวิถีปฏิบัติในเรื่องหมู่บ้านเศรษฐกิจ เกิดกลุ่มอาชีพทางการเกษตรที่มีเป้าหมายในการให้พึ่งตนเองเกิดขึ้น พัฒนาจนเป็นที่ศึกษาดูงานในขณะนี้
- การพัฒนาศูนย์เรียนโดยเริ่มจากการจัดทำฐานข้อมูลตำบล เชื่อมโยงแหล่งกลุ่มต่างๆ ในตำบลเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในตำบลเวลาจัดเวทีสัญจร เด็กในโรงเรียนได้เรียนรู้ เป็นแหล่งฝึกอาชีพ เป็นแหล่งรวมกลุ่มประกอบอาชีพของคนในตำบล และมีผลให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนนอกตำบลในปัจจุบัน
- การฟื้นฟูอาชีพน้ำตาลมะพร้าวให้กลับคืนมาเกิดเป็นกลุ่มน้ำตาลมะพร้าวแท้ มีหน่วยงานต่างให้การสนับสนุนต่อยอดทั้งในเรื่องโรงน้ำตาลรวม การบริหารจัดการกลุ่ม การมีมาตรฐานสินค้าที่แสดงถึงความปลอดภัย เป็นแหล่งเรียนรู้การฟื้นฟูพันธุ์มะพร้าวและการพัฒนากลุ่มที่เข้มแข็ง

หลังจากโครงการในแผนชีวิตชุมชน ดำเนินการไปนั้น คณะแกนนำได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล และเริ่มขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ (แผนชีวิตชุมชน) ต่อเนื่องในขณะนี้ โดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นแกนนำขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วม กับคณะกรรมการต่างๆ ที่ทำงานแบบบูรณาการกัน เช่น ศอช.ต. สายใยวัฒนธรรมชุมชนตำบล วัด โรงเรียนอบต. รวมทั้งหน่วยงานราชการในตำบล ที่มีใจร่วมกันขับเคลื่อน ใช้หลักการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันเหมือนที่ผ่านมา เพราะการเรียนรู้ไม่มีวันจบและการเรียนรู้คือหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน แผนชีวิตชุมชน คือกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีวันจบตราบไต่ที่ประเทศยังต้องพัฒนาและความรู้ใหม่ยังมีเกิดขึ้นทุกวันทุกเวลา

บ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี

หากกล่าวถึงที่มาของชื่อบ้านท่าตะคร้อ ชาวชุมชนดั้งเดิมในชุมชนท่าตะคร้อซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทดำ(ลาวโซ่ง) ที่ได้อพยพมาจากเขตอำเภอเขาชัย้อย ได้บอกเล่าถึงความเป็นมาในการตั้งชื่อชุมชนของกลุ่มตนว่า การตั้งชื่อชุมชนเกิดจากสภาพแวดล้อมที่มีสถานที่ตั้ง การจัดตั้งบ้านเรือนอยู่ริมลำห้วยแม่ประจัน ตลอดเส้นทางที่ทำน้ำแม่ประจัน จะมีต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ชาวบ้านเรียก ต้นตะคร้อ เมื่อผลสุกสามารถรับประทานได้ มีรสชาติเปรี้ยว ขึ้นอยู่มากมายในบริเวณนั้น ด้วยสภาพแวดล้อมที่โดดเด่นของชุมชนดังกล่าวจึงได้กลายเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านตั้งแต่นั้นมา จวบจนปี 2529

หลักคิดกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชน

ครั้งฟองสบู่แตกเมื่อปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านเกิดความเดือดร้อน มีหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ หลายคนถูกธนาคารยึดที่ดิน บางคนต้องขายที่ดินที่มีอยู่จำกัดความเดือดร้อนขยายวงกระทบมาถึงชุมชน จนเป็นที่มาของการตรวจสอบรายได้ - รายจ่ายของชุมชน โดยคนในชุมชนได้ค้นหาแกนนำในชุมชน เข้ามาร่วมกันร่างแบบสำรวจข้อมูลที่ยากู้ ได้ทำแบบสำรวจและแบ่งงานกันไปเก็บข้อมูลประมาณ 1 คน / 20 หลังคาเรือน เมื่อข้อมูลได้ถูกรวบรวมเสร็จและได้นัดกันตรวจข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์สังเคราะห์ เมื่อข้อมูลออกมาเห็นภาพชัดขึ้น และสามารถแยกส่วนของค่าใช้จ่ายได้ชัดเจน ตัวเลขได้ถูกนำมาจัดเป็นเรื่อง ๆ เมื่อเห็นตัวเลขชัดเจนว่า รายจ่ายส่วนที่จ่ายโดยไม่จำเป็น เช่น เหล้า - เบียร์ - บุหรี่ - เครื่องซูก้า - น้ำมันอัดลม - เครื่องสำอาง - ขนมกรุบกรอบ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้ตัวเลขที่เห็นได้นำมาสังเคราะห์โดยแกนนำและกำหนดแผนเบื้องต้นและนำเข้าไปประชุมชาวบ้าน ร่วมกันวิเคราะห์แผนและกำหนดแนวทางแก้ไข ภาพใหญ่ที่ที่ประชุมเห็นร่วมกัน คือ “ปัญหาเงินไหลออกนอกชุมชน” ที่เกิดจาก ของกินของใช้ประจำวัน ปัจจัยการผลิตภาคเกษตร ป่าไม้ถูกทำลาย ภัยแล้ง และน้ำท่วม ซึ่งเป็นที่มาของหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

“...แผนชีวิตชุมชน คือ เครื่องตอกย้ำให้สังคมภายนอกได้รับรู้ว่าชุมชนคิดเอง ทำเองและเป็นการ ทำจริง เป็นการปฏิบัติงานตามแผนของชุมชนที่ชุมชนคิดขึ้นมาเอง มิใช่การคิดโดยภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกมาคิดให้ แผนชุมชนเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนทิศทางการพัฒนาโดยชุมชนเอง...” ซึ่งเกิดจากการพูดคุยในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

ผลที่เกิดจากกระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชน

1) กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อต้องการอนุรักษ์ป่าชุมชนของกลุ่มตน บนเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเขาป้อม-ยางหัก การตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนขึ้นมาซึ่งป่าชุมชนนี้สามารถกล่าวได้ว่าเปรียบเสมือนเป็นซูเปอร์มาเก็ตขนาดใหญ่ของชุมชนที่คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกันได้ ภายใต้ระเบียบ กติกาป่าชุมชนที่สร้างสรรค์ขึ้นมา ร่วมกัน ปัจจุบันกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนได้ขยายครอบคลุมในหลายหมู่บ้านแบบการถักทอเป็นเครือข่าย

คือ หมู่ 3,4,5,7 บนพื้นที่ 20,000 กว่าไร่ ซึ่งจากการดำเนินการจัดทำป่าชุมชน ทำให้เกิดผลดีแก่ชาวบ้าน กล่าวคือ ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บของป่าในป่าชุมชนมาเลี้ยงชีพได้ ชุมชนร่วมกันประกาศป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย และได้มีการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นเชิงอนุรักษ์ โดย พอช. สนับสนุนโครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นจำนวน 240,000 บาท การดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ชาวบ้านบอกว่าสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนให้แก่ชาวบ้านได้อีกทางหนึ่งด้วย

ชุมชนบ้านหนองรีได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ดูแล เพื่อบริหารจัดการและรักษาผลประโยชน์ของชุมชนร่วมกัน เช่น การสร้างกตিকাการตัดไม้ของสมาชิกในชุมชนต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการก่อน จำนวน 3 คน พร้อมทั้งต้องมีการแจ้งวัตถุประสงค์ในการตัดไม้ แจ้งจำนวน และต้องนำไม้ที่ตัดไปใช้ประโยชน์ในชุมชนเท่านั้น หากมีการละเมิดข้อตกลงจะได้รับการลงโทษจากชุมชน เช่น การพิจารณาเงินให้ยืมจากกลุ่มองค์กรการเงินที่มีในชุมชนให้เป็นคนลำดับสุดท้าย เป็นต้น

2) กลุ่มปุ๋ยหมัก จากข้อมูลแผนชุมชนทำให้แกนนำเห็นตัวเลขการซื้อปุ๋ยเคมีสูงมาก แกนนำเพียง 5-6 คนในชุมชน ได้มาวางแผนร่วมกัน ออกหุ้นคนละ 100 บาท และกำหนดสมาชิกแรกเข้าคนละ 20 บาท สมาชิกแรกเข้าได้ผลิตปุ๋ยหมักโดยเอาวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ระยะเวลาใส่ควักไปกับปุ๋ยเคมีต่อมาลดจำนวนปริมาณปุ๋ยเคมีลงเรื่อยๆ ซึ่งจากประสบการณ์จริงได้เกิดข้อ

เปรียบเทียบของการใช้ปุ๋ยหมักและปุ๋ยเคมี ปรากฏว่าปุ๋ยหมักช่วยทำให้ลดต้นทุนการใช้จ่าย ทำให้ดินดีขึ้นไม่แข็ง ดินจะร่วนซุยและที่สำคัญมีการเปรียบเทียบผลผลิตน้ำหนักของพืชไร่ ซึ่งเห็นข้อแตกต่างกันมาก ปัจจุบันมีสมาชิกถึง 100 คน กิจกรรมการทำปุ๋ยหมักเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เอื้อให้เกิดการสร้างเครือข่ายองค์กรและการรับผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งเป็นกิจกรรมที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่ายภายในชุมชนเป็น

กิจกรรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนภายในชุมชนอีกกิจกรรมหนึ่ง

3. กลุ่มซ่อมเครื่องจักรกลขนาดเล็ก การกำเนิดของกลุ่มซ่อมเครื่องจักรขนาดเล็กเกิดจากการทำแผนแม่บทชุมชนที่ชาวชุมชนได้มองเห็นปัญหาชุมชนร่วมกันและได้มองเห็นศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถในการซ่อมเครื่องยนต์ ดังนั้นการเกิดของกลุ่มจึงตั้งขึ้นมาเพื่อสนองต่อการแก้ไขปัญหาของชุมชนในเรื่องการซ่อมแซมเครื่องจักรกลการเกษตรขนาดเล็ก เช่น รถไถนา หรือการซ่อมรถมอเตอร์ไซด์ โทรทัศน์ พัดลม ฯลฯ ในอดีตที่ชุมชนบ้านหนองรีไม่มีร้านซ่อมเครื่องจักรกลภายในชุมชนเลย หากเกิดปัญหาเครื่องจักรกลหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าเสีย จำเป็นต้องนำไปซ่อมภายนอกชุมชน ซึ่งสร้างความลำบากในการเดินทาง การเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางหรือการจ่ายค่าซ่อมที่แพงและมีลูกหลานในชุมชนที่มีความเก่งเรื่องการซ่อมเครื่องยนต์ จึงได้ขอรับการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนของกรมส่งเสริมสหกรณ์ จำนวน 130,000 บาท สร้างร้านซ่อมเครื่องจักรกลขนาดเล็กไว้กลางหมู่บ้านใกล้กับศาลาประชุมประจำหมู่บ้านและโรงปุ๋ยหมักของชุมชน อีกทั้งมีการส่งเสริมให้ช่างไปเรียนฝึกอบรมเพิ่มเติม

“แผนชีวิตชุมชน” เปรียบเสมือนเครื่องมือให้ชาวบ้านได้รู้จักตนเอง ได้เห็นสิ่งที่เคยอยู่ เคยเป็น เห็นอดีตและปัจจุบัน เกิดการเรียนรู้ ทำให้คนในชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักทุนทางสังคม รู้จักทรัพยากร รู้จักภายนอก เช่น เรื่องนโยบาย กระแสภายนอกที่ส่งมาถึงเช่น สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ สิทธิชุมชน ฯลฯ และรู้ระบบการบริหารจัดการท้องถิ่น เช่น การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท้องถิ่นของตน ดังนั้น แผนชีวิตชุมชนจะเป็นสิ่งที่กำหนดให้ชาวบ้านสามารถคิด วางแผนและปฏิบัติได้ กระบวนการแผนชุมชนนี้สามารถถือได้ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าไปสู่การทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ และ **“การจัดการตนเองได้ คือการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น อันเป็นฐานรากสำคัญของสังคม”**

การเปลี่ยนแปลงกับบทเรียนที่ได้

จากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนท่าตะคร้อที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดการสร้างสม ประสพการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนตลอดจนบทเรียนที่เกิดจากการดำเนินงานที่หลากหลายโดยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

- 1) กิจกรรมการพัฒนาที่ทำร่วมกันก่อให้เกิดการทำงานเป็นกลุ่ม พบปะพูดคุยกันได้ง่ายขึ้น
- 2) เกิดกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน เกิดความสามัคคี การทำงานเป็นกลุ่มทำให้สมาชิกรู้บทบาทหน้าที่ของตน จากการทำงานกระบวนการกลุ่ม เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
- 3) เกิดแผนชีวิตชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถรู้จักตนเอง
- 4) เห็นความเสียสละ ความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจระหว่างคนทำงานและคนในชุมชน
- 5) ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น คนที่อพยพไปทำงานต่างถิ่นเริ่มกลับเข้ามาสู่ชุมชน
- 6) เกิดการประชุม ทำให้ได้รู้เรื่องของชุมชนมากขึ้น เห็นคุณค่าของชุมชนมากขึ้น
- 7) การประชุมทำให้เห็นทิศทางการพัฒนาว่าจะพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด

บ้านรัชดาป่าจิก ตำบลหนองกิ้ง อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

วิสัยทัศน์ ชุมชนนำอยู่ รู้รักสามัคคี มีจริยธรรม คุณธรรม น้อมนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

“ประวัติศาสตร์ บ้านรัชดาป่าจิก” หมู่ที่ 11 เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากหมู่ที่ 6 ซึ่งบางส่วนได้ตั้งหลักปักฐานอยู่เดิมก็ไม่กี่หลังคาเรือน ปี พ.ศ. 2494 พื้นที่โดยรอบเป็นป่าเบญจพรรณยังคงทิ้งร่องรอยความเป็นวัฒนธรรม ดั้งเดิมที่มาของรัชดาป่าจิกก็เนื่องมาจากในอดีตกาลพื้นที่แห่งนี้มีต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้ยืนต้นเนื้อแข็งอยู่ 70% ของพื้นที่ต้นไม้นี้เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “ต้นจิก”

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนหมู่บ้านรัชดาป่าจิกหมู่

แผนชุมชน/หมู่บ้านคือ กระบวนการเรียนรู้ ของคนในชุมชนท้องถิ่น ที่ร่วมกันคิด ร่วมกันค้นหาข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลพื้นฐาน มาวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหา และหาวิธีการ หรือแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อให้รู้และเข้าใจหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการที่เหมาะสมกับวิถี ภูมิปัญญา และภูมิสังคม ของคนในชุมชนรวมทั้ง เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการทบทวน การพัฒนา การแก้ไขปัญหา ของหมู่บ้าน/ชุมชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคส่วนในชุมชนท้องถิ่นร่วมกันหาทิศทาง แนวทางการพัฒนาที่จะต้องมากำหนดอนาคต จัดการตัวเอง โดยใช้พื้นที่หมู่บ้านยึดถือเป็นหลัก เป็นหัวใจในการทำงานและให้คนในหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้และพัฒนาที่มีความเข้าใจ ให้ความเคารพซึ่ง กันและกัน โดยการมีส่วนร่วมที่เป็นเจตนาธรรม และแนวทางการปฏิบัติที่สำคัญ ส่งผลให้คนในหมู่บ้าน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีภูมิคุ้มกันจากผลกระทบของความเปลี่ยนแปลง

กิจกรรมที่เกิดภายใต้แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองบ้านรัชดาป่าจิก

1) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ จากข้อมูลบัญชีครัวเรือน ระบุว่าคนในชุมชนซื้อผักสวนครัวเฉลี่ยครัวเรือนละ 500 บาท / เดือน จากการบริโภคผักจากภายนอกพบว่ามีผลกระทบจากการเจ็บป่วยในเลือดปนเปื้อนด้วยสารเคมี จึงเกิดหลักคิดที่ว่าคนในชุมชนจะต้องปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ทุกคนแบ่งแปลงผักที่ศูนย์เรียนรู้คนละแปลง เริ่มด้วยการจัดทำแปลงผักเริ่มวางแผน ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน แปลงผัก 30 แปลงจึงเกิดขึ้น มี พริก ผักสวนครัว และผักพื้นบ้าน

ได้จัดทำแปลงสาธิต ที่ศูนย์การเรียนรู้ ชาวบ้านเริ่มหันกลับมาปลูกที่บ้านของตัวเอง เมื่อชาวบ้านมีประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น จึงได้นำไปทดลองปฏิบัติในบ้านของตัวเอง และก็ปลูกผักที่ใช้อยู่ที่ทำขึ้นเอง วันนี้จากกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ในบ้านรัชดาป่าจิกปลูกผักกินเองทุกหลังคาเรือน แม้บ้านใด ไม่มีพื้นที่ในการปลูก ก็นำยางรถยนต์มาประดิษฐ์ เพื่อปลูกผักในกระถางรถยนต์ กระถาง กระจ่าง วัสดุที่เหลือใช้แล้ว ที่สำคัญชาวบ้านจะร่วมกันทำ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทุกหลังคาเรือน

2) กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม จากข้อมูลที่ชาวบ้านรัชดาป่าจิก ร่วมกันวิเคราะห์แล้วเห็นว่า การบริโภค เนื้อสุกร และปลา มีรายจ่ายสูงและจะต้องจัดหาจากภายนอก กลุ่มเลี้ยงหมูหลุมจึงเกิดขึ้นพร้อมกัน 10 ราย การเลี้ยงก็มีการเก็บข้อมูลมืองค์ความรู้ว่า เลี้ยงเมื่อไร ? ใช้อาหารอะไร ? ระยะเวลาการ เติบโต และอื่น ๆ รวมถึงอาหารสัตว์ อาหารปลา อาหารหมู และเกิดกองกลางหมู่บ้านเป็นเงิน ก้อนสำรองจ่ายให้เจ้าของหมู ทั้งนี้เพื่อเกษตรกรจะได้นำมาเป็นทุนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะ การนำไปใช้ในการซื้อลูกหมู และอื่น ๆ จากการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลุ่มจึงมีสภาพคล่องและมี รายได้

วันนี้กลุ่มหมูหลุมจะเลี้ยงหมู ประมาณ 3-5 ตัว หรือ มากกว่าแต่ก็ไม่เกิน 5 ตัว จะจับหมูทุก 6 เดือน มีกำไรจากหมู เฉลี่ยตัวละ 1,500 บาท / ตัว / 6 เดือน และสามารถนำมูลหมูมา ทำปุ๋ย ได้ครั้งละ 20 กระสอบ ราคากระสอบละ 25 บาท หรือ ครั้งละ 500 บาท หรือนำปุ๋ยที่ได้จากมูลหมูมาใช้ในเทือกสวน ไร่ นา ปลูกผักสวนครัวของตนเองก็จะเกิดประโยชน์หลายประการ

3) กลุ่มเพาะเห็ด เดิมมีสมาชิกกลุ่มที่ทำรวมกัน 5 คน ต่อมาสมาชิกในกลุ่มขอลาออกช่วง ระยะเวลาของการเพาะเห็ดก็มีอุปสรรค คือขาดความรู้ ความชำนาญ ต่อมาเห็ดออกมากขึ้น จึงทำให้มี สมาชิกเพิ่มขึ้นตามลำดับ

4) กลุ่มพริกแกง จากข้อมูลแผนชุมชน คนในหมู่บ้านจำนวนไม่น้อยทำงานในโรงงานไม่ค่อย มีเวลาในการเตรียมเครื่องแกง จึงทำให้เกิดกลุ่มทำน้ำพริกแกง เมื่อผลิตแล้วก็จะนำไปฝากขายในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งก็จะ เป็นลูก หลาน ของสมาชิกในกลุ่มซึ่งทำงานอยู่ในโรงงาน ที่เป็น ลูกค้าประจำก็คือ ชาวบ้านด้วยตนเอง กิจกรรมทำพริกแกงทำให้ คนสูงอายุที่อยู่บ้านมีกิจกรรมทำร่วมกันและมีโอกาสพูดคุย ปรึกษาหารือกัน มีรายได้ มีสุขภาพจิตดี และมีความสุขที่ แบ่งปันกัน และกลุ่มก็จะช่วยเหลือกลุ่มที่อ่อนแอกว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม หลังจากทำแผนชุมชน ปรากฏการที่เกิด การเปลี่ยนแปลงสำหรับวิถีของคนในหมู่บ้านรัชดาป่าจิก

ผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการแผนชีวิตชุมชน

1. คนหันกลับมาพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากขึ้น
2. สามารถปรับวิถีคิดของชาวบ้านชุมชน ให้รู้เท่าทัน กับการเปลี่ยนแปลง
3. มีรายได้ที่เป็นรายได้จากการทำกิจกรรมกลุ่มที่มีความเอื้อเพื่อแผ้วแผ่ของคนในหมู่บ้าน
4. มีวินัยในการออม และแบ่งปันผลประโยชน์
5. มีพื้นที่รูปธรรมของตัวเองทุกบ้านในการปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก และเข้าใจ หลักการกิน การอยู่ การใช้มากขึ้น

6. เกิดการเชื่อมประสานกับกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน
7. มีรูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้นจับต้องได้โดยผ่านกระบวนการจัดการที่โปร่งใส และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในการขยายผล และเกิดวิทยาการกระบวนการตามธรรมชาติ หลังจากนำแผนชุมชนสู่การปฏิบัติการจริง

กลุ่มกิจกรรมภายใต้แผนชุมชน บ้านรัชดาป่าจิก ตำบลหนองกิ้ง

ลำดับที่	กลุ่มกิจกรรม	ชื่อกลุ่ม	สถานภาพองค์กรชุมชน
1	กลุ่มเลี้ยงสุกร	กลุ่มหมูหลุม	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
2	กลุ่มเลี้ยงปลาน้ำจืดประเภทปลาตุก	กลุ่มเลี้ยงปลา	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
3	กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดภูฐาน	กลุ่มเพาะเลี้ยงเห็ด	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
4	กลุ่มน้ำพริกแกง	กลุ่มส่งเสริมอาชีพ	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
5	กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์	กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
6	กลุ่มปลูกผักสวนครัว	กลุ่มปลูกผักปลอดสาร	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
7	กลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือน	กลุ่มน้ำยาอเนกประสงค์	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
8	กลุ่มเยาวชนจิตอาสา	กลุ่มเยาวชนบ้านรัชดาป่าจิก หมู่ 11	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
9	กลุ่มผู้สูงอายุ ทำกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มผู้สูงอายุ	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
10	กลุ่มสวัสดิการชุมชนออมวันละบาท	สวัสดิการหมู่ 11	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
11	กลุ่มจักสาน	กลุ่มจักสาน	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550
12	กลุ่มเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง	แผนชุมชนบ้านรัชดาป่าจิก หมู่ 11	ปัจจุบันได้รับการรับรองสถานภาพองค์กรจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนแล้ว ปี 2550

ตำบลหนองยาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตำบลหนองยาว แบ่งเขตพื้นที่การปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน มีประชากร 8,922 คน ประชาชนโดยทั่วไปเป็นกลุ่มชนที่เป็นเครือญาติผูกพันทางสายเลือด ตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ประกอบไปด้วย กลุ่มคนลาวพวนที่อพยพจากภัยของการศึกสงครามในตอนต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ มาจากเวียงจันทน์ เชียงขวาง โพนทอง (กบฏอนุวงศ์) และกลุ่มเชื้อสายเขมรที่ถูกกวาดต้อนมาสมัย ทำการศึกกับพระยาละแวก และกลุ่มคนจีน ไทยที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่ทุกหมู่บ้านมี ปฏิสัมพันธ์กันและมีความไว้วางใจซึ่งกัน มีประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน และเป็นที่ยอมรับใน ตำบล คือ ประเพณีงานบุญเดือนสาม (ขึ้นเขาเผาข้าวหลาม) ประเพณีวันตรุษสงกรานต์ เป็นต้น

ลักษณะพื้นที่ของตำบลหนองยาวเป็นพื้นที่ชนบทเป็นที่ราบเชิงไหล่เขา เหมาะสมกับการทำ อาชีพเกษตรกรรมจึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว

การสื่อสารระหว่างหมู่บ้าน/ชุมชน หรือบุคคล คือ การติดต่อทางโทรศัพท์(มือถือ) มีการ ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ผ่านหอกระจายข่าว(ระบบเสียงไร้สายปี52) ผ่านเวทีประชาคมใน หมู่บ้าน ผ่านสภาองค์กรชุมชนตำบล และผ่านกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขที่รับผิดชอบในหมู่บ้าน

การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ เนื่องจากมีการ พัฒนาด้านโครงสร้างขององค์การปกครองส่วนถิ่นทุกปี ทำให้ถนนระหว่างหมู่บ้านและในหมู่บ้าน เป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีต การเดินทางออกนอกหมู่บ้านและในหมู่บ้านเป็นไปอย่างรวดเร็ว

ในด้านของการดูแลระบบสุขภาพในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลหนองยาวได้ให้การ สนับสนุนงบประมาณด้านสาธารณสุข ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและ สม่าเสมอ เช่น การรณรงค์การป้องกันโรคไข้เลือดออก การบริหารจัดการกองทุนสุขภาพระดับ ท้องถิ่น การหนุนเสริมงบประมาณให้กับกองทุนชุมชน(สุขภาพะชุมชน) มีการประสานงานและร่วม ปรึกษาหารือกันเป็นประจำ ให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านสาธารณสุขเป็นอย่างดี

ด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ผู้นำโดยรวมสามัคคีกันดี มีการแข่งขันและขัดแย้ง อยู่บ้าง แต่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวของระบบชุมชนเอง ประชาชนส่วนใหญ่เลือกผู้นำ ระดับท้องถิ่นอย่างเสรี ส่วนใหญ่จะสนับสนุนกลุ่มเครือญาติตนเอง การทำงานพัฒนาในทุกด้านใน พื้นที่ไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐ เอกชน และของภาคประชาชนได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย

ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างในโรงงาน อุตสาหกรรมเพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้หลายครอบครัวไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมด้าน การพัฒนาของประชาชน ส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตเป็นไปตามกระแสวัตถุนิยม คือบริโภคตามสื่อที่โฆษณา ผ่านช่องทางสื่อสารต่าง ๆ บริโภคตามความเคยชิน บริโภคอาหารตามที่ชอบไม่เน้นคุณค่า จนได้รับ สารอาหารไม่ครบถ้วน ทำให้เกิดโรคไม่ติดต่อต่าง ๆ ตามมา เช่น โรคอ้วน โรคมะเร็ง เป็นต้น

จากการวิเคราะห์บริบทของชุมชนดังกล่าวข้างต้น “พบว่าการตั้งสมมุติฐานในการสรุปเพื่อ การพัฒนา ของประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน และตำบลนั้น นักพัฒนาต้องใช้มุมมองในมิติที่เป็นองค์ รวม แยกส่วนในการพัฒนาไม่ได้ การมองต้องมีมุมมองที่เห็นว่าหมู่บ้าน/ชุมชนไม่ใช่ภาพนิ่ง มีการ

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

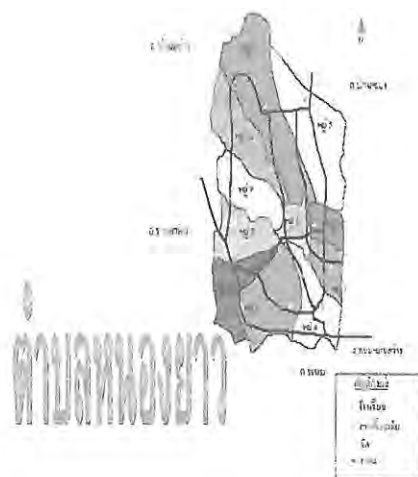
เคลื่อนไหวสลับซับซ้อน มีความสัมพันธ์ถึงกัน และตั้งอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง แต่ก็สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวของหมู่บ้าน/ชุมชนเอง จึงไม่จำเป็นต้องกำหนดจากบุคคลภายนอกไปจัดการให้กับชุมชน เพราะถ้าทำเช่นนี้ หมายถึง เรามองว่าชุมชนอ่อนแอ ไม่สามารถจัดการตนเองได้ ซึ่งเป็นมุมมองที่ต้องได้รับการพัฒนาและเรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้าน/ชุมชนเพิ่มขึ้นอีกมาก

ในขณะที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนแบบการค้นหาแก่นแกนนำหลักของหมู่บ้าน/ชุมชน มาพัฒนาเรียนรู้ระดับ แล้วมอบหมายงานให้กับแกนนำที่ถูกพัฒนาแล้ว ว่าเข้มแข็งแล้ว เหล่านี้ กลับลงไปทำหน้าที่เชื่อมต่อและพัฒนาชุมชนของเขาเอง ก็ยังเป็นมุมมองที่ยังมองหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นภาพนิ่ง ต้องสร้างแก่นแกน ต้องสร้างแบบอย่าง ตัวอย่างที่ดีให้ได้ก่อน แล้วจะนำพาการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนไปได้ มุมมองในมิตินี้ก็ยิ่งดีกว่ามิติแรกเพราะยังมองว่าหมู่บ้าน/ชุมชนมีข้อดี มีจุดแข็ง อยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นมุมมองที่มองหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นภาพนิ่งอยู่เช่นเดิม ไม่เห็นว่าหมู่บ้าน/ชุมชนนั้นมีชีวิตและวิญญาณ มีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา จึงเห็นว่าการวิเคราะห์ชุมชนทั้งสองแบบนี้ไม่น่าจะทำให้เกิดการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้

ถ้าจะทำให้หมู่บ้าน/ชุมชนพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ในระยะยาว ต้องมีมุมมองที่เห็นหมู่บ้าน/ชุมชนเป็นพลวัต เป็นหน่วยที่สามารถจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง ดังนั้นการพัฒนา หรือ การดูแลเชิงระบบของหน่วยปฏิบัติต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์ ตามบริบท ตามจังหวะชีวิตและชีวิตจริงของหมู่บ้าน/ชุมชนนั้น ๆ นั่นคือ ต้องทำหน้าที่เสริมหนุนให้หมู่บ้าน/ชุมชนดำเนินงานพัฒนาเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเองเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะทำให้กระบวนการงานพัฒนาทั้งหลายเริ่มมั่นคง และยั่งยืนในที่สุด”

จากการวิเคราะห์บริบทของการทำงานแผนชุมชนที่ตำบลหนองยาวได้ข้อสรุปออกมาอย่าง ที่กล่าว คณะทำงานจึงได้ขับเคลื่อนงานพัฒนาในรูปแบบที่ “ไม่ค้นหาแก่นแกนของความสำเร็จของระดับปัจเจกในหมู่บ้าน/ชุมชน แต่ให้หมู่บ้าน/ชุมชนเขาหลอมรวมทำงานพัฒนานั้นด้วยตัวของชุมชนเอง โดยเรามีบทบาทหน้าที่เป็นเพียงแค่ผู้เสริมหนุนและเอื้ออำนวยในยามที่เขาร้องขอ”

ข้อคิดที่ได้จากกระบวนการถอดบทเรียน “โดยธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชน ถึงแม้จะดูในระดับจุลภาคเหมือนแปลกแยกไม่เป็นระเบียบ แต่ในความเป็นจริงในความไม่เป็นระเบียบนั้น ถ้ามองในระดับภาพใหญ่ก็จะเห็นความเป็นระเบียบปรากฏอยู่เสมอ การพัฒนาจึงใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตายตัวไม่ได้ วันหนึ่งเวลาหนึ่งอาจเหมาะก็วิธีนี้ แต่อีกกาลเวลาหนึ่งอาจไม่เหมาะสมแล้วก็ได้ นักเลือกตั้ง นักพัฒนา นักบริหารจัดการ และกลไกรัฐ ทั้งบนและล่างต้องเรียนรู้และใคร่ครวญให้แบบคายน่ากว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงจะทำให้ประเทศชาติก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง”

กระบวนการแผนชีวิตชุมชนตำบลหนองยาว

อดีตที่ผ่านมา ปรากฏานดั้งเดิมเริ่มต้นจากกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 2545 ตั้งแต่โครงการของสำนักงานกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชน การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นกิจกรรมแรก ๆ

ต่อมาในปี 46 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สภาพัฒน์) ร่วมกับ 5 หน่วยงานหลักในพื้นที่ ได้แก่ พัฒนาชุมชน เกษตร กศน. สาธารณสุข และ ธกส. ได้ลงมาสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในรูปแบบเวทีประชาคมในระดับหมู่บ้าน และตำบล

ในปี 47 เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ซึ่งเป็นเครือข่ายของภาคประชาชนได้เสนอให้ตำบลหนองยาวเข้าร่วมเป็นตำบลนำร่อง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้การจัดทำแผนชุมชน ในลักษณะที่ให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการตนเอง เป็นแกนหลักในการทำงาน โดยมีหน่วยงานภาคีพัฒนาเข้าร่วมเสริมหนุนช่วยเหลือ

ในปี 48 - 50 เริ่มต้นการแปลงแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติเป็นกิจกรรมแก้ไขปัญหาและพัฒนา 2 ระดับ ได้แก่ การลงมือทำเองของปัจเจกบุคคลและรวมกลุ่มร่วมกันทำ , การเสนอแผนชุมชนผ่านทางองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานราชการให้ช่วยเหลือสนับสนุน ในปี 50 ได้รับการร่วมมือจากพัฒนาการอำเภอพนมสารคามมาช่วยยกระดับแผนชุมชนให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น มีความชัดเจนในการวางเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน ตำบล

ปัจจุบัน ในปี 51 - 52 แกนนำเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนตำบลหนองยาวได้ร่วมมือกับ พมจ. สถานีอนามัย , พัฒนาการ , เกษตรตำบล , กศน. , ท้องที่(กม.) และ อบต.ได้ร่วมหารือถึงการบูรณาการกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่ครอบคลุมทุกด้าน และการวางเป้าหมายระยะกลาง 3 ปี ร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่เกิดจากกิจกรรมภายใต้แผนชุมชน ภายใต้ข้อเสนอของสภาองค์กรชุมชน เวทีสมัชชาสุขภาพตำบล และการส่งเสริมจากหน่วยงานองค์กรภายนอก

อนาคต ในปี 53 - 55 เป็นปีแห่งการทำงานพัฒนาตำบลหนองยาวที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นปีที่จะก้าวเข้าสู่เป้าหมาย “ตำบลสุขภาวะ” หรือ “ตำบลยุทธศาสตร์การพัฒนา”

สรุปเส้นทางการเดินทางของงานพัฒนาที่ตำบลหนองยาว ดังนี้

- ปี 45-47 สามปีแรกของการเรียนรู้งานพัฒนา (ลองผิดลองถูก)
- ปี 48-50 สามปีแห่งการปฏิบัติการ (ทดสอบกำลังใจ, ทบทวนปรับปรุง)
- ปี 51-53 ก้าวย่างเข้าสู่เป้าหมายที่ทำทนาย (ตำบลสุขภาวะ)

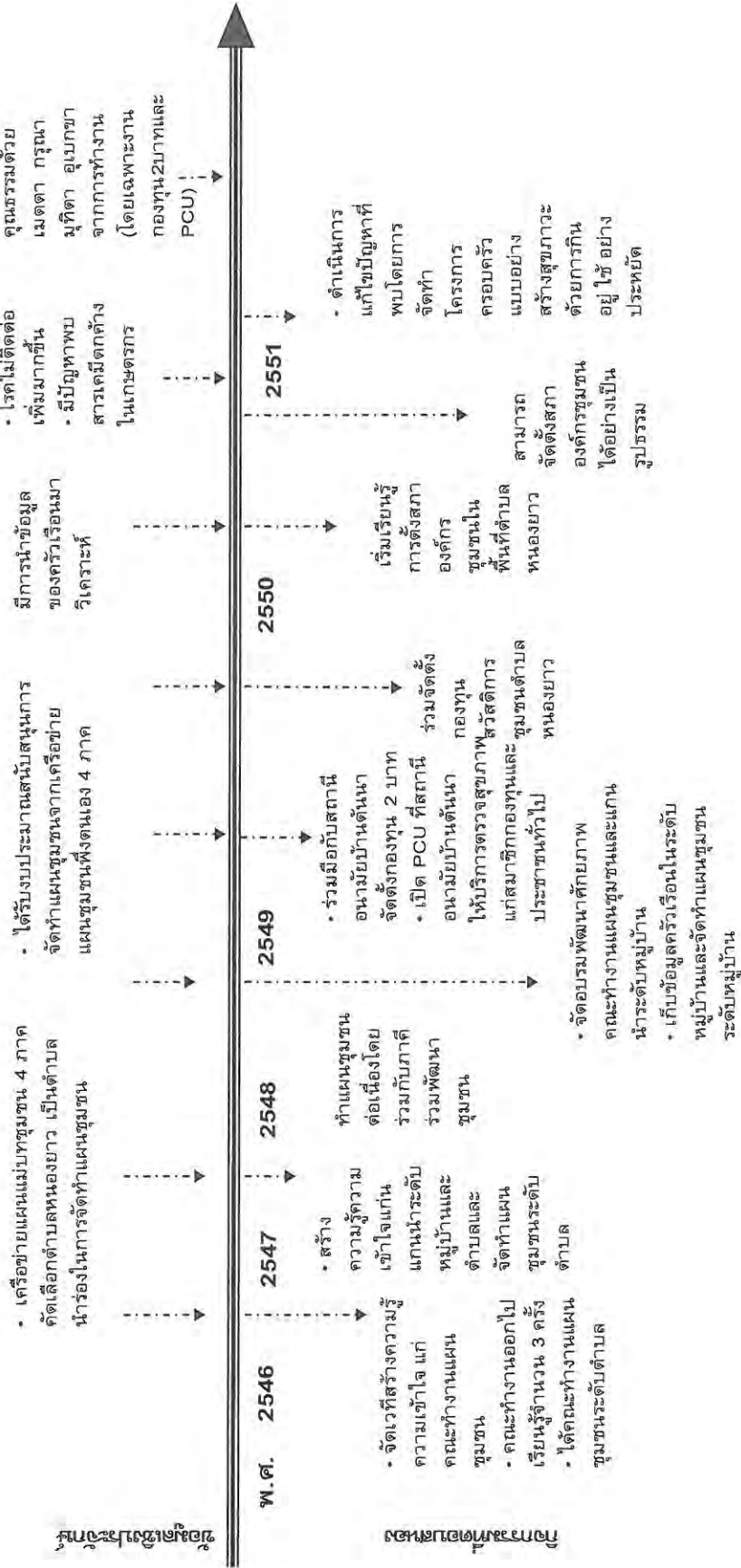
“ข้อความทั้งหมดนี้ คือ ความรู้ที่ได้รับ..จากการลงมือ..ลงแรง..

ร่วมใจของแกนนำในตำบลหนองยาว..ก้าวไปสู่การพัฒนาด้วยแผนชุมชน”

เส้นทางที่เราทำ

เครือข่ายแผนชุมชนตำบลหนองยาว

บ้านบางนายไกร ตำบลบางขุนกรอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

บ้านบางนายไกร ตามประวัติและหลักฐานต่าง ๆ เป็นหมู่บ้านเก่าแก่หลายร้อยปีมีบรรพบุรุษที่สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้าน คือนายไกรทอง ผู้ปราบจระเข้ ชื่อว่าชาละวันในเมืองพิจิตร ด้วยหอกสะตะโลหะ เศรษฐีเมืองพิจิตรจึงยกลูกสาวและทรัพย์สมบัติให้ ต่อมาลูกหลานได้สร้างวัดบางนายไกร ซึ่งปัจจุบันชื่อว่าวัดบางไกรใน ยังมีโบสถ์เก่าแก่อายุกว่า 300 ปี กรมศิลปากรได้อนุรักษ์ไว้เป็นโบราณสถาน จนถึงปัจจุบันนี้

จากการค้นหาหลักฐานอ้างอิง คณะทำงานจัดทำแผนชุมชนพยายามรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร คำบอกเล่าที่เล่าต่อกันมาจากความเชื่อ ที่เป็นนิทานพื้นบ้าน ตลอดจนบทกวีต่าง ๆ เช่น นิราศพระปฐม เมื่อสุนทรภู่แต่งเป็นบทกวีไว้ดังนี้

บางนายไกร ไกรทอง อยู่คลองนี้	ชื่อจึงมี มาทุกวัน เหมือนมันหมาย
ไปเช่นฆ่า ชาละวัน ให้พลันตาย	เป็นเลิศชาย เชี่ยวชาญ ผ่านวิชา
ได้ครอบครอง สองสาว ชาวพิจิตร	สมสนิท นางตะเข้ เสน่หา
เหมือนตัวพี ได้ครอง แต่น้องยา	จะเกื้อหน้า พางามขึ้นครามครัน

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

เกิดจากแกนนำแผนชุมชนบ้านบางนายไกร ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นคนในหมู่บ้าน รักแผ่นดินเกิดที่มีความมุ่งมั่นที่จะพยายามแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านโดยขอความร่วมมือจากนักวิชาการ จากหน่วยงานในหมู่บ้าน ท้องที่ ท้องถิ่น สถานีอนามัย โรงเรียน การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานเกษตรอำเภอบางกรวย พัฒนาชุมชน และเครือข่ายอาสาสมัครในระดับตำบล ในการวางแผนงาน โครงการ กิจกรรม โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านบางนายไกร โดยจัดการให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามสภาพที่เหมาะสมกับหมู่บ้านโดยเริ่มจากให้คนในหมู่บ้าน

ร่วมกันคิด ให้รู้ตัวตนที่แท้จริง ถึงปัญหาของตนเอง รายได้-รายจ่าย เรียนรู้ในครอบครัว การวางแผนครอบครัว การบริหารจัดการในครอบครัวให้เกิดมีความสุข ศึกษาเรียนรู้สังคมในหมู่บ้าน ทรัพยากร ภูมิปัญญา ความภาคภูมิใจ จุดเด่นในความหลากหลายของหมู่บ้าน ปัญหาและแนวทางแก้ไข ปัญหา ร่วมมือในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง และเรียนรู้จากผลกระทบจากภายนอกที่อาจมีผลกับหมู่บ้าน ครอบครัวและตนเอง เรื่องการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ

กระบวนการเรียนรู้

ใช้เวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีกองเลขา ลงทะเบียนผู้เข้าร่วมประชุมและบันทึกการประชุม มีแผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่มีประชาชนเข้าร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ โดยมีเครือข่ายที่มีประสบการณ์โดยเฉพาะร่วมทำงานเป็นทีมให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางแผนไว้ ประเมินผลลัพธ์ของแผนงาน โครงการ กิจกรรม เมื่อเทียบวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์

มีการทบทวนความรู้ จัดการความรู้ โดยการจัดประชุมแกนนำ เพื่อทบทวนการประชุมที่ผ่านมา พร้อมทั้งถอดบทเรียน การจัดการความรู้ การบริหารจัดการที่ดีโดยการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดความพอดี เหมาะสมกับชุมชนใช้ความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นฐานให้ชุมชนเกิดความสมดุลมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง เน้นการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถเชื่อมโยงเครือข่าย ภาคีการพัฒนา

การนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์

1. จำนวนกิจกรรมที่หมู่บ้านดำเนินการเอง 38 กิจกรรมหรือร้อยละ 98 ของกิจกรรมแผนชุมชนพึ่งตนเองไปปฏิบัติ เช่น โครงการบ้านนาอยู่ สืบสวนผู้ยากไร้ ส่งเสริมสมุนไพรชุมชน เกษตรอินทรีย์พื้นฟูปลู๊พี ถนนสะอาดปราศจากขยะ ส่งเสริมการทำเครื่องดื่มสมุนไพร การทำสมุนไพรได้แมลง การอนุรักษ์พันธุ์พืช

2. จำนวนโครงการที่หมู่บ้านร่วมดำเนินการกับหน่วยงานต่าง ๆ 20 โครงการ หรือร้อยละ 28 เช่นปรับปรุงศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมกองทุนสวัสดิการชุมชน ตลาดชุมชนเชิงเกษตร การพัฒนาฝีมือแรงงาน การเลี้ยงปลาในร่องสวน โครงการไม้ดอกไม้ประดับ พืชผักสวนครัว สมุนไพร เกษตรอินทรีย์พื้นฟูปลู๊พี ธนาคารจุลินทรีย์ชีวภาพ หมู่บ้านต้นแบบการคัดแยกขยะ กีฬาเยาวชน ครอบครัวพัฒนา ส่งเสริมอนุรักษ์ดนตรีไทย สร้างพิพิธภัณฑ์เรือจำลอง สร้างศาลและรูปปั้นนายไกรทอง

3. จำนวนโครงการที่หมู่บ้านให้หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการทั้งหมด 13 โครงการ โครงการที่ได้ปฏิบัติตามแผน 10 โครงการ เช่นวางท่อระบายน้ำการก่อสร้างทางเดินเท้าริมคลอง ศาลาที่พักหน้าสถานีอนามัย ก่อสร้างถนนพร้อมท่อระบายน้ำ ก่อสร้างสะพานลอย สร้างคั่นกันน้ำ สร้างกำแพงป้องกันน้ำท่วม

บ้านคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

บ้านคลองห้า หมู่ที่ 11 ตำบลคลองห้า เริ่มตั้งเป็นหมู่บ้านตั้งแต่เมื่อใด ไม่มีบันทึกแน่ชัด จากการสอบถามผู้รู้ สมัยดั้งเดิมเป็นพื้นที่ป่าราบลุ่ม ใช้น้ำในลำคลอง ไม่มีไฟฟ้าใช้และถนนหนทาง ต้องอาศัยเรือในการเดินทาง หรือเดินทางด้วยเท้า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินเหนียว สภาพดินเป็นกรดปานกลาง และเป็นกรดจัด มีคลองระบายน้ำที่ 5 และคลองส่งน้ำ (คลองแอน) คลองส่งน้ำดังกล่าวมีประตูระบายน้ำ เพื่อจ่ายน้ำ

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ได้มีการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน หลังจากนั้นได้นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล/ปัญหาต่างที่มีอยู่ในชุมชน แล้วจึงได้จัดเวทีประชาคมแบบมีส่วนร่วม เพื่อจัดทำและทบทวนแผนชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และร่วมกันค้นหาปัญหาอุปสรรค สาเหตุ และร่วมหาแนวทางแก้ไข โดยได้จัดทำเป็นรูปเล่มเสร็จเรียบร้อย

การที่จะทำให้แผนชุมชนความประสบความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างแรก คือ ต้องสร้างความตระหนักและความเข้าใจแก่ผู้ร่วมงานหรือประชาชนเสียก่อน เพื่อให้เกิดผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานและเมื่อผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของงานแล้วก็เกิดผลที่ดีตามมาหลายอย่าง และจากนั้นใช้กระบวนการในการค้นหาความต้องการของชุมชน คือเริ่มจากการประชุมร่วมกันของคนในหมู่บ้าน

กิจกรรมที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้แผนชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนเป็นคนออกแบบกิจกรรมโดยทุกกระบวนการต้องผ่านการประชุม และดำเนินกิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน ทั้งหมู่บ้าน โดยกิจกรรมทุกกิจกรรมต้องผ่านการคิดวิเคราะห์และหาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมแบบต่อเนื่องและ

1) การทำข้าวตัง เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ จากข้าวเหลือแล้วทานมาหมด ได้นำมาแปรรูปเป็นข้าวตังเพื่อขายเพิ่มรายได้ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรต่อไป

2) การนำยาล้างจาน-น้ำยาซักผม ยังได้ทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันในครัวเรือนที่คงใช้เป็นประจำทุกวัน ทางกลุ่มแม่บ้านสตรีในตำบลคลองห้าจึงได้ร่วมสมาชิกในตำบลจัดตั้งกลุ่มที่ศูนย์เรียนรู้ชุมชนหมู่ 11 อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตยังจำหน่ายให้ประชาชนในท้องถิ่นราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด และนำออกไปแสดงตามงานโอกาสต่าง ๆ

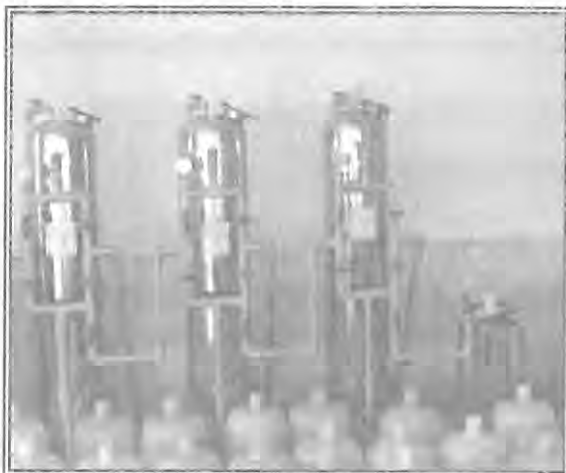

3) การทำจุลินทรีย์จากหน่อกล้วย บ้านคลองห้าได้ตระหนักถึงปัญหาโลกร้อนเป็นปัญหาสำคัญในปัจจุบัน เกษตรกรอาจคาดการณ์ไม่ถึงว่าได้เข้าไปมีส่วนร่วมที่ทำให้โลกร้อนด้วยการเผาตอซังฟางข้าวปลดปล่อยก๊าซสู่บรรยากาศโลกเป็นจำนวนมากจนทำให้เกิดที่เรียกว่า “ภาวะเรือนกระจก” ซึ่งเป็นภาวะที่โลกปกคลุมด้วยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และก๊าซอื่นๆ จนนำไปสู่ภาวะอุณหภูมิโลกที่สูงขึ้นตลอดเวลารุนแรงขึ้นทุกปี เพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรจึงจัดโครงการจุลินทรีย์ชีวภาพเพื่อย่อยสลายตอซังในนาข้าวขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งประชาชนในพื้นที่ตำบลคลองห้า

4) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ ประชาชนในพื้นที่หมู่บ้าน อาศัยแหล่งน้ำคลองห้านี้เป็นสายน้ำหลักที่ทำการเกษตรทั้งสิ้น ทั้งสัตว์น้ำพืชผักที่ปลูกได้ประโยชน์อย่างมากมายจากคลองทั้งสิ้น การอนุรักษ์น้ำ มีความสำคัญและมีประโยชน์มหาศาล เราจึงควรช่วยแก้ไขปัญหาน้ำเสียหรือการสูญเสียทรัพยากรน้ำด้วยการ อนุรักษ์น้ำ การใช้น้ำอย่างประหยัด การสงวนน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง การพัฒนาแหล่งน้ำ การป้องกันน้ำเสีย การไม่ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลและสารพิษลงในแหล่งน้ำ การนำน้ำเสียกลับไปใช้ น้ำที่ไม่สามารถใช้ได้ ใน เช่น น้ำทิ้งจากการล้างภาชนะอาหารสามารถนำไปรดต้นไม้ได้

5) การทำน้ำดื่มอยู่ดีมีสุข แม้โลกจะก้าวหน้าไปอย่างมากในปัจจุบัน แต่ประชาชนบางกลุ่มยังขาดความเข้าใจในการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อการมีสุขภาพ พลานามัยดี การป้องกันโรคติดต่ออันเกิดจากการดื่มน้ำไม่สะอาด หรือการใช้ภาชนะสำหรับดื่มน้ำร่วมกัน ทำให้โรคติดต่อบาง

ชนิดที่น่าจะมีอัตราการติดต่อต่ำลง หรือน้อยลง เช่น โรคหวัด โรคท้องร่วง บิด หรือแม้แต่วัณโรคที่ปัจจุบันกลับมาระบาดมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำโครงการน้ำดื่มอยู่ดีมีสุขขึ้นในพื้นที่ตำบลคลองห้า หมู่ 11 เพื่อชีวิตและสุขภาพของคน การดื่มน้ำสะอาดอย่างเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายสามารถป้องกันโรคภัยต่าง ๆ รวมทั้งการมีสุขภาพพลานามัยดี อายุยืนยาว สดชื่นแจ่มใส ไม่แก่ก่อนวัยและเสริมสร้างสติปัญญา

ผลที่เกิดจากการกระบวนการแผนชุมชน

1. ด้านเศรษฐกิจ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจับจ่ายใช้สอยสิ่งจำเป็นและไม่จำเป็น โดยการนำเอาตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจในชุมชนมาเป็นตัวกำหนด ลดรายจ่ายได้ครอบครัวละประมาณ 1,000-2,000 บาท/เดือน ในการบริโภคผักที่ปลูก สามารถเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวจากการขายผักและจากเกษตรกรแม่บ้านการทำพวงรีดมีรายได้ประมาณครอบครัวละ 1,500-2,000 บาท/เดือน

2. ด้านอาชีพ เกิดกลุ่มอาชีพและแหล่งการเรียนรู้ที่เกิดการกระบวนการเรียนรู้กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชน เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร, การดำเนินเกษตรสวนผสมผสาน, กลุ่มอาชีพขนมไทย, กลุ่มผ้าใยบัว

3. ด้านสิ่งแวดล้อม ได้มีการร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันเพื่อคงสภาพของทรัพยากรให้เหมือนเดิมมากที่สุดในการร่วมแก้ปัญหาในด้านทรัพยากรโดยร่วมกับองค์กรและหน่วยงานของภาคส่วนราชการร่วมกันกิจกรรมตลอดทั้งปีโดยเน้นในเรื่องการเรียนรู้ที่พึ่งตนเองได้ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกหญ้าแฝกกรมคลอง อนุรักษ์พันธ์ปลาน้ำจืด ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการทำเกษตร และการใช้พลังงานทดแทน เตาลดพลังงาน

4. ด้านสุขภาพ ด้านสุขภาพของประชาชนบ้านคลองห้า ได้ดำเนินกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกผักกินเอง การทำสวนเกษตรแบบผสมผสาน โดยการที่ไม่พึ่งปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการทำเกษตรทำให้มีความความรู้สึว่าสุขภาพของตนเองดีขึ้น มีความมั่นใจในการบริโภคผักยิ่งขึ้น และยิ่งไปกว่านั้นยังช่วยให้คนอื่นมีสุขภาพร่างกายที่ดีขึ้นตามไปด้วย จากการที่ผักปลอดสารพิษ ที่เหลือจากการบริโภคนำไปขายให้คนอื่นชุมชนอื่นได้บริโภคของดีด้วย

5. ด้านคุณธรรม เมื่อดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ขาดไม่ได้คือการมีคุณธรรมในการทำกิจกรรมเพื่อประสบความสำเร็จในกระบวนการเรียนรู้แก่ตนเองและผู้อื่น เช่น ช่วยกันคิดในการแก้ปัญหาของชุมชนของสังคม

6. ด้านครอบครัวอบอุ่น การที่ประชาชนบ้านคลองห้า ได้เรียนรู้กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ครอบครัวของแต่ละครอบครัวมีการทำกิจกรรมกันมากขึ้นมีการช่วยกันทำงานมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของ พ่อ แม่ ลูก ซึ่งกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ประชาชนบ้านนาสิกทำล้วนแต่เป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวได้อยู่ร่วมกันมากยิ่งขึ้น และช่วยลดปัญหาต่างๆของสังคม ซึ่งครอบครัวมีส่วนร่วมเป็นอย่างมากในการที่ทำให้ครอบครัวอบอุ่น

7. ด้านชุมชนเข้มแข็ง เมื่อประชากรบ้านคลองห้าได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองในทุกๆด้าน ที่จะแก้ปัญหาให้กับสังคมและชุมชนโดยการยึดหลักการประนีประนอม ใช้เหตุผลความถูกต้องและความเหมาะสมในการปกครองและดูแลชุมชน รวมไปถึงการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคมและชุมชน ให้ชุมชนและคนในชุมชนดูแลกันเอง และพึ่งจากภายนอกให้มากที่สุด

ชุมชนจิตรรา เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

การกำเนิดของชุมชนจิตรรา เดิมทีที่ตั้งของชุมชน จากพื้นที่ท้องทุ่งอันเขียวขจี เจ้าของเดิมมีชื่อว่า คุณนายจิตร ต่อมา คุณพ่อทองคำ ขำหรุ่น ได้เป็นผู้ครอบครอง เมื่อปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ได้มีการจัดสรรแบ่งขายเป็นล็อก ๆ สร้างบ้านประมาณ 20 หลังคาเรือน ต่อมาได้มีการจดทะเบียนกับสำนักงานเขตลาดกระบัง และให้ทางสำนักงานเขตช่วยเหลือในการพัฒนา ด้านสาธารณูปโภค หลังจากนั้นคนในชุมชนประมาณ 40 หลังคาเรือนมาคุยกัน จึงได้ผลสรุปได้ข้อตกลงร่วมกันจะทำการจัดตั้งชุมชน และเพื่อเป็นเกียรติกับเจ้าของที่ดิน จึงให้ชื่อว่า “ชุมชนจิตรรา” ในปี พ.ศ. 2534

กระบวนการจัดทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง

“ แผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ” เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาแบบยั่งยืน ชุมชนจิตรราได้รับการจัดทำแผนชีวิตชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2543 โดยชาวชุมชนมีส่วนร่วมได้รับองค์ความรู้และงบประมาณขับเคลื่อน ต่อเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค ได้มาให้ความรู้และกระบวนการจัดทำแผนชุมชน 10 ขั้นตอน จึงทำให้เกิดการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ชุมชนจิตรราเป็นชุมชนขยายผลในการจัดทำแผนชีวิตชุมชนเต็มรูปแบบของเครือข่ายแผนฯ และเป็นชุมชนนำร่องของเขตลาดกระบัง ในการจัดทำแผนชุมชน

กิจกรรมที่เกิดภายใต้แผนชีวิตชุมชน

1) ด้านเศรษฐกิจ ต่อยอดกลุ่มสมาชิกทำบัญชีครัวเรือนก่อนมีการกู้เงินจากกองทุน ออมทรัพย์ที่ผ่านมา เป็นระบบการลงหุ้นครั้งเดียว เงินหมุนเวียนไม่คล่องตัวการเติบโตช้า มีการปรับให้เป็นการออมเป็นรายเดือนตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ พชม. มีสมาชิกเริ่มต้นการออมจำนวน 30 รายและขอสินเชื่อจาก พชม. จำนวน 300,000 (สามแสนบาทถ้วน) รวมเงินออมหมุนเวียนจากชาวชุมชน 30,000 บาท (สามหมื่นบาท)

2) ด้านสังคม ต่อยอดกองทุนแม่ของแผ่นดินเกิดกลุ่มองค์กรใหม่

- ชมรมผู้สูงอายุ (เป็นกาจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ)
- การจัดตั้งกลุ่มเยาวชนบรรเทาสาธารณภัย
- กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3) ด้านสิ่งแวดล้อม จัดโครงการนำบ้านนำมอง ชุมชนนำอยู่

4) ด้านกายภาพ ปรับปรุงถนนซอย 2

5) ด้านสวัสดิการ ตั้งสวัสดิการ รวมจากสวัสดิการผู้นำ-ผู้สูงอายุและฌาปนกิจ รวมกลุ่มเดียวกัน จัดกองทุนจากกองทุนเพื่อสังคม โดยมอบทุน 300 – 500 /เดือนเป็นเวลา 1ปี ปัจจุบันมีการช่วยเหลือเป็นบางครั้งคราว ดูถึงความจำเป็นหรือเป็นผู้ยากไร้ส่วนหนึ่งจัดส่งรายชื่อผู้ยากไร้ไปยังสำนักงานเขต เข้าร่วมกองทุนสวัสดิการผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ/คนพิการ และกองทุนฌาปนกิจเป็นประเพณีวัฒนธรรมของคนไทยมีการเสียชีวิตในชุมชน จะเข้าร่วมให้เกียรติกับญาติผู้เสียชีวิต หลังจากได้มติดังเป็นชุมชน ชุมชนจะร่วมกันเป็นเจ้าภาพให้กับญาติผู้เสียชีวิตมาตลอดกรณีผู้เสียชีวิต ไม่มีเงินในการทำศพ ชาวชุมชนจะเป็นเจ้าภาพให้ทั้งหมด กรณีชาวชุมชนเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จะมีสวัสดิการฌาปนกิจศพให้พร้อมทั้งสวัสดิการชำระเงินกู้แทน

6) ด้านการบริหารจัดการชุมชน (บูรณาการ) การให้ตัวแทนกลุ่มต่างๆ แต่ละด้านมีการประชุมร่วมกันทุกเดือน เรียกการประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมสภาชุมชน

7) กิจกรรมอื่นๆ

- การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้เป็นธนาคารชุมชน โดยเริ่มจากการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์เป็นที่ตั้งของธนาคารชุมชน
- การตั้งร้านค้าชุมชนโดยเริ่มจากการขายข้าวสาร
- การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนนเทศบาล
- การตั้งกลุ่มเยาวชนแก้ปัญหาเสพติด
- การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม

ความภาคภูมิใจและความสำเร็จของชุมชนจิตรรา

การบริหารจัดการแบบบูรณาการ จากการทำแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นการต่อยอดประเด็นงานที่ดำเนินการอยู่แล้วส่วนหนึ่ง เป็นแผนงานได้ข้อมูลที่เกิดจากการสำรวจและระดมความคิดจากชุมชน ซึ่งวิทยากรต่อยอดเรื่องราวของพื้นที่เป็นตัวตั้งคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ องค์กรที่มีอยู่เดิมในชุมชนจึงมีการประชุมร่วมกันทุกเดือนและทุกประเด็นงาน

ส่วนที่ 7 ชุดความรู้

1. บทเรียนการทำงานจังหวัดนครพนม
2. ชุดความรู้ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท
3. เรียนรู้บ้านห้วยลิงตก ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
4. บทเรียนเกษตรอินทรีย์ ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
5. เรียนรู้บ้านควนกุฎ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
6. ชุดความรู้สวัสดิการแรงงานนอกระบบ ต.ห้วยยาบ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน
7. บ้านฟากท่าแห่งการเรียนรู้ ตำบลฟากท่า อำเภอฟากท่า จังหวัดอุดรดิตถ์

บทเรียนการทำงานจังหวัดนครพนม

จังหวัดนครพนม มีพื้นที่การปกครองแบ่งออกเป็น 12 อำเภอ 99 ตำบล 1,105 หมู่บ้าน มีพื้นที่ดำเนินงานภายใต้โครงการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพเพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 อำเภอ 5 ตำบล รวมจำนวน 10 หมู่บ้าน

กลไกคณะทำงานจังหวัดนครพนม

มีคณะทำงานจังหวัดจำนวน 25 คน เป็นตัวแทนจากทั้ง 10 หมู่บ้าน มีการแบ่งบทบาทการทำงานอย่างชัดเจน มีผู้ประสานงานระดับหมู่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้าน รวม 10 คน ซึ่งมีบทบาทดังนี้

- 1.) เชื่อมประสานภาคีในพื้นที่ ร่วมในการจัดกิจกรรม
- 2.) เชื่อมประสานแกนนำในหมู่บ้าน ในการพัฒนาฐานข้อมูลภายในหมู่บ้าน
- 3.) เชื่อมประสานการจัดเวทีเรียนรู้ และเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในระดับหมู่บ้าน/ ตำบล
- 4.) เชื่อมประสานงานกับเครือข่ายแผนชุมชนระดับจังหวัด เพื่อสรุปบทเรียนการทำงาน
- 5.) จัดเก็บรวบรวมข้อมูลสรุปเอกสารการดำเนินงาน และ สรุปเอกสารการเงินระดับหมู่บ้าน

มีการจัดโซนรับผิดชอบเพื่อติดตามหนุนเสริมสนับสนุนเอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระดับหมู่บ้าน สรุปผลการดำเนินงานและรายงานความก้าวหน้ากิจกรรมพื้นที่ แบ่งเป็น 3 โซนๆละ 2 คน

วิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานพื้นที่หมู่บ้าน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1.) ในชุมชนมีทุนต่าง ๆ มากมายที่จะนำมาสู่การพัฒนาชุมชน	1.) ชุมชนขาดการพัฒนาบุคลากรในด้านการบริหารจัดการทุนในชุมชนที่มีอยู่ และ ใช้ประโยชน์ร่วมกันให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเอง
2.) ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน	2.) การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ยังขาดความต่อเนื่อง จึงไม่ค่อยมีความยั่งยืน
3.) บุคลากรที่ร่วมกิจกรรม มาจากหลายภาคส่วนในชุมชน จึงหลากหลายทางความคิด	3.) บุคลากรที่มีจิตอาสา มีน้อยมาก การดำเนินกิจกรรมต่างๆจึงหวังผลตอบแทนเป็นหลัก
4.) ชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ และ มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่มุ่งสร้างและใช้ความรู้ในการขับเคลื่อนขบวนการทางสังคม	4.) ขาดการยกระดับการเรียนรู้ และ ขาดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย
5.) มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ อย่างสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงาน	5.) ทีมงานรับหน้าที่หลายอย่างมีบทบาทซ้ำซ้อนกันหลายหน่วยงาน
6.) มีภาคีพัฒนาหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมในการดำเนินกิจกรรมในชุมชน	6.) ภาคีพัฒนาท้องถิ่นยังไม่ยอมรับและให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่ นโยบายสาธารณะท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. ควรมีการขับเคลื่อนงานตำบลยุทธศาสตร์ ร่วมกับภาคีหุ้นส่วนพัฒนาในพื้นที่ตำบล
2. ควรมีการขยายพื้นที่แผนชีวิตชุมชนเชิงคุณภาพให้เต็มพื้นที่ตำบล
3. ควรมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง เดือนละ 1 ครั้ง เป็นอย่างน้อย
4. ควรมีการผลักดันแผนชีวิตชุมชนสู่การปฏิบัติ และผลักดันสู่นโยบายทุกระดับ
5. ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกระดับ กำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกันเป็นองค์กรรวม
6. ควรมีการจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอแนะเชิงนโยบาย ในระดับเครือข่าย ประเด็น / ระดับจังหวัด / ระดับโซนจังหวัด / ระดับภาค และระดับชาติ อย่างละ 1 ครั้ง

“ไม่มีกระบวนการใดที่สามารถเปลี่ยนแปลงคนได้ มีเพียงกระบวนการที่สร้างเงื่อนไข เอื้อให้เกิด หรือ จุดประกาย ให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะเปลี่ยนแปลง ด้วยการกระทำของตัวผู้เปลี่ยนแปลงเองแต่ผู้เดียว”

จากการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการจัดทำแผนชุมชน เชิงคุณภาพเพื่อขยายผลการเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ และ รับรู้สถานการณ์ของตนเอง ครอบครัว / หมู่บ้าน / ชุมชนของตัวเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากนอกหมู่บ้าน / ชุมชน หรือชุมชนอื่น ซึ่งเป็นแหล่งก่อเกิดความรู้ใหม่ และเป็นแหล่งพัฒนาความรู้ดั้งเดิมของคนในชุมชน การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมกันทำให้รับรู้การเปลี่ยนแปลงของชุมชน เกิดการเปรียบเทียบการพัฒนาในแนวทางต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของชุมชน

วันนี้ หมู่บ้าน / ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้มีการเรียนรู้ รับรู้ข้อมูลที่มีอยู่ในหมู่บ้าน / ชุมชน ศักยภาพละเอียดเป็นอย่างดี การที่คนในชุมชนได้ร่วมกระบวนการเรียนรู้ ได้สร้างแนวคิดวิธีการในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน คงไม่ใช่บทสรุปที่บอกได้ว่ากระบวนการดังกล่าวจะทำให้คนในหมู่บ้าน / ชุมชน จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และ จะสามารถฝ่าวิกฤตปัญหาความยากจนนั้นไปได้ แต่หากกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกนำไปสู่การใช้และถือปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็ยังมีความเชื่อมั่นได้ว่ากระบวนการนี้จะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน/ชุมชน ตลอดจนสังคมและประเทศชาติได้ กระบวนการแผนชีวิต ชุมชนคงจะเป็นคำตอบ เป็นทางเลือก และ ทางรอดให้กับสังคมไทย

ชุดความรู้ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท

ปี พ.ศ. 2547 ได้มีการจัดทำแผนชุมชนภายในตำบลตลุก จากผลการสำรวจข้อมูล ปรากฏว่า ชาวบ้านในตำบลตลุกส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี กันมาก ข้อมูลดังกล่าวทำให้จุดประกายความคิดของ นายสมพงษ์ วงศ์ก่อ ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าเสี้ยวของขบวนแผนชุมชน ที่ต้องการให้เกิดการลดต้นทุนการผลิต จึงคิดทำปุ๋ยหมัก ควบคู่ไปกับการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยไม่ใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 76 คน เป็นสมาชิกที่มาจากกลุ่มเกษตรกรทั้งสิ้น กำลังผลิตของกลุ่ม วันละ 500-600 กิโลกรัม

มติของกลุ่มที่ต้องการให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้ จึงใช้วิธีการระดมหุ้น จากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท ชื้อได้ไม่เกินคนละ 100 เงินจำนวนนี้ได้นำไปซื้อจานปั้นเม็ดปุ๋ย ราคา 65,000 บาท ปรากฏว่าเงินไม่เพียงพอ ประธานกลุ่มจึงออกให้เพิ่มเติม 3,000 บาท วัสดุ อุปกรณ์ อื่น ๆ ยังไม่ครบ ได้ทำการปรึกษาหารือกันภายในกลุ่มว่าจะทำอย่างไรดี ถ้าภูธรอาคารอมสิน และ ชกส. อนุญาตจะให้ 500,000 บาท คณะกรรมการกลุ่มกลัวการเป็นหนี้ ถ้ากิจการทำไปแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ประธานจึงตัดสินใจดำเนินการเองทั้งหมด โดยใช้งบประมาณส่วนตัว ชื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง เช่นการสร้างโรงเรือนผลิตปุ๋ย ถังน้ำ หมักชีวภาพ ชีวูว แกลบ ยิปซัม โคโรไมน์ แร่ฟอสเฟส เครื่องปั้นเพื่อแยกความหยาบ ละเอียด เครื่องผสมปุ๋ย ชันตาก ถุงปุ๋ยขนาด จักรเย็บถุงปุ๋ย จอบ รวมเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 305,300 บาท

หลังจากได้วัสดุอุปกรณ์ พร้อมโรงเรือนสำหรับผลิตปุ๋ยอินทรีย์แล้ว ได้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ออกจำหน่ายให้กับสมาชิกกลุ่ม โดยใช้ชื่อปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตรา "ชีวา" บรรจุกระสอบละ 50 กิโลกรัม ราคาเงินสด 280 บาท/กระสอบ ถ้าเป็นเงินเชื่อราคากระสอบละ 290 บาท โดยจ่ายหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต ทุกสิ้นปีจ่ายคืนสมาชิกลูกละ 10 บาท และมีเงินปันผลให้กับสมาชิก

ปริมาณการจำหน่ายปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

ที่	ปี	ยอดจำหน่าย	ราคา/ กระสอบ 50 กิโลกรัม	จำนวนเงิน	หมายเหตุ
1	2547	2 ตัน 40 กระสอบ	280	11,200	ซื้อเงินสด
2	2548	12 ตัน 240 กระสอบ	280	67,200	
3	2549	20 ตัน 400 กระสอบ	280	112,000	
4	2550	20 ตัน 400 กระสอบ	280	112,000	
5	2551	50 ตัน 1,000 กระสอบ	280	280,000	
รวม		2,080 กระสอบ		582,400	

ผลที่เกิดขึ้นจากปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด

- 1) หลังจากที่มีกลุ่ม ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตำบลตลุก มีการลดใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี ลงประมาณ 40% จากข้อมูลที่ได้รับจากการสำรวจ โดยการบรรจุเข้าไปอยู่ในแผนชุมชน สิ่งที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ผลิตขึ้นใช้กันเอง สามารถลดต้นทุนการผลิตประมาณ 40%
2. สภาพสิ่งแวดล้อมดีขึ้น สภาพน้ำมีสารเคมีน้อยลง มีกุ้ง หอย ปู ปลา กบ เพิ่มปริมาณมากขึ้น จากเดิมที่สูญหายไป
3. สุขภาพของผู้ใช้ดีขึ้น
4. มลภาวะของดินที่มีสภาพเป็นกรด ปัจจุบันดินร่วนซุยขึ้น
5. สมาชิกทุกคนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ภายใต้กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดตลุก ซึ่งช่วงแรกมุ่งเน้นที่จะทำปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง ภายในท้องถิ่น ประธานกลุ่มได้ทำการทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์หมักที่ผลิตขึ้นเองได้ โดยการปลูกผัก คนเดียวก่อน แล้วนำผักที่ได้ไปแจกจ่ายให้กับชาวบ้านเพื่อทำอาหาร คนที่ได้กินผักปลอดสารพิษมีความชื่นชอบว่าผักมีรสชาติดีกว่าท้องตลาด จึงได้มีชาวบ้านมาขอซื้อผักที่ปลูกไว้ แต่ไม่ขาย ถ้าอยากกินต้องมาปลูกกินเอง มีที่ดิน ปุ๋ย น้ำ รดพรวนดิน ให้ใช้ทุกอย่างฟรีทั้งหมด โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ชาวบ้านสนใจ จึงเข้ามาเรียนรู้ สมาชิกชุดแรกที่เข้ามาทำผักปลอดสารพิษจำนวน 7 ครอบครัว เมื่อได้รับผลผลิตจากการปลูกผักก็นำไปกินเอง เหลือจากกินก็แบ่งปันกันในหมู่ญาติพี่น้อง เหลือจากแบ่งปันกันก็นำไปขาย ขายได้ครั้งละ 10-20 บาท ก็นำเงินใส่กระปุกของทุกครอบครัว พอหมดช่วงอายุผักก็เปิดกระปุกนำเงินมานับแข่งกันว่าใครมีเงินมากกว่ากัน ถือเป็นเงินสะสมสำหรับครอบครัวครั้งละประมาณ 2,000-3,000 บาท

กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดตลุก ได้ขยายการเรียนรู้ โดยทุกหมู่ภายในตำบลตลุก หมู่ละ 2 คน มาทำการอบรมวิธีการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้สมุนไพรธรรมชาติ การทำน้ำหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ฮอร์โมนไข่ที่ทดแทนปุ๋ยเคมี ขณะนี้ได้รับงบประมาณจาก สกว. 20,000 บาท งบประมาณจาก อบต.ตลุก 20,000 บาท และงบประมาณจาก สสส. 100,000 บาท

เรียนรู้บ้านห้วยลิงตก ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

ก่อนหน้านี้เป็นอย่างไร

อดีตหมู่ที่ 1 ตำบลบางเจ้าฉ่า เดิมนี้เป็นหมู่บ้านที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน และทางด้านของคุณธรรมและจริยธรรม มีความเป็นอยู่ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันฉันท์พี่น้องเพื่อนบ้านที่รักใคร่กัน มีการแบ่งปันกันทั้งอาหาร พืชผักสวนครัว หรืออาจพูดได้ว่าในสมัยก่อนนั้นไม่มีเงินก็สามารถอยู่ในหมู่บ้านได้ มีความเป็นห่วงเป็นใยกันรักใคร่สามัคคีกัน มีคุณธรรมไปทำบุญที่วัดทุกวันพระไปทั้งครอบครัว มีความรักอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันจึงทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น มีการเลี้ยงดูลูกตามวิถีชาวบ้านเลี้ยงด้วยความรักและความเอาใจใส่ดูแลจึงทำให้คนสมัยก่อนเป็นคนดีและมีคุณธรรม ส่วนการปกครองนั้นสมัยก่อนเป็นการปกครองกันแบบ พ่อปกครองลูก หรือพี่ปกครองน้อง จึงเป็นปกครองที่ง่ายและไม่มี การแบ่งชนชั้น ไม่มีการถือยศศักดิ์จึงทำให้เกิดความรักสามัคคี มีส่วนร่วมกันในทุกเรื่องและทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตามที่ต้องร่วมกันตัดสินใจก็ต้องมีการพูดคุยกันกับชาวบ้าน การประกอบอาชีพสมัยก่อนนั้นการประกอบอาชีพเป็นเรื่องที่ไม่ยุ่งยากมากมาย เพราะอาชีพส่วนใหญ่ของคนที่นี่คืออาชีพทางการเกษตร เช่น การทำนา ทำสวน เป็นหลัก และส่วนใหญ่ก็นำอยู่ภายในหมู่บ้าน ภายในชุมชน หรือในพื้นที่บริเวณบ้านของตนเอง ไม่ต้องเดินทางไปอื่นที่ไกลบ้านหรือต้องแยกย้ายจากครอบครัว จึงทำให้ไม่มีหนี้สินเกิดขึ้นในครอบครัว

ปัจจุบันหมู่ที่ 1 ตำบลบางเจ้าฉ่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นวิถีชีวิตแบบเดิมนั้นแทบไม่หลงเหลืออยู่เลยแม้แต่น้อย เหตุผลเพราะว่าปัจจุบันนี้ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ คุณธรรมที่เคยมีก็น้อยลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนั้นสิ่งที่ตามมาคือปัญหามากมายที่ตามมา เช่นปัญหาทางด้านความเป็นอยู่จะเห็นได้ผู้คนนั้นรู้จักกันน้อยลง เพราะว่าปัจจุบันบ้านเรากำลังใช้ชีวิตแบบคนเมือง คือ มีการพูดคุยกันน้อยลง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเพราะคนเราใช้ชีวิตไปตามวิวัฒนาการของสังคม ตามกระแสนิยมใช้ของที่สร้างมลภาวะ เช่น การใช้ถุงพลาสติก ใช้

กล่องโฟม กระดาษฟรอยส์ การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อมุ่งเน้นเรื่องของธุรกิจเป็นหลัก การประกอบอาชีพนั้นยากลำบากขึ้น เกิดการแย่งชิงกันมากขึ้น จึงทำให้เกิดการอพยพหรือการย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่ไกลบ้าน ครอบครัวนั้นต้องแยกย้ายกันไปอยู่คนละทิศคนละทาง จึงทำให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายเรื่อง เช่น ปัญหาการถูกทอดทิ้งของเด็กและผู้สูงอายุ และสังคมอีกหลายเรื่อง การใช้ชีวิตตามกระแสนิยมก่อให้เกิดหนี้สิน ความไม่รู้จักพอและอีกมากมาย

การขับเคลื่อนหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เป็นอย่างไร

หมู่บ้านแห่งการเรียนรู้คือการเรียนรู้ของชุมชน และคนในชุมชน เริ่มจากการเรียนรู้ตนเอง คือ การมองตนเองให้ได้ว่าตัวตนที่แท้จริงของเรานั้นเป็นอย่างไร เรามีความสามารถเรื่องใดบ้าง เราทำอะไรได้บ้าง เรียนรู้ครอบครัว คือ การเรียนรู้ว่าวันนี้ครอบครัวเราเป็นอย่างไร มีปัญหาเรื่องอะไรแล้วจะแก้ไขอย่างไร เรียนรู้ชุมชน คือ การเรียนรู้ว่าชุมชนเรานั้นเป็นอย่างไร คนในชุมชนเป็นอย่างไร วิถีชีวิตของคนในชุมชน การประกอบอาชีพหลักคืออะไร รองคืออะไร ซึ่งการเรียนรู้ในทุกเรื่องที่กำลังกล่าวมาข้างต้นนั้นส่วนใหญ่มาจากข้อมูลหรือสิ่งที่เราได้เห็นได้รับรู้แล้วจดบันทึก สิ่งที่เราได้นั้น คือ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาเรื่องของช่างไม้และช่างปูน การประกอบอาหารและการถนอมอาหาร การแปรรูปอาหาร อาชีพต่าง ๆ ซึ่งภูมิปัญญาที่เราได้รู้นั้นเราสามารถนำมาพัฒนาสร้างเป็นอาชีพที่เกิดรายได้กับคนในชุมชน เป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ที่ไม่มีรายได้ หรือผู้ที่เป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสจากการที่เราได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชน หมู่ที่ 1 ตำบลบางเจ้าฉ่า ได้นำสิ่งที่เป็นภูมิปัญญามาสร้างเป็นอาชีพได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายในหมู่บ้าน จำนวน 7 กลุ่ม คือ

- กลุ่มร้านค้าชุมชน สมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในชุมชน และจะมีสมาชิกนอกชุมชนบ้าง เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการพึ่งพาภายนอกให้น้อยที่สุดส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้เงินหมุนเวียนภายในชุมชนให้มากที่สุด

- กลุ่มแปรรูปอาหาร สมาชิกกลุ่มจะเป็นกลุ่มสตรีที่ไม่มีรายได้ที่แน่นอนและเป็นสตรีที่ต้องการที่มีรายได้เสริมหรือเป็นกลุ่มสตรีที่มีปัญหาหรือด้อยโอกาสที่อยู่ในชุมชน

- กลุ่มจักสานหวาย เป็นกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับกลุ่มสตรีที่ต้องการมีรายได้เสริมเพื่อเป็นการลดรายจ่ายหรือ บางคนหรือบางครอบครัวนั้นอาจยึดเป็นอาชีพหลักก็ได้ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากการฟื้นฟูภูมิปัญญาของชุมชน

- กลุ่มรมมณีหล่อเสา / กลุ่มอิฐบล็อก สมาชิกกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ตกงานจากโรงงานอุตสาหกรรมแล้วกลับมาอยู่ที่บ้านแล้วไม่มีรายได้จึงจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นการสร้างอาชีพให้กับกลุ่มนี้บางคนถือเป็นอาชีพหลัก

- กลุ่มรีไซเคิล เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเนื่องจากวันนี้ปัญหาของชุมชนคือ ในชุมชนมีขยะเยอะมาก และไม่มีที่ทิ้ง ทำให้เกิดมลพิษจึงเกิดแนวคิดจากการประชุมประชาคมของชาวบ้านเกี่ยวกับการกำจัดขยะสมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถทำงานหนักได้

- กลุ่มดอกไม้จัน สมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้สูงอายุ และคนพิการที่อยู่ในชุมชนเพราะจะเป็นงานที่สามารถนำกลับไปทำที่บ้านได้ ในเวลาว่าง

- กลุ่มออมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นคนที่อยู่ในชุมชน กลุ่มนี้จะส่งเสริมเรื่องของการออมเงิน และส่งเสริมเรื่องของการประกอบอาชีพในเรื่องของเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นกลุ่มหลักที่เกิดขึ้นในชุมชนและเป็นกลุ่มที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และได้ส่งเสริมเรื่องของการเรียนรู้จนกลายเป็นหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นอย่างไร

จากปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้หมู่ที่ 1 ตำบลบางเจ้าฉ่าได้เกิดกระบวนการเรียนรู้หลายด้าน แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านได้มองเห็นตัวตนที่แท้จริงของเขาก็คือ การจัดทำเรื่องของแผนชีวิตชุมชน บางคนอาจมองว่าแผนชุมชนเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ ทำแล้วไม่เห็นจะได้อะไร ซึ่งคนที่นี่ส่วนหนึ่งก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน แต่วันนี้ชาวบ้านที่นี่กลับเปลี่ยนความคิดอย่างสิ้นเชิง เพราะวันนี้เขาได้รับรู้แล้วว่าแผนชีวิตชุมชนเกิดประโยชน์กับตัวเขาอย่างไร เกิดประโยชน์อะไรกับครอบครัวเขา เกิดประโยชน์อะไรกับชุมชนที่เขาอยู่ แผนชีวิตชุมชนสอนให้คนในชุมชนรู้จักคิด ไม่ได้สอนให้รู้จักการขอ เพราะฉะนั้นเขาจึงรู้จักคิดว่าทำอะไรเขาจึงจะอยู่ในสังคมได้โดยพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด เพราะฉะนั้นจึงเกิดกระบวนการคิดพึ่งตนเองและช่วยเหลือกันภายในชุมชนทำให้เกิดกลุ่มกิจกรรมมากมายที่สร้างรายได้ และลดรายจ่ายชุมชน การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ส่งเสริมการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การจัดพื้นที่ปลูกผักเพื่อขายในชุมชน ส่งเสริมการใช้พื้นที่ว่างเปล่าริมคลองชลประทานในการปลูกผักสวนครัว และการส่งเสริมเรื่องของอาชีพเสริมให้กับผู้ว่างงาน ก่อให้เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากมาย ในการพึ่งพาตนเอง

วันนี้ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ได้รับรู้ว่าแผนชีวิตชุมชนไม่ได้สอนให้เขา ขอ หรือรอ เท่านั้น แต่แผนชุมชนสอนให้เขารู้จักการคิดที่จะพึ่งตนเองเป็นหลัก สอนให้เขารู้จักการนำสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ผลที่เกิดขึ้นที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ วันนี้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความอบอุ่นขึ้นภายในครอบครัวและชุมชน เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น หนี้สินที่มีลดลง และที่สำคัญชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ เพราะในเรื่องของการพัฒนาหรือการจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนานั้น เงิน ไม่ใช่สิ่งสำคัญอีกแล้ว

เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ

แต่ก่อนพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ทำนาโดยตลอด สภาพพื้นที่เป็นดินเหนียวปนทราย ปลูกข้าวก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควรประชาชนยากจนส่วนมากจะไปทำงานรับจ้างต่างจังหวัด และอาชีพทำนามีปัญหามากมาย เช่น ภัยแล้ง ราคาข้าวตกต่ำ ปุ๋ยเคมีราคาสูงมากเกินไป

เกษตรกรอินทรีย์

จุดเริ่มจากครอบครัวของนายบุญมี นามวงศ์ และ นางทองสุข นามวงศ์ สองสามีภรรยา ประชากรหมู่ที่ 9 บ้านหนองผักหลอด ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเคยเป็นลูกจ้างทำสวนไม้ผล คือ มะม่วง ที่ปลูกในพื้นที่แต่ประสบปัญหาต่าง ๆ ทำให้เจ้าของสวนมะม่วงเลิกกิจการไป นายบุญมี นามวงศ์ ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานเกษตรเกี่ยวกับไม้ผลที่อำเภอสามพราน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกส้มโอมีรสชาติดีมากที่สุดของประเทศ ซึ่งมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับไม้ผลอยู่แล้ว และประกอบกับเป็นที่ชอบงานด้านไม้ผลอยู่แล้ว จึงมีความสนใจที่จะนำองค์ความรู้มาประกอบอาชีพของตัวเอง

วิธีการดำเนินการ

ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกรอินทรีย์พื้นที่นาร่อง จากการเก็บข้อมูลแผนชีวิตชุมชน ตำบลบ้านแท่น เมื่อปี พ.ศ. 2545 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (SIF) โดยตำบลบ้านแท่นขยายผลจากตำบลนางแดด อำเภอนางแดด จังหวัดชัยภูมิได้เก็บข้อมูลทั้งตำบล 16 หมู่บ้าน และจากข้อมูลที่ได้รับ ทำให้ทราบว่าค่าปุ๋ยเคมี ค่ายาเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นปัจจัยสำคัญในการลงทุนมีราคาสูงทางศูนย์การเรียนรู้ จึงหาวิธีที่จะแก้ปัญหาโดยการส่งวิทยากรตำบลไปอบรมทำปุ๋ยหมักปุ๋ยชีวภาพ จนถึงขบวนการอัดเม็ด เมื่อเป็นผลสำเร็จและทดลองใช้ในแปลงสาธิตนาข้าว (แปลงสาธิตเกษตรอินทรีย์) ในพื้นที่นาของศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตำบลบ้านแท่น ปรากฏว่าได้ผลดีขึ้นกว่าเดิม สภาพดินดี สิ่งแวดล้อมดีขึ้น มีกบ เขียด ปู ปลา ไล่เดือนดินเกิดขึ้นในนา ผลผลิตเมล็ดข้าวมีน้ำหนัก ปริมาณเพิ่มขึ้นจากปีก่อน ไม่มีโรค ดังนั้นในปี 2547 จึงคิดขยายพื้นที่ไปสู่กลุ่มไม้ผลส้มโอ ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่มีชื่อเสียงของอำเภอบ้านแท่น และเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของตำบลบ้านแท่น จึงขออนุญาตใช้สวนส้มโอของนายบุญมี นามวงศ์ หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ เป็นแปลงสาธิตเกษตรอินทรีย์ โดยอาศัยปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากศูนย์การเรียนรู้

กระบวนการมีส่วนร่วม

จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในชุมชนให้มีความรู้ความก้าวหน้าในวิชาการด้านการเกษตร เรื่องการดำเนินการเรื่อง โรคพืช ศัตรูพืช ให้เข้าถึงวิธีป้องกันและรักษา อาหารขาดธาตุอาหารของพืชแต่ละชนิด แบ่งกลุ่มสมาชิก รับผิดชอบผลผลิตและคุณภาพของตัวเองให้มีประสิทธิภาพ เคารพกฎ กติกาของกลุ่ม

ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ลดรายจ่าย เนื่องจากลดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมี ยาเคมี หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพทำเองใช้เอง สมาชิกในกลุ่มช่วยงานกันแบบมีส่วนร่วม ราคาปุ๋ยชีวภาพถูกกว่าปุ๋ยเคมี ทำให้ลดค่าใช้จ่ายลง
เพิ่มรายได้ เมื่อลดรายจ่ายจากการใช้ปุ๋ยเคมี ยาเคมีลงได้ ทำให้มีรายได้เหลือมาก ประกอบกับการใช้ปุ๋ยชีวภาพทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพดี ทำให้ขายง่ายตลาดต้องการ จึงทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

ลดการว่างงาน สมาชิกในกลุ่มรับจ้างกันเองรวมไปถึงผู้คนในชุมชนที่มารับจ้างทำทุกอย่าง ในสวนจะเน้นคนในชุมชนของตนเองเพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

สรุปผลที่เกิดขึ้น

เกษตรกรอินทรีย์เป็นไปตามเกณฑ์ตัวชี้วัด คื่นธรรมชาติให้กับระบบนิเวศน์ทำให้ คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น แก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนได้ แม้ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่มองภาพรวมความเป็นจริงของชุมชน สรุปได้ว่าจุดเริ่มต้นของเกษตรชีวภาพเริ่มจากภายในหมู่บ้านแล้วขยายวงออกเป็น ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด จากการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมทำปุ๋ยชีวภาพ ทำให้กลุ่มได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายที่เป็นหลักประกันได้ว่าแนวทางการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มที่ทำอยู่เน้นการสร้างสรรค์ ความสามัคคี เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่

- ยึดหลักการเศรษฐกิจพอเพียง
- เกิดการพึ่งพาตนเอง
- เกิดการรวมกลุ่ม ความสามัคคี พึ่งพาซึ่งกันและกัน
- เกิดภูมิปัญญา
- การสร้างเครือข่าย
- เกิดกระบวนการผู้นำ
- เกิดการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม

เรียนรู้บ้านคนกฏ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ข้าราชการบำนาญ : สะท้อนให้เห็นภาพของหมู่บ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เพราะมีความต้องการให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี สามารถพึ่งตนเองได้ และมีการบริหารจัดการที่ดีให้กับหมู่บ้านของตนที่อาศัยต่อไปเพื่อให้ลูกหลานและคนในชุมชนรักชุมชน เพื่อชุมชน อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนต่อไป ได้เล่าความเป็นอยู่ของหมู่บ้านและชาวบ้านของหมู่ที่ 15 บ้านควนกฏว่า สมัยก่อนตัวเองมีฐานะดี และสามารถเนรมิตได้ตามความต้องการว่าจะทำอะไร ด้วยเหตุพื้นที่ส่วนใหญ่ทำนา / เกษตร จึงลงทุนด้วยเงินของตัวเองสร้างเครื่องสีข้าว ต่อมาไม่มีข้าวจะสี เพราะทำนาแล้วขายให้นายทุน หันมาเลี้ยงไก่ตอนแรกๆไม่ขาดทุน ได้กำไรบ้าง ช่วงหลังขาดทุนเนื่องจากอาหาร ยา ระบบการเลี้ยงจึงเลิกล้ม มาปลูกผักทำผลผลิตเพื่อการขาย และมีการจัดการซื้อ การขาย (พันธุ์ผัก ปุ๋ย ยาฉีดแมลง) ทำได้ 2 เดือนทิ้งเพราะจ่ายมากกว่ารับ แต่ต้องทำต่อเพราะได้เงินพอเลี้ยงครอบครัว แต่คงเป็นหนี้ ซึ่งการปลูกผักได้ผลผลิตเยอะมากแต่ต้องอยู่กับยา(สารเคมี) เราฉีดเราก็ได้รับ ลงน้ำปลาปุ๋ยได้รับ ขายเพื่อนเอาไปกินก็ได้รับ มาระยะหนึ่งมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามาตรวจสอบสารพิษในร่างกาย ปรากฏว่าในร่างกายมีสารพิษ 80% “ขายสารเคมี กินสารเคมี” ธรรมชาติถูกทำลายลง ลงสมนี้ก็จึงหยุด เพราะสุขภาพ

จุดเริ่มกระบวนการแผนชุมชน

โดยชักชวนให้สมาชิก/คนในหมู่บ้านจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างจริงจัง รวบรวมข้อมูลต่างๆ เช่นรายรับ-รายจ่าย (รายจ่ายมากกว่ารายได้) แยกแจกค่าใช้จ่ายเป็นหมวด ค่าใช้จ่ายที่ไม่น่าเกิดขึ้น เช่น ค่าข่าวสาร ค่าผัก ค่าใช้จ่ายสิ้นเปลืองในการดำรงชีวิต เช่น ค่าโทรศัพท์ ชื้อรถ ผ่อนรถ ภาษีสังคมเพิ่มมากขึ้น หลังจากนั้นมานั่งวิเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งยังการมองสภาพของคน/หมู่บ้านว่าเป็นอย่างไร และค้นหาปัญหาต่างๆ เช่น ค้นหาความเจ็บป่วย สารพิษตกค้างจากอาสาสมัคร 51 คน มีสารพิษตกค้างมาก 3 คน มีสารพิษตกค้าง 29 คน มีสารพิษตกค้างเล็กน้อย 16 คน ไม่พบสารพิษตกค้าง 1 คน

กลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน (มีกลุ่มไว้แก้ปัญหาของชุมชน ไว้ช่วยเหลือกันเอง ไม่ได้หวังอย่างอื่น)

1. กลุ่มออมทรัพย์
2. กลุ่มเกษตรกรไร่นาผสมผสาน
3. กลุ่มแม่บ้านเลี้ยงสุกร
4. กลุ่มปฎิชีวภาพ
5. กลุ่มแสงเทียน
6. กลุ่มสวัสดิการ

* กระบวนการพื้นที่

1. การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่สูง
2. กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมส่วนใหญ่รู้จักกระบวนการ
3. การตั้งคำถามของผู้ถอดบทเรียนตั้งแบบง่าย ๆ ไม่ต้องดีความ
4. มีการวางแผนก่อนที่จะดำเนินการจริง ส่งผลให้เกิดความพร้อม
5. ได้เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาที่ลงไปถอดบทเรียนทั้ง 2 พื้นที่

ผลที่เกิดจากแผนชุมชน

1. ผลิตภัณฑ์ใหม่เค็มสมุนไพร จำนวนสมาชิกเข้าร่วม 20 ครั้วเรือน
2. ผลิตภัณฑ์สินค้าทดแทนภายในชุมชน
 - การทำน้ำยาล้างจาน จำนวนสมาชิกเข้าร่วม 30 ครั้วเรือน
 - การทำเครื่องแกงทำมือ จำนวนสมาชิกเข้าร่วม 35 ครั้วเรือน
 - การทำน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เอง จำนวนสมาชิกเข้าร่วม 40 ครั้วเรือน
3. การทำนาชีวภาพ จำนวน 69 ครั้วเรือน จำนวน 90 ไร่
4. การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย จำนวน 143 ครั้วเรือน

ชุดความรู้สวัสดิการแรงงานนอกระบบ ต.ห้วยยาบ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

ความหมายของคำนิยามแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบ : *ไม่ใช่แรงงานเถื่อน* แรงงานพม่า แต่เป็นคนไทยที่เกิดมามีสัญชาติไทย เชื้อชาติไทย มีหน้าที่ทำการเกษตร ทอผ้า เย็บผ้า ตัดผม จักสาน รับจ้าง ทำขนม กรรมกรสามล้อ ฯลฯ ซึ่งแรงงานนอกระบบนี้เป็นแรงงานที่ไม่มีนายจ้าง มีรายได้ที่ไม่แน่นอน ไม่มีหลักประกันที่มั่นคง

การจัดตั้งเครือข่ายแรงงานนอกระบบ

ก้าวแรก : จุดเริ่มต้นเครือข่ายแรงงานนอกระบบ ปี 2548 – 2549

เครือข่ายแรงงานนอกระบบตำบลห้วยธิ จากข้อมูลแผนชุมชนทำให้เห็นแรงงานที่อยู่ นอกระบบ และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ให้ดำเนินงาน พัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่ ต.ห้วยยาบ ภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานสำหรับ แรงงานนอกระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้แรงงานนอกระบบเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงาน ให้มีความปลอดภัย โดยได้เริ่มต้นในกลุ่มสหกรณ์สตรีตัดเย็บเสื้อผ้า หมู่ 12 บ้านป่าหมอก และกลุ่ม เกษตรพันธะสัญญา กลุ่มเลี้ยงสุกร หมู่ 1 บ้านแจ้ซ้อน ต.ห้วยยาบ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน ซึ่งพบว่าแรงงาน นอกระบบทั้งระดับผู้นำ และสมาชิกมีความสนใจเข้าร่วมสามารถพัฒนาทักษะสู่การเป็นวิทยากรชุมชน ในเรื่องความปลอดภัยได้ และได้มีการขยายพื้นที่ดำเนินงานต่อ ในปี 2549 จำนวน 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย กลุ่มตัดเย็บ หมู่ 8 บ้านห้วยไซใต้, หมู่ 9 บ้านห้วยไซกลาง, หมู่ 14 บ้านห้วยไซ, และ หมู่ 15 บ้านห้วยไซสุขสวัสดิ์ โดยการสร้างความร่วมมือกับ อบต.ห้วยยาบ ให้เข้าร่วม กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น จนในที่สุด อบต.ห้วยยาบ ดำเนินการพัฒนา นโยบายแผนงานงบประมาณ บทบาทของ อบต. และข้อบัญญัติตำบลเพื่อสนับสนุนการเสริมสร้าง สุขภาพสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยในการทำงาน รวมทั้งขับเคลื่อนนโยบาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กับสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงาน ตลอดจนการริเริ่มสร้างสวัสดิการทางสังคมสำหรับ แรงงานนอกระบบภาคการผลิต ภาคเกษตรกรรม และกลุ่มอื่นๆ ส่วนด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ กลุ่ม อบต. อสม. ได้เริ่มจัดตั้งอาสาสมัครความปลอดภัย (อชป.) ประจำกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างผู้นำหรือ แกนนำเป็นบุคคลตัวอย่างด้านอาชีพอนามัยและความปลอดภัยในการทำงาน และจัดทำพื้นที่นำร่อง 3 หมู่บ้าน (Best Practice)

บทเรียนที่ได้ คือ แรงงานนอกระบบได้มีโอกาสใช้ความสามารถทั้งการดูแลและเฝ้าระวังทาง สุขภาพความปลอดภัยจากการทำงาน ความมั่นคงทางอาชีพ การจัดสวัสดิการกลุ่มเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่ การสร้างเงื่อนไขการรวมตัวเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้ แรงงานนอกระบบมีโอกาสในการสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพมากขึ้น ทั้งนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี

ก้าวที่ 2 กว่าจะมาเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน: ปี 2550

จากการรวมตัวเพื่อสร้างพลังในการต่อรองของแรงงานนอกระบบ จนเกิดโครงการพัฒนา นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นด้านสวัสดิการสังคม สำหรับแรงงานนอกระบบและผู้ด้อยโอกาสใน ชุมชน” จากความร่วมมือทั้งแรงงานนอกระบบ ชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ อปท. เพื่อการ ผลักดันให้เกิดการจัดสวัสดิการชุมชนสำหรับแรงงานนอกระบบและชุมชน โดยการเชื่อมเข้ากับมิติเพศ ภาวะ (Gender) ซึ่งสามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมได้ดังนี้

ระยะที่ 1 จัดทำกิจกรรมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นแรงงานนอกระบบกับการสร้าง ความมั่นคงและการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชุมเชิงปฏิบัติการการจัด “การจัดสวัสดิการสังคมกับ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้มีแผนงานพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคมร่วมกัน โดยการเน้นให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ในนาม “กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบล...”

ระยะที่ 2 กิจกรรมพัฒนากลไกการขับเคลื่อนสวัสดิการสังคมสำหรับแรงงานนอกระบบได้มี การผลักดันสวัสดิการสังคมให้เป็นนโยบายของ อปท. ในรูปแบบของเครือข่ายแรงงานนอกระบบ และ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่จะขับเคลื่อนร่วมกับผู้นำชุมชนทางการและผู้นำทางธรรมชาติ โดยได้เลือก ตัวแทนมา “คณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชน”

ระยะที่ 3 กิจกรรมสนับสนุนการศึกษาแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับพื้นที่ได้ เชิญวิทยากรด้านสวัสดิการสังคม คือ คุณสามารถ พุทธา มาให้ความรู้กับผู้นำชุมชนในพื้นที่นำร่อง รูปแบบการจัดสวัสดิการ การผลักดันการจัดสวัสดิการสังคมอันจะสามารถนำไปเชื่อมต่อการ สนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ พร้อมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ต.ห้วยยาบ

ระยะที่ 4 สนับสนุนให้พรรคสร้างความสำเร็จและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัด สวัสดิการกับชุมชนในกลุ่มเป้าหมาย คณะทำงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายไว้ ครบทั้ง 16 หมู่บ้าน มีกลุ่มแกนนำหมู่บ้านที่สนใจและจะไปสร้างความเข้าใจกับชุมชนต่อไปในพื้นที่ พร้อมทั้งคณะกรรมการกองทุนฯ ได้มีการรวบรวมรายชื่อผู้ที่สนใจสมัครเป็นสมาชิกกองทุนฯ

ระยะที่ 5 กิจกรรมสรรหาแกนนำมาเป็นคณะทำงานกองทุนฯ มีแกนนำที่สนใจเข้ามาเป็น คณะทำงานกองทุนฯ ประกอบด้วยประธานกลุ่มอาชีพ สมาชิกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหาร อบต. เจ้าหน้าที่ อบต. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย กำนัน ทั้ง 2 ตำบลได้รับการแต่งตั้งให้เป็น “คณะทำงานชุด อำนวยการ” ในแต่ละพื้นที่

ระยะที่ 6 การเข้ามามีส่วนร่วมของ อบต.ห้วยยาบ จากการดำเนินงานของกองทุนฯ ได้ระยะ หนึ่ง อบต.ห้วยยาบ จึงเล็งเห็นความสำคัญโดยการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน ต.ห้วยยาบ ด้าน งบประมาณสมทบในอัตราส่วนการออมของสมาชิกสมทบ 1:1 (คือสมาชิกออมสมทบ 100 บาท อบต. สมทบ 100 บาท) และได้ตั้งข้อบัญญัติต่อเนื่องจากกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพความปลอดภัยในการทำงาน และอบต. ได้ระบุไว้ในแผนงานสร้างความเข้มแข็งชุมชน ระบุให้เป็นการใช้จ่ายในการจัดการ ฝึกอบรมให้ความรู้ ความปลอดภัยในการทำงานของกลุ่มอาชีพ ตั้งไว้ 20,000 บาท และค่าใช้จ่ายใน การตรวจสอบสุขภาพ ผลกระทบจากการทำงาน

ก้าวที่ 3 ก้าวเล็ก ๆ ที่มั่นคง ปี 2551

ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลห้วยยาบ ได้ระดมสมาชิกร่วมกันออมเงิน เดือนละ 30 บาท เพื่อช่วยเหลือกันและจัดสวัสดิการชุมชน มีสมาชิกจำนวน 407 คน และยอดเงินออมจำนวน 233,447.10 บาท ภายใต้การบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการระดับตำบล คณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้าน และคณะกรรมการชุดอำนวยการ

1) เงื่อนไขการจัดสวัสดิการเงินสมทบ

1. สมาชิกออมเงินวันละ 1 บาท (เดือนละ 30 บาท)
2. จัดสรร 30 % เป็นกองทุนครบวงจรชีวิต
3. จัดสรร 30 % เป็นกองทุนกลาง
4. จัดสรร 20 % เป็นกองทุนธุรกิจชุมชน
5. จัดสรร 15 % เป็นกองทุนชราภาพ
6. จัดสรร 5 % เป็นกองทุนสุขภาพท้องถิ่น
7. จัดสรร 5 บาท/เดือน เป็นค่าบริหารจัดการสำหรับคณะกรรมการ
 - 7.1 จัดสรร 2.50 บาท สำหรับคณะกรรมการกองทุนระดับหมู่บ้าน
 - 7.2 จัดสรร 1.25 บาท สำหรับคณะกรรมการกองทุนระดับตำบล
 - 7.3 จัดสรร 1.25 บาท สำหรับสมทบการเป็นสมาชิกเครือข่ายแรงงานนอกระบบ

2) กลไกการขับเคลื่อนกองทุนฯ

- ทางนโยบายระดับท้องถิ่น จะมุ่งให้เกิดการปรับนโยบายด้านการสวัสดิการสังคม ที่มีตัวแทนชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และการเหมาะสมกับเพศภาวะ โดยมีคณะทำงานอำนวยการ ซึ่งมี นายกฯ และทีมบริหาร เจ้าหน้าที่ จาก อบต.ห้วยยาบ เป็นผู้ดำเนินงาน
- ทางปฏิบัติการ มุ่งสร้างความเข้าใจในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับชุมชน และเป็นผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการงานกองทุนฯ โดยมีคณะทำงานระดับปฏิบัติการเป็นผู้ดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย แกนนำชุมชนจากแต่ละหมู่บ้านเข้ามาทำงานร่วมกัน
- คณะกรรมการกองทุนฯ ในแต่ละหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานประโยชน์ให้กับสมาชิก ในหมู่บ้านนั้นๆ ดำเนินการไปแล้ว 12 หมู่บ้าน เหลืออีก 4 หมู่บ้าน

3) สิทธิประโยชน์ของกองทุนฯ

จากเป้าหมายที่จะจัดสวัสดิการให้ชุมชน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากภาระรับผิดชอบด้านแรงงาน คณะทำงานจึงได้ร่างสิทธิประโยชน์ของการเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนฯ ขึ้นมาครอบคลุม

1. ครบวงจรชีวิต (เกิด – แก่ – เจ็บ – ตาย)
2. การพัฒนางานอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน
3. การสร้างเสริม ป้องกัน พิ้นฟู สุขภาพ
4. การสะสมทุนระยะยาวเมื่อยามชราภาพ

บ้านฟากท่า ตำบลฟากท่า อำเภอฟากท่า จังหวัดอุดรธานี
บ้านแห่งการเรียนรู้ : ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รู้คิด รู้ปฏิบัติ

“บ้านแห่งการเรียนรู้” หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน รู้คิด รู้ปฏิบัติ เมื่อประมาณ 200 กว่าปีมาแล้ว ชาวบ้านฟากท่ามีบรรพบุรุษที่อพยพมาจากหลวงพระบาง มาจากแนวลำน้ำโขงมาถึงเมืองปากกลาย ข้ามแนวเทือกเขาหลวงพระบางบริเวณภูคู้ที่บ้านม่วงเจ็ดต้น ซึ่งเป็นเส้นทางโบราณ ได้เดินมาตามแนวลำน้ำป่าด และมาตั้งหลักแหล่งถาวรแห่งแรกอยู่ริมน้ำป่าด บริเวณบ้านฟากท่า และวังขวัญ ตำบลสองคอนในปัจจุบัน โดยมีคุ่มเจ้าเมืองอยู่บริเวณโรงเรียนวัดวังขวัญในปัจจุบัน สำหรับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านฟากท่าในปัจจุบันนี้อยู่คนละฝั่งกับคุ่มเจ้าเมืองจึงเรียกว่า บ้านฟากท่า

ชุดความรู้

1) ชุดความรู้ของศูนย์การเรียนรู้ ความมีเสน่ห์อยู่ที่ความรู้ทั้งหลายได้กระจายอยู่ตามหมู่ต่าง ๆ ของตำบลฟากท่า ได้แก่

1.1) ชุดความรู้ว่าด้วยอาชีพในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงตำบลฟากท่า ได้แก่กระบวนการผลิตสุรากลั่นชุมชน โดยเฉพาะเรื่อง การหมักกลูกแป้ง และการกลั่นสุราด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ การเลี้ยงไก่ การเพาะเห็ด การผลิตน้ำยาเอนกประสงค์ และการแปรรูปถนอมอาหาร การเลี้ยงหมูหลุม การทำปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกผักสวนครัวหน้าบ้าน การแปรรูปขนม โรงน้ำดื่ม การปลูกผักปลอดสารพิษ

1.2) ชุดความรู้ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ป่าชุมชน หมู่ที่ 1 บ้านฟากท่า และหมู่ที่ 6 บ้านโพธิ์ธาตุ พื้นที่ประมาณ 100 ไร่ และการจัดการขยะชุมชน การแยกขยะในครัวเรือน โครงการธนาคารขยะในโรงเรียน 5 โรงเรียน ในพื้นที่หมู่ 1,2,5,6 และ9

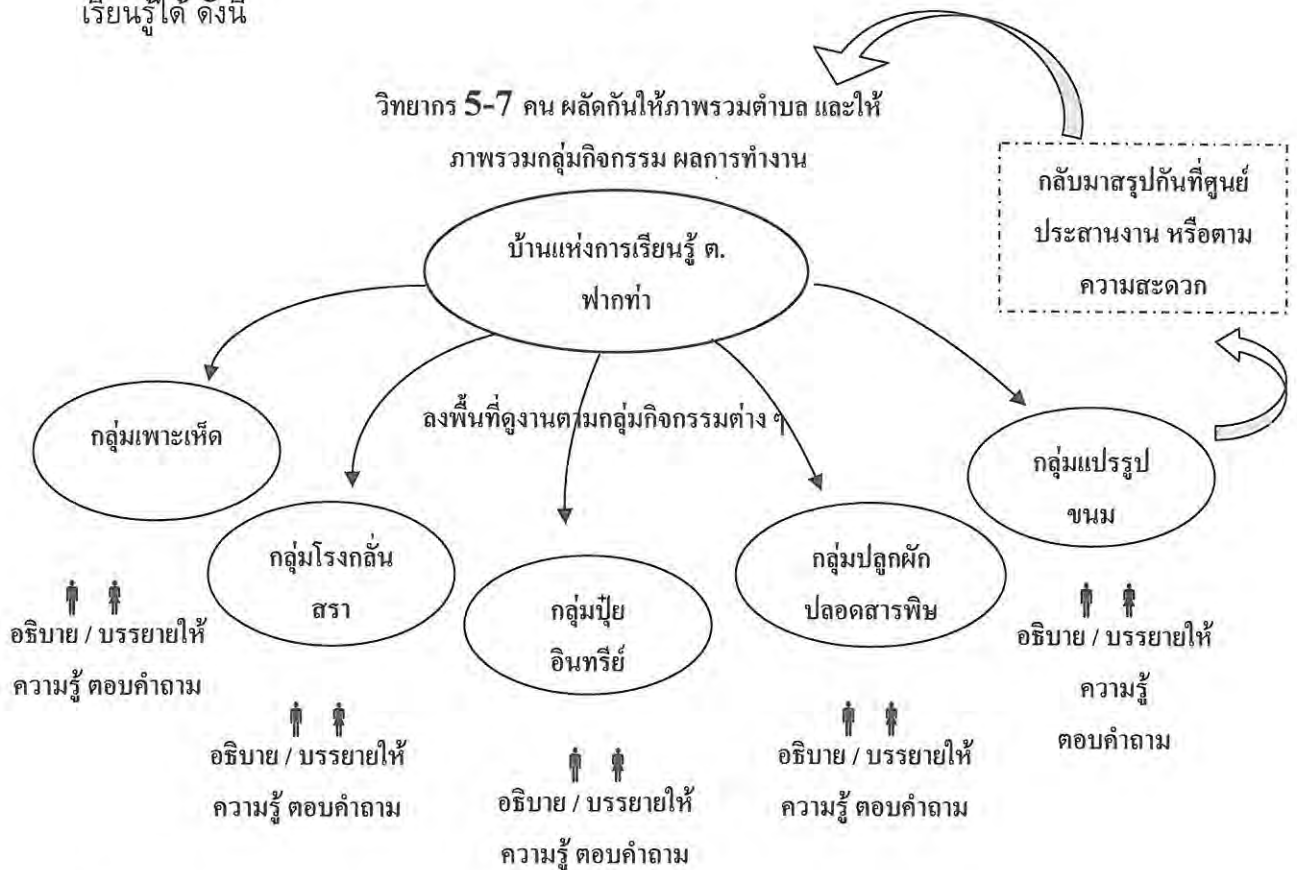
2) การเตรียมพื้นที่ก่อนการรับคณะศึกษาดูงาน

2.1) การเตรียมคน วิทยากรของศูนย์การเรียนรู้ตำบลฟากท่า กระจายกันอยู่ตามหมู่ต่าง ๆ ที่มีศูนย์การเรียนรู้ตามที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งในแต่ละหมู่/แต่ละกิจกรรมจะมีสมาชิกประมาณ 10-25 คน ทุกคนสามารถบรรยายให้ความรู้ในเรื่องที่ตนทำได้ เช่น สมาชิกโรงกลั่นสุรา กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า ศูนย์สาธิตการตลาด เป็นต้น สำหรับการนำพาคณะศึกษาดูงานในพื้นที่ ศูนย์ฯได้เตรียมคนสำหรับให้ความรู้ครั้งละ 2-3 คน

2.2) การเตรียมกระบวนการเรียนรู้ มีการเตรียมสื่อ (เอกสารสรุปงาน/นิทรรศการ) เตรียมอุปกรณ์ และเตรียมพื้นที่สำหรับการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้คณะศึกษาดูงานได้เห็นภาพงานและเข้าใจมากขึ้น ได้แก่ ช่วงที่ 1 ภาพรวมของข้อมูลพื้นฐานตำบล กลุ่มกิจกรรมการดำเนินงาน โดยมีป้ายนิทรรศการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการในตำบลประกอบการบรรยาย

ช่วงที่ 2 ลงพื้นที่ดูงาน เช่น การทำสุรากลั่น การเพาะเห็ด มีการสาธิตให้ดู และบอกถึงขั้นตอนวิธีการ ซึ่งในขณะที่ดูงานจะมีการพูดคุย ตอบคำถามกันไปด้วย ช่วงที่ 3 สรุป เป็นช่วงตอบคำถาม ข้อสงสัยเพิ่มเติม และบรรยายถึงการเชื่อมโยงการทำงานจากกิจกรรมต่าง ๆ ในตำบล บางครั้งจะมีการจัดกระบวนการตามความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย เมื่อถึงช่วงลงดูงานในพื้นที่ก็จะให้กระจายไปตามกลุ่มกิจกรรม จากนั้นจึงให้กลับมาเจอกันที่จุดประสานงานกลาง ตามแผนภูมิกระบวนการให้การเรียนรู้ได้ ดังนี้

3) การบริหารจัดการ

งบประมาณสนับสนุน กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ได้มาจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภายใต้เครือข่ายแผนชีวิตชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้การสนับสนุนเป็นทุนหมุนเวียน ค่าใช้จ่ายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ยังไม่ได้จัดระบบเรื่องค่าบริหารจัดการสำหรับการศึกษาดูงาน ขึ้นอยู่กับคณะแต่ละคณะที่จะให้เป็นค่าอาหาร อาหารว่าง หรือค่าเสียสละเวลา

4) รูปแบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4.1) การเรียนรู้ภายในชุมชน มีการสอนเองภายใน จากคนที่สนใจในกิจกรรมต่าง ๆ โดยให้คนที่ทำเป็นแล้ว สอนคนที่ยังทำไม่เป็นหรือกำลังจะเป็น

4.2) การให้การเรียนรู้แก่ภายนอก ใช้รูปแบบการเรียนรู้ผ่านการให้ฟัง ให้ดู และให้พูดถามไถ่ หากคณะศึกษาดูงานมีเวลาให้มาก กระบวนการเรียนรู้ให้ครบถ้วน ถ้าคณะศึกษาดูงานมีเวลาน้อย ก็จะเป็นการพูดบรรยายให้ฟัง แล้วให้ดูของจริงในบริเวณใกล้ เสริมด้วยการนำของจริงที่สำเร็จแล้วมาตั้งโชว์ให้ดู นอกจากนั้นบ้านแห่งการเรียนรู้ ยังเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา กศน.

สร้างพลังชุมชนท้องถิ่นด้วยแผนชีวิตชุมชน

ผลงานและกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

1) ชาวบ้านมีความตระหนักและตื่นตัวในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน การวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านอย่างเข้มแข็งโดยการเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมประชุมปรึกษาหารือ ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาเกิดกระบวนการจัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

2) มีการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตรกรรม การทำนา การปลูกพืชผสมผสาน การปลูกผักปลอดสารพิษ การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การผลิตของใช้ประจำวัน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า น้ำปลา ทำให้ลดรายจ่ายในด้านการผลิตและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนรวมทั้งลดภาระหนี้สินภายในครอบครัวลงได้

3) มีการทำเกษตรปลอดสารพิษ การทำนาโดยการใช้น้ำหมัก น้ำหมัก การแปรรูปผลผลิตทางด้านการเกษตรอื่น ๆ ออกจำหน่ายภายในและภายนอกหมู่บ้าน เป็นอาชีพเสริมทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

4) ชาวบ้านมีระดับคุณธรรม จริยธรรม ความโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความรักสมัครสมานสามัคคี รักใคร่ปรองดอง ไม่ยุ่งเกี้ยวบายมุข มีการแบ่งปัน การเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อร่วมกันรักษาผลประโยชน์ ส่วนรวม มีการสืบสานอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และ มีปัญญาท้องถิ่น

5) ศูนย์เรียนรู้จึง เป็นแหล่งเรียนรู้และขยายผลแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือน ทำให้รู้จักประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ

ปัจจัยความสำเร็จ

1. ศึกษาเรียนรู้ทดลองด้วยตนเอง จากประสบการณ์ จนทำให้เกิดผลกระทบมากมาย โดยเฉพาะปัญหานี้สิน จึงมีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหา เริ่มจากการศึกษาเรียนรู้ และทดลองด้วยตนเอง ลองผิดลองถูก และทดลองมาเรื่อย ๆ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ ๆ

2. มีนักวิชาการสนับสนุน การที่มีนักวิชาการคอยเป็นที่ปรึกษาให้การสนับสนุนด้านความรู้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การทำการเกษตร เกษตรกรไม่สามารถหาค่าแร่ธาตุในดิน/การวิเคราะห์สารกำจัดศัตรูพืช เมื่อได้ความรู้แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาที่มีอยู่ทำให้สามารถทำการเกษตรได้อย่างสมดุลกับธรรมชาติ ไม่ใช้สารเคมี ปลอดภัย ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีความปลอดภัย

3. การจัดตั้งกลุ่ม เป็นการจัดตั้งกลุ่มคนที่มีความรู้เท่าเทียมกัน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย เกิดปัญหานี้สินมากมาย เมื่อตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจึงได้คิดรวมกัน โดยไม่พึ่งพิงแหล่งทุนภายนอก นอกจากนี้มีการฝึกนิสัยของเด็กในชุมชนให้เกิดการรวมกลุ่ม

4. การทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย เมื่อตระหนักถึงภาระหนี้สินที่เป็นปัญหาหลักของครอบครัว จึงมีการทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัน เพื่อจะได้ทราบว่าค่าใช้จ่ายของครอบครัวแล้วนำมาปรับใช้จ่ายในแต่ละวันให้สมดุลกับ การดำรงชีวิต ลดภาระหนี้สิน และเพื่อให้เงินเหลือเก็บ มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น หรือใช้ในอนาคต

ภาคผนวก

ขอขอบพระคุณ

ท่านอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

พื้นที่แห่งการเรียนรู้ / คณะทำงาน

- บ้านหนองห้า ตำบลบัวใหญ่ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน
- บ้านศรีบุญเรือง ตำบลศรีสะเกษ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน
- บ้านวังควาย ตำบลหลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง
- บ้านห้วยน้ำดิบ ตำบลขวงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
- บ้านดงช้างแก้ว ตำบลสะเมิงใต้ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่
- บ้านทุ่งพล้อ ตำบลป่าจี่ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
- ตำบลสมอทอง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- บ้านจำปา ตำบลถ้ำใหญ่ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- บ้านออกศาลา ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- บ้านโคกกลาง ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
- บ้านชำ ตำบลรังแร้ง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
- บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- บ้านปากลัด ตำบลคลองเขิน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
- บ้านหนองรี ตำบลท่าตะคร้อ อำเภอหนองหญ้าปล้อง จังหวัดเพชรบุรี
- บ้านรัชดาป่าจิก ตำบลหนองกี่ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี
- ตำบลหนองยาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดเชิงเทรา
- บ้านบางนายไกร ตำบลบางขุนกรอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- บ้านคลองห้า ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
- ชุมชนจิตรา เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร
- คณะอนุกรรมการแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดนครพนม
- ตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท
- บ้านห้วยลิงตก ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง
- ตำบลบ้านแท่น อำเภอบ้านแท่น จังหวัดชัยภูมิ
- บ้านควนกุฎ ตำบลควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
- ตำบลห้วยยาบ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน
- บ้านปากท่า ตำบลปากท่า อำเภอปากท่า จังหวัดอุตรดิตถ์

คณะทำงานจัดมหกรรมแผนชีวิตชุมชนและองค์กรสนับสนุนร่วมจัดงาน

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
- กรมการปกครอง (ปก.)
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สถ.)
- กรมการพัฒนาชุมชน (พช.)
- สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส./สำนัก 3)
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)
- เครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

ร่วมกับองค์กรร่วมจัดงาน

- มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.)
- มูลนิธิหัวใจอาสา
- ทีวีไทย

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง 4 ภาค

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 02-3788300 ต่อ 8376 , 8390 โทรสาร 02-3788386

เว็บไซต์ www.plan4thai.com

E - mail : jetsada@plan4thai.com , tomtota@Gmail.com ,

sukhodee@hotmail.com